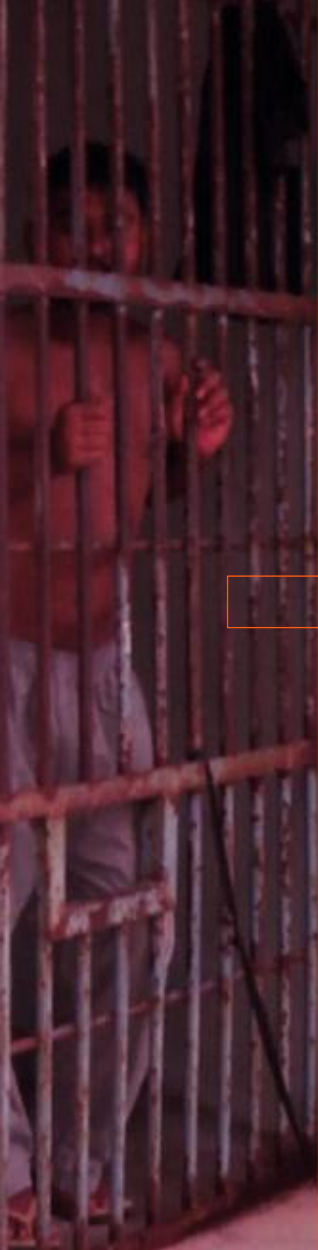
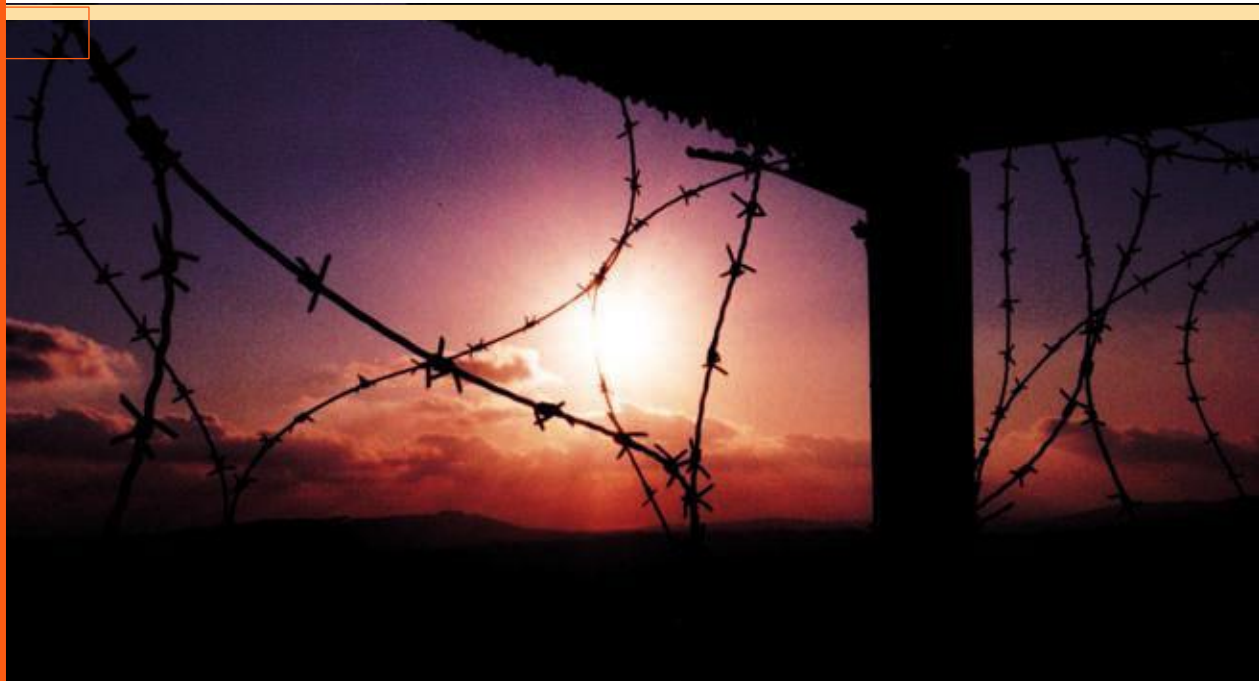

Спречавање мучења

Оперативни приручник за
националне институције за
људска права

Коришћене ознаке и приказ материјала у овом издању ни на који начин не изражавају мишљење Секретаријата УН у вези са правним статусом неке државе, територије, града или подручја, њихових власти, нити у односу на границе или линије разграничавања поменутих територија.

HR/PUB/10/1

Спречавање мучења: Оперативни приручник за националне институције за људска права

© Ауторска права припадају APF, APT и OHCHR, мај 2010.године

APF, APT и OHCHR дозвољавају бесплатну репродукцију делова овог издања под условом да је за то добијено дужно одобрење и да се примерак издања са делом из овог приручника пошаље на следеће адресе:

Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions
GPO Box 5218
Sydney NSW 2001
Australia

Association for the Prevention of Torture
Route de Ferney 10
PO Box 2267
CH-1211 Geneva 2
Switzerland

National Institutions and Regional Mechanisms Section
Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
Palais des Nations
CH-1211 Geneva 10
Switzerland

Признање

Фотографија на корицама: *Сећања с оне стране жице* Мунира Зока (*Mounir Zok*) (центар), човек у притвору (лево) и службеници притворског центра (при дну) са Азијско-пацифичког форума / Мајкл Пауер (*Michael Power*).

Садржај

Изрази захвалности	ii	
Уводна реч	iii	
Листа скраћеница	iv	
Увод за кориснике	v	
Увод: Концепт спречавање мучења и његова примена	1	
I део	Забрана мучења: Правни основ	11
	Поглавље 1: Шта је мучење?	12
	Поглавље 2: Међународни и регионални инструменти о мучењу и другим облицима злостављања	16
II део	Спречавање мучења: Деловање националних институција за људска права	25
	Одељак 1 Унапређење делотворног правног оквира	27
	Поглавље 3: Унапређење правних и процедуралних реформи	28
	Одељак 2 Допринос спровођењу правног оквира	35
	Поглавље 4: Истрага навода мучења	36
	Поглавље 5: Обављање разговора	43
	Поглавље 6: Обука јавних службеника	55
	Одељак 3 Деловати као контролни механизам	61
	Поглавље 7: Сарадња са међународним механизмима	62
	Поглавље 8: Мониторинг притворских јединица	82
	Поглавље 9: Подизање јавне свести	93
	Одељак IV Паралелно деловање	97
	Поглавље 10: НИЈП и Опциони протокол уз Конвенцију против тортуре	98
	Поглавље 11: Јавне истраге	106
Резиме		111
Литература доступна на компакт дисковима		114

Изрази захвалности

Спречавање мучења: Оперативни приручник за националне институције за људска права представља заједничко издање Канцеларије Високог комесара за људска права УН (ОНСНР), Удружења за спречавање мучења (АПТ) и Азијско-пацифичког форума националних институција за људска права (АПФ).

Аутор приручника је Барбара Бернат (*Barbara Bernath*). Приручник усваја и надовезује се на информације са компакт диска о спречавању мучења, који је израђен у оквиру пројекта АПТ-ОНСНР Актери промена (2005.). ОНСНР, АПТ и АПФ изражавају своју захвалност Франчески Албанезе, Ситлалин Кастањеда, Керен Фицпатрик, Кејт Фокс, Џејмсу Илајфу, Ахмеду Мотали, Сурејни Паша, Крис Сидоти, Сафиру Саједу и Лиси Томпсон на доприносу (*Francesca Albanese, Citlalin Castañeda, Kieren Fitzpatrick, Kate Fox, James Iliffe, Ahmed Motala, Suraina Pasha, Chris Sidoti, Safir Syed, Lisa Thompson*).

Уводна реч

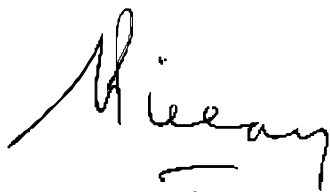
Овај приручник представља резултат сарадње између Канцеларије Високог комесара УН за људска права (OHCHR), Удружења за спречавање мучења (APT) и Азијско-пацифичког форума институција за људска права (APF). Он се надовезује на резултате и искуства стечена у раду у оквиру раније заједничке обуке; односно, на резултате и искуства из пројекта APT-OHCHR Актери промена (2005–2007) и програма обуке APT-APF за националне институције за људска права у азијском и пацифичком региону.

Још од усвајања Универзалне декларације о људским правима из 1948.године, значење забране мучења је уопште схватано у смислу: „нико се не сме подвргавати мучењу или свирепом, нечовечном или понижавајућем поступку или кажњавању“ (члан 5.). Забрана мучења је допуњена и обавезом о превенцији мучења, и оба ова аспекта су међународно препозната у Конвенцији УН против тортуре и у њеном Опционом протоколу. Штавише, поменути протокол пружа државама чланицама помоћ у испуњавању ове обавезе кроз успостављање система редовних посета независних међународних и домаћих тела притворским јединицама.

Опциони протокол заиста пружа националним институцијама за људска права потенцијално снажну улогу у процесима мониторинга и спровођења. Генерални секретар је такође подстакао државе чланице да јачају мандат и капацитете националних институција за људска права како би се оне оспособиле за делотворно испуњење ове улоге.

Као носиоци националних система за промоцију и заштиту људских права, ојачане, кредибилне и добро успостављене националне институције за људска права имају добру позицију за активно укључење и сарадњу са националним актерима у спречавању мучења. Овај приручник је замишљен као практичан алат за подршку овим институцијама у конкретним радњама на спречавању мучења. Он садржи читав низ корисних информација, као и добрих пракси. Овај приручник представља део интегрисаног пакета који је доступан на компакт диску, којим су обухваћени пратећи аудио-визуелни ресурси.

Надам се да ће ово издање подстакнути веће разумевање о томе како спречити таква страшна кршења људских права и достојанства, и ојачати капацитет и улогу националних институција за људска права у свом раду.

Наванетем Пилеј
Високи комесар Уједињених нација за људска права

Листа скраћеница

СВП/АСЈ	Саветодавно веће судија Азијско-пацифичког форума националних институција за људска права (Advisory Council of Jurists of the Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions)
АПФ/АРФ	Азијско-пацифички форум националних институција за људска права (Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions)
УСМ/АРТ	Удружење за спречавање мучења (Association for the Prevention of Torture)
МКК/ИСС	Међународна координациона комисија националних институција за промоцију и заштиту људских права (International Coordinating Committee of National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights)
НВО/NGO	Невладина организација (Non-governmental organization)
НИЉП/NHRI	Национална институција за људска права (National human rights institution)
НМС/NPM	Национални механизам спречавања у оквиру Опционог протокола Конвенције против тортуре (National preventive mechanism under the Optional Protocol to the Convention against Torture)
ОНСНР	Канцеларија Високог комесара УН за људска права (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights)
УПП/UPR	Универзални периодични преглед (Universal periodic review)

Увод за кориснике

Канцеларија Високог комесара УН за људска права (ОНСНР), Удружење за спречавање мучења и Азијско-пацифички форум националних институција за људска права (APF) имају задовољство да представе ово издање – Спречавање мучења: Оперативни приручник за националне институције за људска права.

Циљ овог приручника је да подржи и ојача рад националних институција за људска права – било да се ради о комисијама за људска права или о канцеларијама Заштитника грађана – на спречавању мучења, а нарочито оних националних институција за људска права које су у поступности у складу са Париским принципима¹.

Мада и оне националне институције за људска права које нису у потпуности у складу са Париским принципима ипак могу одиграти важну улогу у спречавању мучења, оне које су у потпуности у складу са са поменутим принципима су оспособљеније да се укључе у превентивни рад на легитимнији, кредибилнији, те самим тим и делотворнији начин².

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Националне институције за људска права представљају витални део снажног националног система за заштиту људских права и играју кључну улогу у повезивању међународних и националних система заштите људских права. Њихов мандат обухвата и могућност ангажовања са свим релевантним актерима на националном нивоу, као и могућност интеракције са међународним механизмима, све у циљу доприноса спречавању мучења.

Мада ове институције имају јасан мандат којим се од њих захтева да заштите и промовишу сва људска права за све, постоје јаки разлози због којих националне институције за људска права треба да посвете посебну пажњу спречавању мучења.

Мучење је један од најстрашнијих облика кршења људских права неке особе. Оно представља напад на срж људског достојанства. Међутим, мада је међународним правом прописана строга забрана мучења, оно се и даље у великој мери практикује свугде у свету. Борба против мучења дакле изискује активно учешће многих актера, укључујући и националне институције за људска права.

Усмеравање на превенцију за националне институције може представљати изазов, али и погодну прилику. Већина националних институција за људска права делују претежено „реактивно“, као тела која одговарају на жалбе које им подносе појединци или организације, док ређе покрећу истраге или друге превентивне радње. Мада помак са овог реактивног тежишта може представљати изазов, важно је напоменути да националне институције за људска права имају обавезу да предузимају и превентивне радње, као што су унапређење реформе правног система, вођење програма обуке и подизање јавне свести. Стога истицање спречавања мучења националним институцијама омогућава постизање боље равнотеже између различитих аспеката њиховог мандата и даје им могућност укључења у превентивне радње на стратешки начин.

Мониторинг притворских јединица представља област у којој националне институције за људска права могу наићи на највеће потешкоће у успостављању равнотеже између традиционалног заштитничког мандата и превентивног приступа. Ово може бити нарочито велики изазов за оне НИЈП које су установљене као национални превентивни механизми (НПМ) у оквиру Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других свирепих, нељудских или понижавајућих казни и поступака. Систем редовних, ненајављених и превентивних посета успостављен у оквиру Опционог протокола се очито умногоме разликује по својим циљевима, садржају и методологији од истражних посета које НИЈП врше како би документовале и одговориле на појединачне жалбе. Међутим, Опциони протокол обухвата и одређене гаранције и овлашћења уз помоћ којих се могу решити ови изазови.

¹ Принципи који се односе на статус националних институција за промоцију и заштиту људских права (Резолуција Генералне скупштине 48/134 од 20. децембра 1993. године)

² Данас у свету има више од 100 националних институција за људска права; 65 их је акредитовано као институције у потпуности у складу са Париским принципима. Усаглашеност са поменутим принципима је утврђена у процесу акредитације коју је спровео Међународни координациони комитет националних институција за промоцију и заштиту људских права (ICC), под окриљем ОНСНР. Институције за које се сматрало да испуњавају Париске принципе добиле су статус „А“ и уживају посебан положај на мађународном нивоу, што представља својеврсно признање њихове легитимности и делотворности.

Декларација из Најробија, усвојена на деветој Међународној конференцији националних институција за промоцију и заштиту људских права, одржаној у октобру 2008.године, говори о улози НИЉП у спровођењу правде и подстиче њихово учешће у спречавању мучења. Неколико одредаба Декларације из Најробија су директно релевантне за спречавање мучења, као што је организација обуке за запослене у органима за примену реда и закона и за лица која се баве корективним пословима; ненајављене посете полицијским станицама и притворским јединицама; испитивање стандарда и процедура; унапређење ратификације Конвенције против тортуре и њеног Опционог протокола. На састанцима Међународног координационог комитета врши се годишњи преглед спровођења Декларације из Најробија, што представља додатни мотив за националне институције за људска права да се активније укључе у спречавање мучења.

ОПШТИ ПОДАЦИ

Издавање овог приручника представља директан наставак две битне активности. Прва је заједнички пројекат АРТ-ОНСНР Актери промена (2005–2007), чији је циљ био јачање капацитета НИЉП у области спречавања сукоба и мучења. Удружење за спречавање мучења је било партнер ОНСНР-у у свим фазама пројекта које су се односиле на спречавање мучења. Курс обуке о спречавању мучења састојао се од три компоненте: осмонедељни курс на даљину (*енг. distance learning course*), за који је материјал обезбеђен на компакт диску; регионалне радионице које су окупиле учеснике у директним дискусијама и практичној обуци; и „Акциони планови за спречавање мучења“ које су учесници радили за своје респективне НИЉП. Курсеви су одржани у регионима на све четири стране света, а окупили су око **9 учесника из 52** НИЉП³. Друга активност је била разматрање референце мучења, што је била активност Саветодавног већа судија Азијско-пацифичког форума 2005.године, уз експертску подршку Удружења за спречавање мучења. Од тада АПФ и УСМ партнерски раде на осмишљавању и изради националних програма обуке за НИЉП у Азијско-пацифичком региону. Суштина обуке је усмерена на изградњу разумевања Конвенције УН против тортуре и њеног Опционог протокола, као и на давање техничких савета и обуке институција чланица АПФ-а и других кључних заинтересованих страна за спровођење Конвенције против тортуре и њеног Опционог протокола. Посебна пажња на обуци је посвећена дискусији потенцијалне улоге НИЉП као НРП⁴.

Оба програма обуке су оцењена као „безуслован успех“⁵, а УСМ, АПФ и Канцеларија Високог комесара УН за људска права су заједнички одлучили да садржај два курса треба објединити, изменити и учинити доступним националним институцијама за људска права у виду приручника у форми књиге и пратећег компакт диска.

³ 15 НИЉП из Азије и Пацифика (Авганистан, Аустралија, Фиџи, Индија, Индонезија, Иран (Исламска република), Малезија, Малдиви, Монголија, Нови Зеланд, Палестина, Филипини, Република Кореја, Шри Ланка и Тајланд), 14 НИЉП из Европе (Бугарска, Данска, Финска, Грузија, Немачка, Грчка, Ирска, Косово, Летонија, Сверена Ирска, Пољска, Португалија, Шпанија и БЈР Македонија), 13 из земаља француског говорног подручја (Буркина Фасо, Канада (Квебек), Камерун, ДР Конго, Хаити, Мали, Мароко, Маурицијус, Нигерија, Руанда, Сенегал и Того), док је 10 било из Латинске Америке (Боливија (Плуринационална држава), Колумбија, Костарика, Еквадор, Ел Салвадор, Гватемала, Мексико, Панама, Парагвај и Перу).

⁴ Заједнички пројекти АПФ и УСМ су обухватили представнике НИЉП из Индонезије, Малдива, Непала, Филипина, Тајланда и Источног Тимора

⁵ Пројекат процене јачања националних институција за људска права (ОНСНР), Резиме (март, 2008.год.).

ЦИЉЕВИ И САДРЖАЈ

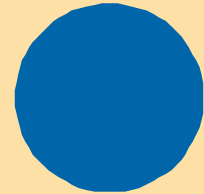
Приручник је замишљен као практичан сет алата за подршку националним институцијама за људска права у планирању и вршењу активности на спречавању мучења у својим земљама. Приручник почиње објашњењем концепта спречавања мучења и наглашава значај укључења у глобалну, интегрисану стратегију спречавања мучења. Приручник је подељен на два дела. Први део говори о законском контексту за спречавање мучења, укључујући и дефиницију мучења и релевантне међународне и регионалне инструменте забране мучења. У другом делу су наглашени практични кораци које НИЉП могу предузети како би спречиле мучења. Примери добре праксе из различитих НИЉП се налазе такође у овом делу и они илуструју делотворне начине активирања стратегија спречавања мучења. Сваки део садржи и најбитнија питања, правни основ за укључење НИЉП, дискусију важних питања и опције за даље читање. Пратећи компакт диск садржи велики број корисних докумената и материјала. На њему се налазе и снимљени разговори са представницима НИЉП који описују свој рад на спречавању мучења, као и разговори са водећим светским стручњацима. Овај ресурс такође обухвата и краће снимке за обуку о томе како започиње посета притворској јединици и разговор са особом лишеном слободе.

Увод:

Концепт спречавања мучења и његова примена

Кључна питања

- Да ли државе имају обавезу да спречавају мучење?
- Како се дефинише спречавање мучења?
- Који су кључни елементи делотворне стратегије спречавања мучења?
- Како НИЈП могу допринети спречавању мучења?

1. УВОД: ДУЖНОСТ ЈЕ СПРЕЧИТИ

„Нико се не сме подвргавати мучењу или свирепом, нечовечном или понижавајућем поступку или кажњавању“, каже се у члану 5. Универзалне декларације о људским правима, коју је 1948.године усвојила Генерална скупштина Уједињених нација.

Забрана мучења и других облика злостављања ужива посебан статус у међународној заштити људских права. Она је укључена у читав низ међународних и регионалних споразума, а чини и део обичајног међународног права, који је обавезујући за све државе потписнице.

Забрана мучења је апсолутна, и не може бити оправдана ни у каквим околностима. Од ове забране се не може одступити, што значи да ниједној држави потписници није дозвољено да привремено ограничи забрану мучења у било којим околностима, било да је у току ратно стање, стање унутрашње политичке нестабилности или неке друге ванредне ситуације у јавности. Поред тога, забрана мучења је призната као норма која се у оквиру међународног права не може оспоравати, она је обавезујућа и њено кршење није дозвољено ни у једној земљи (*лат. jus cogens*). Другим речима, она обара сваку недоследну одредбу било ког споразума или обичајног права.

Када је реч о посебном значају који се придаје забрани мучења, традиционална обавеза држава да поштују, штите и испуњавају људска права допуњена је још једном обавезом – дужност је спречавати мучење и друге облике злостављања⁶. Од држава потписница се тражи да предузимају позитивне мере у правцу спречавања ове појаве⁷. „У случају мучења, дужност сваке државе потписнице да без одлагања успостави мере за спровођење одговарајућих прописа на националном нивоу представља неодвојиви део међународне обавезе забране ове праксе.“⁸

⁶ У општем коментару бр. 31: Природа опште законске обавезе наметнуте државама потписницама Споразума, Комитет за људска права каже следеће: „чланом 2. се од држава потписница захтева да донесу законодавне, судске, административне, образовне или друге одговарајуће мере како би испуниле своје законске обавезе“ (став 7.). Даље се каже да „генерално, сврха овог Споразума би била поништена без обавезе у складу са чланом 2. о предузимању мера за спречавање поновне појаве кршења Споразума“ (став 17.).

⁷ У случају Веласкеза Родригеза (*Velasquez Rodriguez*), Интерамерички суд за људска права је то препознао као последицу, „државе потписнице су у обавези да спречавају, спроводе истрагу и кажњавају кршење права из Конвенције“ (став 166); случај Веласкеза Родригеза (29.07.1988.), Интерамерички суд за људска права (Сер.П), бр. 4(1988). У свом општем коментару бр.20, Комитет за људска права „напомиње да није довољно применити члан 7. како би се такво поступање или кажњавање забранило или инкриминисало. Државе потписнице треба да извести Комитет о законодавним, административним, судским и другим мерама које предузимају у циљу спречавања и кажњавања дела мучења(...)“ (став 8.).

⁸ Међународни кривични суд за бившу Југославију; Тужилац против Фуруније (10.12.1998.), случај бр. IT-95-17/I-T (став 149.).

Конвенција УН против тортуре такође намеће изричиту обавезу државама потписницама да спречавају мучење и друге облике злостављања. У складу са чланом 2.1, „свака држава чланица предузима законске, административне, судске и друге мере како би спречила мучење на територији под њеном надлежношћу“, док се чланом 16. захтева да „свака држава чланица предузима мере за спречавање (...) других облика свирепих, нељудских или понижавајућих поступака или казни.“ Њеним Опционим протоколом успостављен је механизам за подршку државама чланицама у испуњавању ових обавеза кроз успостављање система редовних посета независних међународних и домаћих тела притворским јединицама.

Мада државе чланице имају дужност спречавања мучења, она се у пракси не примењује често, а опште је присутан и недостатак разумевања самог концепта спречавања мучења. Овај увод дефинише спречавање мучења, он конципира интегрисану стратегију спречавања мучења и даје опис превентивне улоге коју националне институције за људска права могу одиграти.

2. ШТА ЗНАЧИ „СПРЕЧАВАЊЕ МУЧЕЊА“?

2.1. Дефинисање „спречавања мучења“

Према Чемберс речнику, „спречити“ значи „одвратити (некога од чињења или предупредити неки догађај), ометати, прекинути неку појаву, учинити немогућим, избећи“.

Када се ради о јавном здрављу, превенција је уобичајена стратегија у борби против болести, с циљем да се избегне настанак, развој и ширење заразе.

Спречавање криминала „обухвата стратегије и мере којима се покушава умањити ризик од појаве криминала и од његовог штетног утицаја на појединца и друштво кроз интервенције којима се утиче на његове вишеструке узроке“.

⁹ Смернице УН за спречавање криминала, Резолуција Економског и социјалног савета бр. 2002/13, став 3. У истом ставу се наводи и следеће: „Спровођење закона, примена казних и корективних мера, уз истовремене превентивне функције, не потпада под садржај ових Смерница“.

Ове дефиниције, мада инструктивног карактера, нису довољне за ваљану дефиницију концепта спречавања у вези са мучењем и другим облицима злостављања.

У времену када се бројне интервенције у борби против мучења описују као „спречавање“, важно је направити разлику између два различита облика спречавања мучења. Та разлика се заснива на времену када до интервенције дође, и на примењеном приступу.

Непосредно спречавање (ублажавање) је усмерено на спречавање појаве мучења кроз смањење фактора ризика и отклањање могућих узрока. Оваква интервенција се примењује пре него што до мучења дође, а њена мета су корени узрока који могу довести до мучења или злостављања, кроз обуку, едукацију и редовно праћење притворских јединица. Непосредно спречавање гледа ка будућности, а у дугорочном смислу намера је да њиме створи окружење у којем постоји мала вероватноћа појаве мучења¹⁰.

Посредно спречавање (одвраћање) се примењује када је до мучења или злостављања већ дошло, и оно је усмерено на избегавање понављања таквих дела. Истраживањем и документовањем ранијих случајева, жалби, спорова, тужби и санкционисања починилаца, као и надокнаде штете жртвама, посредно спречавање има за циљ да убеди потенцијалне мучитеље да је „цена“ мучења већа од евентуалне „користи“.

Важно је имати на уму ову разлику, јер ова два приступа ангажују изразито другачије стратегије и методологије. Оне су, међутим, комплементарне и обе би требало да буду саставни део интегрисаног програма спречавања мучења.

2.2. Анализа фактора ризика

Како би се корени узрока мучења и других облика злостављања третирали на делотворан начин, стратегију непосредног спречавања треба започети подробном анализом фактора ризика (услова који повећавају вероватноћу појаве мучења).

Важан фактор којег треба размотрити представља опште политичко окружење, јер слаба политичка воља за забрањивање мучења, мање отворено управљање, недовољно поштовање владавине права и висок ниво корупције могу повећати ризик од појаве мучења. Исто важи и за социјално и културно окружење. У срединама у којима постоји култура насиља, или где влада снажна подршка јавности да се са криминалом треба „жестокно обрачунати“, ризик од појаве мучења се такође повећава.

Такође је потребно анализирати национални правни оквир. У државама у којима је мучење забрањено Уставом и законом, и где је наведена као конкретно казнено дело у оквиру кривичног законика, ризик од појаве мучења може бити мањи него што је случај са државама код којих то није уређено на тај начин. Поменута анализа би требало да се усмери и на правила и прописе који се примењују на местима на којима бораве лица лишена слободе, као и на постојање одговарајућих правобранилаца. Поред тога, потребно је детаљно анализирати и начин на који се правни оквир спроводи у пракси.

Организација и функционисање кривично-правног система је још један од битних фактора које треба узети у разматрање. Ниво независности правосуђа, као и ниво до ког се кривично-правни систем ослања на признање ће непосредно утицати на ризик од појаве мучења. Како је ризик од мучења већи током почетног периода притвора, посебну пажњу треба посветити органима за примену закона. У том смислу, институционална култура, улога и функција полиције и процеси регрутовања и обуке за припаднике полиције могу позитивно или негативно утицати на ризик од појаве мучења.

На крају, потребно је у анализу укључити и целокупно институционално окружење. Степен одговорности и транспарентности власти, постојање јавних програмских политика које се односе на спречавање криминала и на делотворност механизма жалбе представљају факторе који могу довести до смањења ризика од појаве мучења, заједно са делотворним независним, спољним учесницима, као што су НИЈП и организације цивилног друштва.

¹⁰ Ово се у области медицине назива „примарном превенцијом“ (то су, дакле, све мере које се предузимају у циљу смањења ризика од појаве болести).

Ситуације у којима постоји ризик

Свака ситуација у којој нека особа бива лишена слободе и у којој не постоји равнотежа моћи, у којима једна особа у потпуности зависи од друге, чини ситуацију у којој постоји ризик¹¹.

Ризик од мучења или злостављања је већи током периода притвора неког лица, дакле у време хапшења и привођења у притвор, као и у периоду пребацивања из једне притворске јединице у другу. Ситуације у којима лица лишена слободе немају контакт са другима такође повећавају ризик од мучења или злостављања, нарочито у случају притвора без могућности комуницирања или смештања у самицу.

Ризик од мучења или других облика злостављања постоји у било каквом затвореном објекту; не само у затворима и полицијским станицама, већ и у нпр. психијатријским установама, центрима за малолетне делинквенте, центрима за досељенике и у транзитним зонама на међународним аеродромима.

Потенцијалне жртве

Идентификација појединаца или група који су у већој мери изложени ризику од мучења и злостављања може бити тешка, јер се то умногоме може разликовати према националном контексту. Уствари, свака особа може потенцијално бити изложена ризику. Међутим, генерално гледано, угрожене и групе у неповољном друштвеном положају – као што су припадници мањина (расних, етничких, верских или језичких), жене, малолетници, досељеници, особе са инвалидитетом, бескућници и сиромашни – се најчешће сусрећу са ризиком од мучења или злостављања.

Делотворна стратегија спречавања изискује одржени ниво политичке воље за борбу против мучења, која се јавно износи и која се може пратити. У окружењу у којем се мучење систематски користи за ућуткивање политичких противника, иницијативе усмерене на спречавање вероватно неће успети или ће се користити у политичко-пропагандне сврхе. Важно је нагласити да ниједна држава није отпорна на ризик од мучења и злостављања. Резултат тога је непрестана потреба за опрезом и развојем и применом делотворних стратегија спречавања.

3. ТРИ ЧИНИОЦА ИНТЕГРИСАНЕ СТРАТЕГИЈЕ СПРЕЧАВАЊА

Израда свеобухватне стратегије спречавања мучења захтева интегрисани приступ, којег чине три узајамно повезана елемента:

- законски оквир који забрањује мучење
- делотворно спровођење тог законског оквира
- механизми за праћење законског оквира и његове примене.

Борба против мучења је дуго времена била оријентисана на прва два елемента ове стратегије, посебно на примену закона у парницама. Делотворан законски оквир јесте суштински део сваког програма борбе против мучења. Међутим, пуко постојање закона и прописа није довољно за спречавање мучења; њих такође треба на одговарајући начин разумети и строго примењивати. Битан нагласак је стављен на некажњивост (изузеће од казне за кривично дело) у примени националног и међународног кривичног закона. Ова линија деловања представља битну стратегију посредног спречавања коју треба допунити и другим приступима како би се на делотворан начин утицало на корене узрока појаве мучења.

Управо због свега тога, стратегија спречавања захтева и трећи елемент, који је усмерен на непосредно спречавање и ангажовање несуклобљених и контролних механизма који не долазе из правосуђа. Ти механизми нпр. могу обухватити и редовно, ненајављено праћење притворских јединица од стране независних тела, затим јавне едукативне кампање за подизање свести у заједници, и подршку спречавању мучења и злостављања.

¹¹

Види концепт „недостатка моћи“ који је развио Специјални извештач о мучењу (е/CN.4/2006/6, ставови 39 и 40). Члан 10.1 Међународног споразума о грађанским и политичким правима успоставља везу између права на слободу и личног интегритета и каже да „се са свим лицима лишеним слободе мора поступати људски, уз поштовање достојанства својственог људском бићу“.

Та интегрисана стратегија спречавања може бити представљена у облику куће, где правни оквир чини темељ, спровођење законског оквора представља зидове, а контролни механизам обезбеђује заштитни кров.

Постојање свеобухватног правног оквира

Снажан правни оквир за забрану мучења представља кључну компоненту сваке стратегије спречавања мучења.

Релевантни међународни стандарди заштите људских права би требало да буду одсликани у правном оквиру, који би требало да обухвати и конкретне одредбе које се односе на забрану и спречавање мучења.

Државе могу искористити међународни правни оквир на следећи начин:

- ратификацијом релевантних међународних споразума о људским правима
- интегрисањем међународних споразума о људским правима у национално законодавство
- поштовањем законски необавезујућих прописа¹² у погледу забране мучења и лишавања слободе.

12 „Законски необавезујући прописи“ (енг. „soft law“) је израз који се користи за документе који нису обавезујући у међународном праву (тј. чији је статус нижи од споразума закљученог у оквиру Бечке конвенције о Закону о споразумима из 1969. године). Примери укључују резолуције тела као што је Генерална скупштина и Савет за људска права, као и акционе планове, кодексе из праксе, смернице, правила или закључке са принципима који се доносе на међународним или регионалним експертским састанцима. Јуриспруденција и закључна запажања тела у споразуму се такође могу сматрати законски необавезујућим прописима. Такви инструменти и препоруке поседују непорециву моралну снагу и дају практичне смернице држава у њиховом владању. Њихова вредност почива у томе што су признати и прихваћени у великом броју држава чланица и што се они, чак и без ефекта обавезе, могу декларативно посматрати као широко прихваћени циљеви и принципи унутар међународне заједнице.

На националном нивоу, државе чланице би требало да усвоје експлицитне законодавне одредбе:

- којима се забрањује сваки вид мучења и које не предвиђају позивање ни на какве изузетне околности у циљу оправдавања мучења (евентуално на нивоу Устава)
- које дела мучења, где год да су се десила у свету, третирају као конкретно дело у оквору кривичног закона
- којима се предвиђају одговарајуће казне за кривично дело мучења
- којима се предвиђа немогућност позивања на налог претпостављеног као оправдање за извршено дело мучења
- којима се онемогућава коришћење доказа у поступку, уколико су ти докази прибављени применом мучења.

Поред тога, потребно је обезбедити следећу правну заштиту за лица лишена слободе:

- право на обавештавање чланова породице или трећих лица о месту боравка након њиховог хапшења
- право на адвоката, и право на присуство адвоката за време испитивања
- право на лекара, ако је могуће по сопственом избору
- право на ћутање
- право на саслушање пред прекршајним или другим судијом у неком разумном временском року
- право на оспоравање легалности њиховог притварања и поступања са њима
- право на информисање о правима на језику који притвореник разуме.

Спровођење правног оквира

Делотворно спровођење изискује практичне мере које треба предузети на више нивоа како би се обезбедило да национални закони који се односе на мучење и друге облике злостављања буду поштовани и у пракси.

Обука и едукација

Различити учесници у спровођењу законског оквира, а посебно они који раде у систему кривичног права (на пример, полиција, судије и притворни органи), требају одговарајућу обуку – на почетку и касније, у току – која се односи на нормативни оквир и развој оперативних пракси које поштују те норме.

Процедуралне мере

Потребно је да процедурална заштита буде на снази и у примени сходно плановима, а посебно за лица лишена слободе. То може обухватити и обезбеђивање ваљаног вођења евиденције о исказима у притворским јединицама и редовну ревизију правила полицијског понашања.

Истрага и кажњавање

Наводи о мучењу се морају без одалагања, непристрасно и делотворно истражити¹³, чак и у одсуству званичне жалбе, а „истрагом се мора покушати утврдити природа и околности наводних дела, као и идентитет сваког лица које може бити умешано у то дело“¹⁴. Свако кршење закона треба на одговарајући начин казнити. Када се то не деси, развија се култура некажњавања којом се подрива и снага закона, а и његова примена.

¹³ Види јуриспруденцију Комитета за људска права, посебно случај Родригез против Уругваја, Комитет за људска права, Саопштење 322/1988, ставови усвојени 19.07.1994.год., и Вадивел Сатасивам и г-ђа Паратези Сарасвати против Шри Ланке, Комитет за људска права, Саопштење 1436/2005, ставови усвојени 8.07.2008.године.

¹⁴ Види Бланко Абад против Шпаније, Комитет против мучења, Саопштење 59/1996, ставови усвојени 14.05.1998.год. За садржај истраге, види Мбарек против Туниса, Комитет против мучења, Саопштење 60/1996, ставови усвојени 10.11.1999.године.

Предузимање корака у циљу борбе против некажњавања је од посебног значаја када је реч о мучењу и злостављању, јер су та дела апсолутно забрањена у свим околностима.

Потребно је предузети следеће радње:

- јачање независности судства
- успостављање делотворних и приступачних механизма жалби
- гаранција приступа бесплатној правној помоћи и подршци
- неодложно и делотворно истраживање навода мучења или злостављања
- гаранција да ће они који су прекршили закон бити и кажњени.

Надокнада штете жртвама

Жртвама мучења и злостављања треба обезбедити пуну и делотворну надокнаду штете, укључујући и реституцију, компензацију, рехабилитацију и задовољење, као и гаранцију да се то неће поновити¹⁵.

За економски процењиве штете, потребно је обезбедити и финансијску надокнаду. Задовољење може обухватити низ мера, као што је званична изјава о повраћају достојанства жртве, јавно извињење или комеморација и израз почасти жртвама.

15 Види Основне принципе и смернице о правима на правна средства и надокнаду штете жртвама у случајевима тешких кршења међународног хуманитарног закона (Генерална скупштина 60/147 од 16.12.2005.год.)

Контролни механизми

Поред делотворног правног оквира, такође постоји потреба за успостављањем контролних механизма, јер је ризик од мучења присутан у свим земљама све време. Контролни механизми могу помоћи у идентификацији области потенцијалног ризика и могу дати предлоге могуће заштите.

Интерни административни контролни механизми који постоје унутар неке институције – као што је служба интерне контроле у полицији и у затвору – помажу у праћењу функционисања државних институција и њиховог поштовања законодавних норми и прописа. Мада веома корисни, интерни контролни механизми сами по себи нису довољни за овај превентивни рад јер нису сасвим независни, и имају више административну функцију праћења.

Поред интерних контролних механизма, изузетно је важно успоставити независне механизме посета притворским јединицама. Сама чињеница да независна тела могу посетити притворску јединицу у било које време, има јак ефекат одвраћања. Циљ ових посета није да се документују случајеви мучења, нити да се ситуација обелодањује или да се власти јавно оптужују. Уместо тога, циљ је извршити анализу целокупног функционисања притворских јединица и дати препоруке усмерене на побољшање поступања са притвореницима и услова у којима они бораве.

Међународни систем заштите људских права такође садржи и један битан контролни механизам, у ком релевантна тела споразума могу да ревидирају и дају препоруке у погледу правног оквира неке државе чланице и споровођења тог правног оквира.

На крају, медији и организације цивилног друштва могу допринети делотворности система провера и равнотежи у спречавању и забрани мучења. Одговорно извештавање медија, кампање едукације јавности и циљане иницијативе подизања јавне свести могу изградити обимно знање и разумевање питања, могу утицати на мишљење јавности и помоћи у промени ставова заинтересованих страна и доносилаца одлука.

4. РЕЛЕВАНТНОСТ СПРЕЧАВАЊА МУЧЕЊА ЗА НАЦИОНАЛНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ ЗА ЉУДСКА ПРАВА

Националне институције за људска права се обично налазе у идеалној позицији за допринос у свим нивоима интегрисане стратегије спречавања мучења и других облика злостављања у њиховим земљама.

НИЉП могу допринети развоју делотворног правног оквира на следећи начин:

- подстицајима државама чланицама да ратификују релевантне међународне споразуме о људским правима
- заговарањем правних реформи у циљу криминализације мучења и спречавања јавних службеника у примени метода мучења.

НИЉП могу допринети спровођењу правног оквира на следећи начин:

- ревизијом притворских процедура
- истрагама навода мучења
- доприносом у програмима обуке за релевантне јавне службенике.

НИЉП могу допринети, па чак и деловати као контролни механизми на следећи начин:

- сарадњом са међународним телима
- мониторингом у притворским јединицама
- унапређењем јавне свести.

ПОГЛЕДАЈ

На компакт диску о спречавању мучења може се наћи више о улози НИЉП у спречавању мучења и злостављања притвореника.

Кликни на „Снимљени материјал“, затим одабери „Предмет 1 – НИЉП: Супротстављање изазову“.

Кључне тачке: УВОД

- Државе су у обавези да спречавају мучење.
- Постоји битна разлика између непосредног спречавања (мера које се предузимају пре него што дође до мучења и мере у циљу спречавања таквог поступања), и посредног спречавања (мере које се предузимају након што је до мучења дошло и у циљу избегавања понављања таквог поступања).
- Спречавање мучења захтева интегрисану стратегију која обухвата три кључна елемента: јак правни оквир, делотворно спровођење правног оквира и контролних механизма у циљу праћења и подршке правном оквиру и његовом спровођењу.

ДОДАТНА ЛИТЕРАТУРА НА КОМПАКТ ДИСКУ

Комитет против мучења, општи коментар бр.2, Спровођење члана 2. Општих принципа и смерница о правима на правна средства и надокнаду штете жртвама у случајевима тешких кршења међународног хуманитарног закона у државама потписницама; Резолуција Генералне скупштине 60/147 од 16.12.2005.године

Програм од 12 тачака о спречавању мучења и других облика свирепог, нељудског и понижавајућег поступања или кажњавања од стране државних службеника; *Amnesty International*; (ревидирано) 2005. Године

Спречавање мучења у 21. веку; Преглед људских права, Есекс (издање 6, бр. 1);

Центар за људска права, Универзитет у Есексу; 2009.година

I део

Забрана мучења: Правна позадина

Поглавље 1: Шта је мучење?

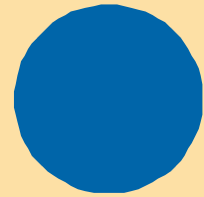
Поглавље 2: Међународни и регионални инструменти о мучењу
и другим облицима злостављања

Поглавље 1:

Шта је мучење?

КЉУЧНА ПИТАЊА

- Која је дефиниција мучења?
- Може ли мучење бити оправдано у изузетним случајевима?
- Да ли су и свирепо, нељудско и понижавајуће поступање или кажњавање забрањени?

1. ДЕФИНИЦИЈА МУЧЕЊА

Важно је нагласити у уводу да се правна дефиниција мучења разликује прилично од начина на који се термин уобичајено користи у медијима или у општим разговорима, који често наглашавају интензитет бола или патње који се наносе.

Члан 1. Конвенције против тортуре и другог окрутног, нељудског и понижавајућег поступања или кажњавања даје правну дефиницију која је међународно одобрена

Мучење значи сваки чин којим се особи намерно наноси тежак бол или патња, било физички било психички, у циљу добијања информација или признања од њега/ње или од треће особе, кажњавањем њега/ње за дело које је он/она или трећа особа починила или се сумња да је починила, или застрашивањем или присилом њега/ње или трећег лица, или из било ког разлога који је заснован на дискриминацији било које врсте, када је такав бол или патња нанет од стране или на подстицај или уз сагласност и знање јавног званичника или другог лица које делује у својству службеног лица. То не обухвата бол и патњу који проистичу само из, нераздвојиво од или случајних услед законитих санкција.

Ова дефиниција садржи три кумулативна елемента:

- намерно наношење тешке менталне или физичке патње
- од стране јавног званичника, који је директно или индиректно умешан
- за посебне сврхе.

У неким случајевима, шира дефиниција мучења, која покрива и шири обим ситуација, може се применити у оквиру других међународних, регионалних и националних закона. Када се примењује шира дефиниција, не може се користити дефиниција из Конвенције да би је сузила. Њени чланови 1.2 и 16.2 изричито наводе да су њене одредбе без преседана по одредбе садржане у другим међународним инструментима или домаћем закону који забрањује свирепо, нељудско и понижавајуће поступање или кажњавање. На пример, дефиниција мучења у Међуамеричкој конвенцији о спречавању и кажњавању мучења иде даље тиме што не тражи само да бол и патња буду „тешки“, и не позивајући се само на „за било коју другу сврху“ већ „сврху попут“ и укључујући и навођење метода који имају „намеру да униште личност жртве или умање њене физичке и менталне способности“, без обзира да ли такве методе изазивају бол и патњу, или не.

Важно је напоменути да многи међународни механизми за спречавање мучења наглашавају значај тумачења појма мучења које узима у обзир и питање полова, и да је потребно обратити посебну пажњу на питања попут силовања у затворима, насиља над трудним женама и порицање права на репродукцију, која су одавно препозната као питања која потпадају под дефиницију Конвенције. Такође је вредно споменути да се „уз сагласност или знање јавног званичника или другог лица које делује у својству јавног званичника” тумачи¹⁶ тако да значи да се приватно нанета штета против жена, деце или других група лица може обухватити дефиницијом ако су изазвани тежак бол и патња и ако држава не успе да законски одреагује и спречи или заштити појединца, с обзиром да би то било учињено у дискриминишуће сврхе.

Законите санкције

Дефиниција мучења дата у Конвенцији изричито искључује „бол или патњу насталу само од, нераздвајано од или случајно услед законитих санкција“. Законитост санкција би требало да буде одређена наводима и у националним и у међународним стандардима, укључујући и Стандардна минимална правила Уједињених нација за третман затвореника (која су посебно наведена у Декларацији Уједињених нација из 1975. године о заштити свих лица која су подређена мучењу). Овај приступ препознаје и апсолутну природу забране мучења и потребу за доследношћу у њеној примени.

Питање телесног кажњавања је покренуто од стране неких држава у оквиру клаузуле такозваних „законитих санкција“. Међутим, ова клаузула се не може употребити да би се оправдала употреба телесних казни у оквиру домаћег закона. Чврсто је постављено да су телесна кажњавања забрањена овим међународним актом, уопштено, а нарочито Конвенцијом против тортуре.

2. АПСОЛУТНА ЗАБРАНА МУЧЕЊА

Нека људска права се могу ограничити под одређеним околностима (на пример, због заштите јавног реда) уколико је ограничење дозвољено законом, од јавног је интереса, неопходно зарад заштите права других или права заједнице, и уколико је пропорционално. Околности под којима се ова ограничења могу применити су посебне и исцрпно набројане у различитим уговорима о људским правима.

Неки уговори, такође, дају посебну могућност да се опозову одређена људска права током званично проглашеног јавног ванредног стања. Опозвати значи да се усвоје закони или предузму активности које би у уобичајеним околностима нарушиле та права.

Мучење је, међутим, апсолутно забрањено и не може се оправдати ни под каквим околностима.

Релевантни међународни уговори једногласно искључују право на слободу од мучења и злостављања из клаузула опозивања права или њиховог ограничења.

Обичајно међународно право које се примењује на све државе, укључујући и оне које нису ратификовале релевантне уговоре о људским правима или уговоре међународног хуманитарног права, сматра забрану мучења безусловном нормом, или *jus cogens*. То значи да изузеци или изузимања од ове забране нису дозвољена ни под којим околностима, чак ни у стању рата, међународне политичке нестабилности или ванредног стања. Неопходност, само-одбрана и друге врсте одбрана нису прихваћене у случају мучења, без обзира колико су екстремне или тешке околности.

Уз правне аргументе, постоји и чврста морална и етичка основа за одбијање сваког чина мучења.

Умиривање покушаја да се оправда мучење

Апсолутна забрана мучења је понекад довођена у питање од стране неких људи по основама безбедности или борбе против тероризма, често уз коришћење хипотетичког сценарија „темпиране бомбе“. Овај сценарио обухвата полицију која хвата терористу за кога сумња да је поставио бомбу која само што није експлодирала у сред великог града. Полиција верује да ће само мучење учинити да осумњичени открије информације потребне да се спречи смрт неколико хиљада људи. Поставља се питање: “Може ли се (та) особа мучити?”

Ова хипотетичка ситуација манипулише емотивном реакцијом публике и претпоставља:

- да постоји позната претња
- да је напад непосредан
- да ће се нападом убити велики број људи
- да је лице у притвору извршилац напада
- да лице има информацију која ће спречити напад
- да ће лице само мучењем дати информацију на време како би се спречио напад.

У стварним ситуацијама, пак, једна или више од ових претпоставки је увек неисправна. Код последње ставке, на пример, сценарио претпоставља да ће осумњичени дати вредну информацију под мучењем. У стварности, мучење је једнако непоуздано за добијање тачне информације. Лица која се професионално баве вођењем разговора су изнова наглашавали поенту да се разговор може обавити много делотворније без мучења.

Претпоставка која подржава аргумент „темпиране бомбе“ се може, такође, употребити за покушај оправдавања и мучења у ширем опсегу ситуација. На пример, можемо да се запитамо да ли наша реакција на сценарио „темпиране бомбе“ треба да буде другачија ако не бисмо били сигурни да ли је осумњичени заиста био повезан са завером око бомбе или да ли је он/она заправо повезан(а) са тероризмом уопште; да ли осумњичени има било какве поуздане информације о претњи; или ако би претња била најављена тек за неколико дана или недеља; или да ли је претња заиста била реална.

Сценарио, такође, садржи неке скривене претпоставке које треба ублажити.

- Мотив онога који мучи је да добије неопходне информације, са изворном намером да спасе животе.

Међутим, и ако је та особа започела мучење изворним мотивом добијања информација, мучење квари (корупмира) извршиоца. То је један нераздвојни део чина мучења. Надаље, претпоставка да је чисти циљ добијања информација превише поједностављен. У ситуацијама из стварног живота, могу да превагну и друге мотивације и друге емоције, попут беса, кажњавања и приказивања (над)моћи.

- То је изолована ситуација, која се неће редовно понављати.

Међутим, део је природе мучења да би свако одобравање таквих чинова водило до клизавих ивица где би употреба мучења постајала распрострањенија унутар институције¹⁷.

3. ДРУГА СВИРЕПА, НЕЉУДСКА ИЛИ ПОНИЖАВАЈУЋА ПОСТУПАЊА

Као што је већ истакнуто, да би се чин сматрао мучењем према Конвенцији против тортуре, треба да буду укључена три кумулативна елемента:

- намерно наношење тешке менталне или физичке патње
- од стране јавног званичника, који је директно или индиректно умешан
- у посебне сврхе.

Ова дефиниција покреће питање како класификовати или одговорити на чинове који не задовоље сва три критеријума. На пример, шта са чином где се бол/патња не наноси намерно већ се догоди услед немара? Шта са чином који се не догоди зарад посебне сврхе? Шта са чином који нанесе бол или патњу која се не сматра “тешком”?

У овим ситуацијама се може применити забрана других облика свирепог, нељудског или понижавајућег поступања. Као и за мучење, ова забрана је, такође, апсолутна и неопозива.

Члан 16.1 Конвенције против тортуре захтева да “свака држава потписница предузме мере да спречи (...) друге акте свирепог, нељудског или понижавајућег злостављања или кажњавања који не потпадају под мучење као што је дефинисано чланом 1, када су такви акти извршени од стране или на подстицај или уз пристанак или знање јавног званичника или другог лица које делује у званичном својству.”

С тога, сваки чин који се не уклапа у дефиницију мучења јер му недостаје један или више критеријума, може бити покривен забраном која се истиче у члану 16. Конвенције против тортуре¹⁸.

Владе и званичници понекада претпостављају, због тога што ови облици свирепог, нељудског или деградирајућег третмана не потпадају под дефиницију мучења, да постоји одређена слобода да се они могу дозволити у екстремним околностима. Такве претпоставке су потпуно погрешне.

У међународном праву нема слободе за забрану свих облика свирепог, нељудског или понижавајућег злостављања или кажњавања. Међународно право забрањује сва таква поступања, у свим околностима.

Ово важи за међународно право у области људских права и међународно хуманитарно право, која забрањују злостављање лица лишених слободе било где и било када.

КЉУЧНЕ СТАВКЕ: ПОГЛАВЉЕ 1

- Члан 1. Конвенције против тортуре дефинише мучење користећи три кулумативна елемента: намерно наношење тешког менталног или физичког бола; уз директну или индиректну умешаност јавног званичника; за посебне сврхе.
- Мучење је забрањено међународним правом и никада се не може оправдати. Забрана мучења је апсолутна и неопозива.
- Свирепост, нељудско или понижавајуће злостављање или кажњавање је, такође, апсолутно забрањено и неопозиво.

ДОДАТНА ЛИТЕРАТУРА

НА КОМПАКТ ДИСКУ

Комитет за људска права, општи коментар бр. 20: замењује општи коментар бр. 7 у вези забране мучења и свирепог третмана или кажњавања (чл. 7); 10. март 1992. године
Борба против мучења: Приручник за акцију; Амнести Интернешнал (Amnesty International) 2003. године
Мучење у међународном праву: Водич ка јуриспруденцији; Удружење за спречавање мучења, Центар за правду и међународно право; 2008. године
Ублажавање сценарија темпиране бомбе: Зашто морамо да кажемо НЕ мучењу, увек; Удружење за спречавање мучења; 2007. године

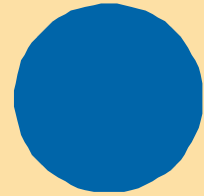
18 Види: Костадин Николов Керемедчив против Бугарске (Kostadin Nikolov Keremedchiv v. Bulgaria), Комитет против мучења, Саопштење 257/2004, ставови усвојени 11. новембра 2008. године

Поглавље 2:

Међународни и регионални инструменти о мучењу и другим облицима злостављања

КЉУЧНА ПИТАЊА

- Да ли је апсолутна забрана мучења обухваћена међународним уговорима?
- Које одредбе Конвенције против тортуре садрже конкретне превентивне активности?
- Који други међународни и регионални уговори су релевантни за спречавање мучења? Који се стандарди тзв. „меког права“ примењују?

1. ЗАБРАНА МУЧЕЊА И ДРУГИХ ОБЛИКА ЗЛОСТАВЉАЊА У МЕЂУНАРОДНИМ УГОВОРИМА

Постоји одређени број међународних и регионалних инструмената који апсолутно забрањују мучење и злостављање.

1.1. Универзална декларација о људским правима

Недвосмислена забрана мучења је укључена у темељни документ међународног система људских права: Универзалну декларацију о људским правима.

Њен члан 5. каже: “Нико не сме бити подвргнут мучењу или свирепом, нељудском или понижавајућем злостављању или кажњавању.” Универзална декларација о људским правима, такође, каже да људи имају право на “делотворан правни лек” уколико су им права нарушена.

Универзална декларација о људским правима, која поставља основне стандарде људских права који се примењују у свим државама, чини део обичајног међународног права¹⁹.

1.2. Међународни свечани уговор о грађанским и политичким правима

Члан 7. Међународног (свечаног) уговора о грађанским и политичким правима каже да нико “не сме бити подвргнут мучењу, нељудском или деградирајућем третману или кажњавању.”

Уз то, члан 10. каже: “Са свим лицима лишеним њихове слободе поступаће се хумано и са поштовањем урођеног достојанства људског бића.”

Свечани уговор каже и да ће свако ко тврди да су му права била нарушена, имати делотворан правни лек. Надаље, није дозвољен опозив права да се не буде предмет мучења и других облика злостављања.

19 Један од извора међународног права применљив у Међународном суду правде, према члану 38. (1)(б) Статута суда, је “међународни обичај, као доказ опште праксе, прихватљив као закон.” Стварање обичајног међународног права захтева доследну праксу држава и подржавање *opinio juris* (односно, веровања да се пракса о којој се ради “сматра обавезујућом постојањем владавине права које је захтева”; погледајте Случајеве Северног мора, Извештај Међународног суда правде (ICJ Rep. (1969) 44, пасус 77).

Свечаним уговором се оснива Комитет за људска права, који прати примену права датих споразумом. Он то чини испитивањем извештаја држава потписница, као и појединачних саопштења/жалби које прими у оквиру Опционог протокола уговора. Јуриспруденција, општи коментари и закључна запажања усвојена од стране Комитета за људска права дају важне смернице за тумачење обавеза и права дефинисаних у Свечаном уговору.

Свечани уговор је међународни споразум који обавезује све државе које су га ратификовале. Висок број држава потписница Свечаног уговора (165 априла 2010. године) показује свеопшту прихваћеност стандарда људских права садржаних у њему.

1.3. Конвенција Уједињених нација против тортуре и другог свирепог, нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања

Конвенција Уједињених нација против мучења и другог свирепог, нељудског и понижавајућег поступања или кажњавања је најсвеобухватнији међународни инструмент који се бави мучењем.

Она садржи низ важних одредби у вези апсолутне забране мучења и њом се оснива Комитет против мучења да би пратио спровођење обавеза из уговора за државе потписнице.

Комитет прегледа извештаје држава потписница и испитује појединачне жалбе. Закључна запажања Комитета и његови ставови о појединим саопштењима чине додатну помоћ за тумачење Конвенције.

Априла 2001. године 146 држава је ратификовало Конвенцију.

1.3.1. Дефиниција мучења

Члан 1. Конвенције даје дефиницију мучења која садржи следећа три кључна елемента:

- намерно наношење тешког менталног или физичког бола и патње
- уз директну или индиректну умешаност јавног званичника
- за посебне сврхе.

Ова дефиниција се сматра ограниченом у неком погледу. Она ограничава мучење на чин извршен од стране, или уз на неки начин умешаност, представника државе. Ако неко ко није представник државе изврши мучење, јавни званичник мора бити умешан на неки начин, како би се држава сматрала одговорном. Члан 1. Конвенције против тортуре каже да се чин може догодити “на подстицај или уз пристанак или знање јавног званичника или другог лица које делује у званичном својству.”²⁰

Чињеница да посебни акти мучења носу издвајани у Конвенцији је, пак, једна од јаких страна уговора. Списак никада не би могао да у потпуности наброји или опише све могуће начине мучења који би се могли користити сада или у будуће.

1.3.2. Обавеза да се предузму превентивне мере

Према члану 2. Конвенције, свака држава потписница има обавезу да предузме све неопходне мере да спречи акте мучења. То укључује законодавне, административне и судске мере, као и све друге мере које могу бити одговарајуће.

Ово је правно обавезујућа дужност и, када поднесе извештај Комитету против мучења, од држава потписница се захтева да објасне које су кораке предузеле да спроведу ову обавезу.

20 Погледајте Елми против Аустралије (Elmi v. Australia), Комитет против мучења, Саопштење 120/1998 (ставови усвојени 14. маја 1999. године), који се односе на дефиницију „јавног званичника“ сходно члану 1. Конвенције. У изузетним околностима где државни орган у потпуности недостаје (Сомалија није имала централну Владу у то време), акти група које делују као квази-судски органи могу да потпадну под дефиницију члана 1.

НИЛП могу, такође, да се позову на ову обавезу када планирају и предузимају активности за спречавање мучења и злостављања лица лишених слободе.

1.3.3. Нема оправдања за мучење – никада

Члан 2.2 Конвенције каже да „никакве изузетне (ма какве) околности“ не могу да оправдају мучење. То укључује рат или претњу ратом, политичку нестабилност, борбу против тероризма или било које друго ванредно стање.

Наређења претпостављених, такође, нису оправдање за мучење. Званичници органа за спровођење закона или притворских институција треба да прођу обуку којом се јасно објашњавају њихове обавезе да одбију таква наређења.

1.3.4. *Non-refoulement*

Члан 3. Конвенције поставља принцип *non-refoulement*, који тражи од држава да не избацују, враћају или изручују лице у другу државу ако постоје “стварне основе” за веровање да ће та особа бити у опасности да постане предмет мучења.

Принцип *non-refoulement* је илустрација апсолутне забране мучења и других облика лошег поступања. Он је уздрман последњих година праксом неких држава да траже дипломатска уверавања да особа која је враћена неће бити предмет мучења или злостављања. Ова пракса је коришћена у контексту такозваног рата терору, где држава која шаље тражи уверавања од државе примаоца да предметни појединци неће бити мучени или подвргнути другим облицима злостављања. Ова пракса се сматра кршењем *non-refoulement* принципа и није дозвољена.

1.3.5. Посебно кривично дело мучења

Члан 4. Конвенције захтева од држава потписница да осигурају да мучење буде укључено као посебно кривично дело у њихове домаће кривичне законе.

Неке државе су се противиле да ово није неопходно, јер би чин мучења већ био обухваћен постојећим кривичним делима у њиховим кривичним законцима.

Међутим, ова одредба је суштинска, јер:

- мучење није само облик насилног напада; оно је показивање надмоћи над жртвом која не одговара ни једном кривичном делу
- дефинисање мучења као кривичног дела истиче природу и тежину дела
- тиме што се мучење учини посебним кривичним делом, даје се јасно упозорење да је то у пракси кажњиво, и тиме се даје и важан застрашујући ефекат
- то наглашава потребу за одговарајућом казном, узимајући у обзир тежину дела
- се проширује могућност одговорних званичника да надзиру посебно кривично дело мучења.

Комитет против мучења захтева да државе потписнице употребе, минимум, дефиницију мучења укључену у члан 1. Конвенције.

1.3.6. Универзална надлежност

Конвенција обавезује сваку државу чланицу да успостави своју надлежност над кривичним делом мучења, без обзира на то да ли је кривично дело извршено ван њених граница и без обзира на националност могућег починиоца, његову државу боравка или на одсуство било какве везе са државом (чланови 5–9). Ако држава није у могућности да кривично гони за дело, од ње се захтева да испоручи наводног извршиоца држави која може и вољна је да га кривично гони за такво кривично дело. Овај принцип универзалне надлежности чини један од најважнијих аспеката Конвенције²¹.

Где је мучење део распрострањеног или систематског напада, или се дешава у оружаном сукобу, одговорнима за мучење може се судити и пред Међународним кривичним судом, јер се мучење сматра кривичним делом против човечности и ратним злочином. Међутим, многе државе су ратификовале Конвенцију против тортуре, која покрива све акте мучења и ствара обавезу извршења универзалне надлежности.

1.3.7. Обука званичника

Члан 10. Конвенције тражи од држава потписница да предузму кораке како би обезбедиле да сви запослени у органима за спровођење закона, медицински радници, јавни званичници и други укључени у процес лишавања слободе добију образовање и информацију о забрани и спречавању мучења.

1.3.8. Преглед притворских процедура

Према члану 11. Конвенције, од држава потписница се тражи да систематски прегледају правила за вођење разговора, инструкције, начине и праксу, као и притворске процедуре. Оне би требало да су у сагласности са Стандардним минималним правилима Уједињених нација за третман затвореника и Основним принципима Уједињених нација за заштиту свих лица у било ком облику притвора или затвора.

1.3.9. Брза истрага

Према члану 12. Конвенције, свака држава чланица мора да обави брзу и непристрасну истрагу кадгод постоје разумне основе за веровање да је извршен чин мучења на било којој територији под њеном надлежношћу. То значи да, чак и у одсуству формалне жалбе, релевантни органи морају да предузму непристрасну, делотворну, независну и детаљну истрагу што је пре могуће по добијању информације која указује на неки облик мучења или злостављања.

²¹ Погледајте одлуку Комитета против мучења која се бави суђењем Хисчне Хаберу (Hissène Habré) у Сенегалу (Сулејман Гуенгуенг и други против Сенегала (Suleymane Guengueng and others v. Senegal)), Комитет против мучења, Саопштење 181/2001, ставови усвојени 17. маја 2006. године).

1.3.10. Право жртава на жалбу и исправку

Конвенција даје жртвама мучења право на жалбу и да се њихов случај истражи брзо и непристрасно (члан 13.), као и право на исправку и одговарајућу надокнаду (члан 14.). Ово, такође, укључује и право на опоравак, што је комплетније могуће²².

1.3.11. Неприхватљиви доказ

Према члану 15. Конвенције, сваки доказ прикупљен као резултат мучења мора се сматрати неприхватљивим у судском поступку. Ова одредба је изузетно значајна јер чињењем таквих исказа неприхватљивим у судском поступку, један од примарних циљева мучења постаје излишан.

1.3.12. Опциони протокол уз Конвенцију против тортуре

Конвенција против тортуре је употпуњена Опционим протоколом, који је усвојен 2002. године и ступио је на снагу 2006. Опциони протокол не успоставља нове нормативне стандарде. Уместо тога, он појачава поједине обавезе за спречавање мучења из чланова 2. и 16. Конвенције успостављањем система редовних посета међународних и националних тела притворским местима.

ПОГЛЕДАЈТЕ

Отворите диск [Спречавање мучења](#) да бисте одгледали Виктора Родригеза Решу ([Victor Rodriguez Rescia](#)), председавајућег Поткомитетом за спречавање мучења, који дискутује о дефиницији мучења датој у Конвенцији против тортуре. Кликните на „Снимљени материјали“ и затим одаберите Ставку 2 – Дефиниција мучења

1.4. Други споразуми

Одређени број других међународних уговора о људским правима садржи сличне забране мучења и другог злостављања.

Конвенција о правима детета садржи посебне одредбе у вези мучења и злостављања деце (члан 37), као и Конвенција о заштити права свих миграната-радника и чланова њихових породица (члан 10) и Конвенција о правима лица са инвалидитетом (члан 15).

Иако нема посебних одредби о мучењу укључених у Конвенцију о уклањању свих облика дискриминације против жена, релевантно тело уговора Уједињених нација усвојило је опште препоруке о насиљу против жена које се баве мучењем (Општа препорука 19, 1992).

Међународно право о избеглицама, такође, представља важан извор међународног права људских права који је веома релевантан по питању мучења. Право на тражење азила у другој земљи је једна од основних заштита свакога ко би био у опасности од озбиљног кршења људских права, нарочито мучења. Ово је принцип *non-refoulement*, који је посебно наведен у Конвенцији против тортуре.

²² Погледајте јуриспруденцију из чланова 13 и 14. Хајризи Цемајл и други против Југославије, Комитет за људска права, Саопштење 161/2000, ставови усвојени 21. новембра 2002; Јовица Димитров против Србије и Црне Горе, Комитет за људска права, Саопштење 171/2000, ставови усвојени 03. маја 2005. године; Данило Димитријевић против Србије и Црне Горе, Комитет за људска права, Саопштење 172/2000, ставови усвојени 16. новембра 2005; Драган Димитријевић против Србије и Црне Горе, Комитет за људска права, Саопштење 207/2002, ставови усвојени 24. новембра 2004; Слободан и Љиљана Николић против Србије и Црне Горе, Комитет за људска права, Саопштење 174/2000, ставови усвојени 24. новембра 2005.

Иако нису строго уговори о људским правима, Женевске конвенције, које се примењују у временима оружаних сукоба, такође садрже јасну и недвосмислену забрану мучења у свом заједничком члану 3.

Римски статут Међународног кривичног суда, такође, изричито набраја мучење као кривично дело против човечности које потпада под надлежност овог суда. Члан 7(2)(е) дефинише мучење као „намерно наношење тешког бола или патње, било физичке било менталне, према лицу у притвору или под контролом оптуженог; изузетак када мучење неће обухватити бол или патњу проистиче само од, неодвојиво од или случајно услед законитих санкција“. Ова дефиниција је шира од Конвенције против тортуре, јер укључује дела учињена и од стране државних и не-државних актера и не тражи „сврху“ као циљ мучења.

2. ЗАБРАНА МУЧЕЊА И ДРУГОГ ЗЛОСТАВЉАЊА У РЕГИОНАЛНИМ ИНСТРУМЕНТИМА

Постоје четири општа регионална уговора о људским правима – у Европи, Африци, арапским и америчким земљама

– који сви садрже јасно и недвосмислено забрану мучења. Постоје и два регионалан уговора – у Европи и Америци – који се посебно баве мучењем.

2.1. Европска конвенција о људским правима

Европска конвенција о људским правима, усвојена 1950. године, је регионални уговор под покровитељством Савета Европе. Члан 3. каже:

Нико не сме бити подвргнут мучењу или нељудском или понижавајућем поступању или кажњавању.

Савет Европе је, такође, усвојио уговор који се посебно бави мучењем: Европска конвенција о спречавању мучења (1987). Овај уговор не ствара никакве нове норме, али се њиме оснива Комитет за посете (погледајте Поглавље 7 за више информација).

2.2. Уговори у оквиру Организације америчких држава

Америчка конвенција о људским правима, усвојена 1969. године, је регионални уговор под покровитељством Организације америчких држава. Члан 5. каже:

Свака особа има право да се поштује њен физички, ментални и морални интегритет. Нико неће бити подвргнут мучењу или свирепом, нељудском или понижавајућем кажњавању или поступању. Са свим особама лишеним слободе поступаће се са поштовањем урођеног људског достојанства.

Организација америчких држава је, такође, усвојила посебан инструмент о мучењу: Међуамеричку конвенцију о спречавању и кажњавању мучења (1985). Конвенција садржи следећу детаљну дефиницију мучења (члан 2):

За сврху ове Конвенције, мучење ће се схватати као сваки акт, намерно извршен, којим се физички или ментални бол наноси некој особи за сврху криминалистичке истраге, као средство застрашивања, као лична казна, као превентивна мера, као казна или у другу сврху. Мучење ће се, такође, схватати као употреба метода над особом са намером уништења личности жртве или да би се умањили њени физички или ментални капацитети, чак и ако оне не би узроковале физичку или менталну патњу.

Ова дефиниција иде даље од дефиниције садржане у Конвенцији против тортуре тиме што не тражи да бол или патња буду „тешки“; позивајући се на “сваку другу сврху” радије него на “сврху попут” и укључујући позивање на начине/методе “намењене уништавању личности жртве или умањењу њених физичких или менталних капацитета”, без обзира да ли такви методи узрокују бол или патњу.

Конвенција, такође, посебно каже да је сваки јавни званичник који изврши мучење – или који га нареди или не успе да га спречи – крив за кривично дело и да поступање по наређењу није одбрана од кривичног дела.

Конвенција даје апсолутну забрану мучења која се не може одложити ни под којим околностима.

Међуамеричка конвенција даље тражи:

- да полицијски и други јавни званичници буду обучени да спрече мучење
- да се наводи мучења истраже и покрену кривична гоњења где је потребно
- да се усвоје закони који дају надокнаду жртвама мучења
- да се искази добијени под мучењем не прихватају као докази у судском поступку
- да државе кривично гоне и изруче наводне мучитеље.

Конвенција, такође, тражи од држава потписница да предузму делотворне мере за спречавање и кажњавање других свирепих, нељудских или понижавајућих поступања или кажњавања.

И док Конвенција не садржи неки одвојени механизам за примену, Међуамеричка комисија за људска права има обавезу да извештава о пракси у државама чланицама, а Међуамерички суд је преузео надлежност за овај уговор.

2.3. Афричка повеља о људским правима и правима човека

Афричка повеља, усвојена од стране Организације афричког јединства 1981. године, каже:

Сваки појединац има право на поштовање достојанства урођеног људским бићима и на признавање његовог правног статуса. Сви облици експлоатације и деградације човека, посебно ропство, трговина робовима, свирепост, нељудско и понижавајуће кажњавање или поступање су забрањени.

2.4. Арапска повеља о људским правима

Члан 8. Арапске повеље о људским правима, усвојена од стране Лиге арапских држава 22. маја 2004. године и ступила на снагу 15. марта 2008. године, каже да:

1. Нико неће бити подвргнут физичком или психичком мучењу или свирепом, деградирајућем, понижавајућем, или нељудском поступању.
2. Свака држава потписница ће штити сваког појединца у својој надлежности од такве праксе и предузимаће делотворне мере да такву праксу спречи. Вршење и учешће у таквим делима сматраће се кривичним делима која су кажњива законом и неће бити предмет никаког статута ограничења. Свака држава ће гарантовати у свом правном систему исправку неправде за жртве мучења и право на опоравак и надокнаду.

3. ОПШТИ СТАНДАРДИ

Уз ове разне уговоре, постоји и одређени број општих стандарда и професионалних принципа који су веома релевантни за спречавање мучења.

Ови, тзв. стандарди законски необавезујућег права, не могу бити правно примењени на исти начин као и обавезе из уговора. Међутим, они дају детаљне и корисне смернице за тумачење појмова попут „свирепог, нељудског и понижавајућег поступања или кажњавања“, као и за спровођење обавеза из уговора.

Комитет против мучења, на пример, позива се на Стандардна минимална правила за поступање са затвореницима, када испитује кораке које су предузеле државе у спровођењу члана 11. Конвенције против тортуре, који од њих тражи да држе под контролом притворске процедуре.

3.1. Стандарди Уједињених нација

Уједињене нације су развиле одређени број стандарда повезаних са спречавањем мучења, укључујући:

- Стандардна минимална правила за поступање са затвореницима
- Основне принципе поступања са затвореницима
- Принципе за заштиту свих лица под било каквим обликом притвора или затвора
- Правила за заштиту малолетника лишених слободе
- Стандардна минимална правила за администрацију малолетничког права (Пекиншка правила)
- Принципе медицинске етике релевантне за улогу здравственог особља, нарочито лекара, у заштити затвореника и притвореника од мучења и другог свирепог, нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања
- Правила модела аутопсије
- Кодекс понашања за службенике органа за спровођење закона
- Основне принципе за употребу силе и ватреног оружја од стране службеника органа за спровођење закона
- Принципе делотворне истраге и документовања мучења и другог свирепог, нељудског или деградирајућег поступања кажњавања (Истамбулски протокол).

3.2. Регионални стандарди

Савет Европе

Савет Европе је утврдио један број инструмената који се односе на спречавање мучења и, уз то, један број препорука које су усвојене од стране Комитета министара.

Најрелевантнији стандарди укључују:

- Европска затворска правила (ревидирана јануара 2006. године)
- Декларацију о полицији
- Европски кодекс полицијске етике
- Стандарде развијени од стране европског Комитета за спречавање мучења.

Европска унија је 2001. године усвојила и Смернице о мучењу и другом свирепом, нељудском или понижавајућем поступању или кажњавању.

Организација америчких држава

Марта 2008. године, Међуамеричка комисија за људска права усвојила је сет Принципа и најбоље праксе за заштиту особа лишених слободе у Америци.

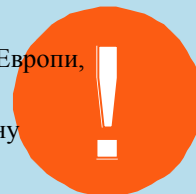
Афричка унија

Афричка комисија за људска права и права човека усвојила је Смернице и мере за забрану и спречавање мучења и другог свирепог, нељудског и понижавајућег поступања или кажњавања у Африци (Смернице Робенских острва).

Такође су усвојени Принципи и смернице о правима на поштено суђење и правну помоћ у Африци, који укључују одредбе о спречавању мучења.

КЉУЧНЕ СТАВКЕ: ПОГЛАВЉЕ 2

- Мучење је забрањено једним бројем међународних уговора о људским правима.
- Конвенција против тортуре садржи низ одредаба о мерама превенције.
- Регионални инструменти у Африци, америчким државама, арапским земљама и Европи, такође, забрањују мучење.
- Стандарди тзв. „меког права“, и међународног и регионланог, употпуњују забрану мучења и другог злостављања.

ДОДАТНА ЛИТЕРАТУРА

Конвенција Уједињених нација против мучења: Коментари; Манфред Новак и Елизабет МекАртур;

Штампа Универзитета у Оксфорду; 2008. године

УН Конвенција против тортуре; Крис Инглезе (Kluwer Law International) 2001

НА КОМПАКТ ДИСКУ

Комитет против мучења, општа препорука бр. 2, спровођење члана 2. од стране држава потписница Приручник о извештавању о мучењу; Камил Жифард, Центар за људска права, Универзитет у Есексу (Human Rights Centre, University of Essex); 2000

Увођење међународне забране мучења код куће: Националног водич за спровођење УН Конвенције против тортуре и другог свирепог, нељудског и понижавајућег поступања или кажњавања (The Redress Trust); 2006

Мучење у међународном праву: Водич за јуриспруденцију; Удружење за спречавање мучења и центар за правду и међународно право; 2008

Члан 3. Европске конвенције о људским правима: приручник за практичаре;

Угур Ердал и Хасан Бакирчи; серија приручника Светске организације против мучења, том 1; 2006. године

Забрана мучења и злостављања у међуамеричком систему људских права:

Приручник за жртве и њихове заступнике; Диего Родригез-Пинзон и Клаудиа Мартин,

Серија приручника Светске организације против мучења, том 2; 2006. године

Забрана мучења и злостављања у афричком систему људских права: Приручник за жртве и њихове заступнике;

Франск Вилеон и Чиди Одинаку, серија приручника Светске организације против мучења, том 3; 2006. године

II део

Спречавање мучења: НИЉП на делу

Одељак I: Унапређење делотворног правног оквира

Одељак II: Допринос спровођењу правног
оквира

Одељак III: Деловање у својству контролног
механизма

Одељак IV: Унакрсне акције

Увод у II део

Примарна одговорност да се спречи мучење је на држави, која има јасну дужност да предузме све мере да спречи мучење и друге облике злостављања.

НИЉП, које су кључни елемент јаким националних система заштите људских права, могу да играју пресудну улогу и осигурају да држава испоштује ову обавезу.

Део II у детаље описује практичне акције које НИЉП могу да предузму у свакој од три димензија интегрисане стратегије за спречавање мучења. Уз то, четврти одељак представља избор унакрсних акција које НИЉП може да размотри. Свака глава обухвата примере добре праксе НИЉП у различитим деловима света.

Одељак I: Унапређење делотворног правног оквира

Поглавље 3: Унапређење правних и процедуралних реформи

Одељак II: Допринос спровођењу правног оквира

Поглавље 4: Истраге навода мучења

Поглавље 5: Вођење разговора

Поглавље 6: Обука јавних званичника/службеника

Одељак III: Деловање у својству контролног механизма

Поглавље 7: Сарадња са међународним механизмима

Поглавље 8: Надзор притворских јединица

Поглавље 9: Унапређење свести јавности

Одељак IV: Унакрсне акције

Поглавље 10: НИЉП и Опциони протокол уз Конвенцију против тортуре

Поглавље 11: Јавне истраге

Одељак I

Унапређење делотворног правног оквира

Поглавље 3: Унапређење правних и процедуралних реформи

Поглавље 3:

Унапређење правних и процедуралних реформи

КЉУЧНА ПИТАЊА

- Које врсте правних реформи треба да промовише НИЉП у вези спречавања мучења?
- Коју основну заштиту треба да промовише НИЉП у односу на транспарентност притворских јединица?
- Које друге притворске процедуре треба да унапређује НИЉП?

ПРАВНИ ОСНОВ ЗА УКЉУЧИВАЊЕ НИЉП

Париски принципи²³

Надлежност и одговорности

3. Национална институција ће, између осталог, имати следеће одговорности да:

(а) Влади, скупштини и сваком другом надлежном органу, на саветодавној основи, било на захтев тог органа или кроз вршење свог овлашћења да саслуша о ствари, без икаквог позивања, дâ мишљења, препоруке, предлоге и извештаје о свим стварима које се тичу заштите и унапређења људских права. Национална институција може да одлучи да то објави. Ова мишљења, препоруке, предлози и извештаји као и сви прерогативи ове националне институције односиће се на следеће области:

- (i) Сваку законодавну или административну одредбу, као и одредбе које се односе на судску организацију, намењену очувању и проширењу људских права. У вези са тим, национална институција ће испитати законодавне и административне одредбе на снази, као и законе и предлоге, и сачиниће оне препоруке које сматра одговарајућим како би се обезбедило да те одредбе потврде основне принципе људских права. Она ће, ако је неопходно, препоручити усвајање новог законодавства, измене законодавства на снази и усвајање или измене административних мера.
- (b) Унапређење и обезбеђивање усклађивања националног законодавства, прописа и праксе са међународним инструментима којих је држава потписница и њихово делотворно спровођење
- (c) охрабривање ратификације горе поменутих инструмената или приступања тим инструментима и њихово делотворно спровођење

Референце СВП по питању мучења

Ратификација релевантних међународних инструмената

НИЉП треба да нагласе значај ратификовања свих релевантних уговора у вези мучења, укључујући и Међународни свечани уговор о грађанским и политичким правима, његов Опциони протокол,

Конвенцију против тортуре и Опциони протокол. Нарочито треба да нагласе значај појединаца који имају право да се жале релевантним међународним телима и, самим тим, значај њихових држава које постају потписнице Опционог протокола уз Међународни свечани уговор о грађанским и људским правима и које се декларишу у оквиру члана 22. Конвенције против тортуре.

Кроз законодавно спровођење међународних обавеза у домаћим законима, НИЉП треба да ургирају да њихове државе:

- укључе свеобухватну дефиницију појма мучења у домаће законодавство
- обезбеде да мучење буде посебно кривично дело у домаћем закону
- признају обичајно међународно право као информативно за домаће право
- дају законодавни ефекат *non-refoulement* принципу, укључујући и забрану враћања лица у земљу у којој јој прети опасност од мучења или других свирепих, нељудских или понижавајућих поступања или кажњавања
- усвоји законодавство које прихвата надлежност над екстериторијалним делима мучења извршеним од стране (њених) држављана или страних држављана.

Стандарди обављања разговора

НИЉП треба да промовишу Минималне стандарде саслушања (МСс) развијене од стране АСП и да раде на томе да обезбеде да сви јавни званичници/службеници укључени у вођење разговора буду у потпуности обавештени у погледу ових МСс и обучени да их делотворно користе.

УВОД

Законски оквир земље даје темеље за сваку делотворну стратегију за спречавање мучења. Овај правни оквир укључује међународне уговоре које је држава ратификовала, као и домаће законе које је усвојила.

НИЉП имају важну улогу у промовисању ратификације релевантних међународних уговора о људским правима. Оне имају снажан саветодавни мандат који им омогућава да ревидирају постојеће законодавство, предложе измене или препоруче ново како би подржали спречавање мучења.

Уз то, НИЉП могу да заступају притворске процедуре које испуњавају међународне норме и да пруже делотворну заштиту.

1. УНАПРЕЂЕЊЕ РАТИФИКАЦИЈЕ МЕЂУНАРОДНИХ УГОВОРА

НИЉП треба да погледају да ли је њихова земља ратификовала све кључне међународне уговоре који се односе на мучење, а нарочито:

- Конвенцију против тортуре (укључујући чланове 21. и 22) и њен Опциони протокол
- Међународни свечани уговор о грађанским и политичким правима и његов Опциони протокол

Где је одговарајуће, треба размотрити и регионалне уговоре (погледајте Поглавље 2 за више информација).

Ако држава није ратификовала ове кључне уговоре, НИЉП могу да развију и примене стратегију унапређења ратификације. Ово може да укључи давање формалних препорука Влади да ратификује одређене уговоре, активно лобирање владиних и скупштинских представника и изградњу свести јавности о овом питању.

Национална комисија за људска права Руанде је активно лобирала у својој Влади да ратификује Конвенцију против тортуре. Руанда је 15. децембра 2008. године постала 146. држава потписница Конвенције.

2. УНАПРЕЂЕЊЕ ПРАВНИХ РЕФОРМИ

Конвенција против тортуре садржи један број важних мера које доприносе спречавању мучења. Када држава ратификује уговор, њена је обавеза да спроведе ове мере у својим домаћим законима и програмским политикама.

НИЉП у овим земљама имају важну улогу да процене да ли национални правни оквир испуњава захтеве постављене у Конвенцији против тортуре. Када то није случај, НИЉП треба да искористе свој мандат и унапреде потребне правне реформе.

У земљама монистичког система – где међународне обавезе директно чине део националног правног оквира – НИЉП треба да прате ситуацију и процењују да ли се те обавезе поштују у пракси.

Криминализација мучења (члан 4.)

Члан 1. Конвенције против тортуре даје јасну дефиницију мучења. Ова дефиниција чини мучење различитим од других кривичних дела попут напада, силовања или убиства, иако може бити преклапања са овим кривичним делима.

Три кључна елемента дефиниције мучења обухватају:

- да је тежак бол или патња – физичка или психичка – нанета намерно
- да је почињено од стране представника државе, или уз сагласност или знање
- за специфичне сврхе, попут добијања информација, кажњавања или застрашивања.

Конвенција против тортуре тражи од држава чланица да мучење учине посебним кривичним делом у својим националним кривичним законима. Комитет против мучења препоручује да државе користе, као минимум, дефиницију дату у Конвенцији.

Ако већ не постоји, НИЉП треба да заступају увођење посебног кривичног дела мучења у кривични законик њихове земље, у складу са чланом 1. Конвенције.

Конвенција, такође, тражи од држава чланица да обезбеде да ће кривично дело бити кажњиво казном која узима у обзир тешку природу дела.

Неприхватљивост доказа добијеног мучењем (члан 15.)

Кривично право треба јасно да каже да је сваки доказ добијен мучењем неприхватљив у кривичном поступку који се води против те особе. НИЉП треба да обезбеде да се овај закон поштује у пракси.

Универзална надлежност за суђење мучитељима (чланови 5.–9.)

НИЉП треба да обезбеде постојање законодавства које омогућава држави да кривично гони све наводне мучитеље на својој територији, без обзира да ли је кривично дело извршено ван њених граница и без обзира да ли је наводни починилац њен држављанин, становник земље или не постоји друга веза са државом. Ако држава није способна да кривично гони за дело, тражи се да изручи лице држави која јесте и која је вољна да кривично гони за такво кривично дело.

Non-refoulement (члан 3.)

НИЉП треба да прате да ли су домаћи закони, као и релевантне програмске политике и пракса, довољни да се поштује и подржи принцип *non-refoulement*, који је кључна обавеза држава чланица ове Конвенције.

У својству вршиоца дужности председавајућег Комисије за правну реформу и развој, Заштитник грађана Намибије је захтевао од Комисије да заштиту од мучења учини главним приоритетом. Одржана је радионица априла 2009. године како би се припремио извештај и нацрт закона о мучењу, који ће Заштитник грађана поднети Кабинету Комитета за законодавство ради расправе у Скупштини.

Авганистанска Независна комисија за људска права била је члан Комитета одговорног за израду нацрта Закона о затворским и притворским центрима, који је авганистанска Скупштина усвојила јула 2007. године. Комисија тренутно служи као члан Високог савета за затворе и успешно заступа представнике грађанског друштва и, такође, служи Савету.

3. РЕФОРМИСАЊЕ ПРИТВОРСКИХ ПРОЦЕДУРА

Успостављање правног оквира који укључује одредбе наведене горе, кључна је компонента забране и спречавања аката мучења и других облика злостављања. Међутим, детаљне и конкретне процедуре су потребне да би се обезбедило да правни оквир делотворно функционише у пракси. Може чак бити и одговарајуће укључити неке од важних процедура у сам закон.

Како се мучење скоро увек одвија у тајности, унапређење веће транспарентности притворских јединица је суштински корак ка спречавању, јер уклања многе могућности да се мучење догоди.

Уз то, постоји један број процедура које могу да дају важну заштиту и помогну смањењу ризика од злостављања лица лишених слободе.

НИЉП треба да активно унапређују и подржавају усвајање притворских процедура које ће донети већу транспарентност и заштитити праксу.

3.1. Притворске процедуре које доприносе транспарентности

Комитет против мучења, Комитет за људска права и регионални механизми препоручују усвајање једног броја процедуралних заштита чији је циљ да смање ризик од мучења и злостављања у притворским местима²⁴.

Нема неовлашћених притворских јединица

Лица лишена слободе не треба да буду држана у неовлашћеним притворским јединицама. Неовлашћене притворске јединице немају процедуре ни евиденције и, самим тим, не дају институционалну заштиту притвореницима. Држање лица лишеног слободе у неовлашћеним притворским јединицама би требало да буде кривично дело.

Нема притвора без комуникације

Притвор без комуникације – који се дешава када је особа изолована и нема контакта са спољним светом – ствара окружење које је склоно мучењу, посебно када се ситуација продужава.

Свим особама лишеним слободе треба да буде дозвољено да примају посете адвоката, чланова породице и других. Сви изузеци треба да буду јасно наведени у закону и треба да буду ограниченог трајања, под надзором судства²⁵.

24 Види општи коментар бр. 2 Комитета против мучења о примени члана 2. од стране држава чланица, нарочито став 13, који каже: “[одређене] основне гаранције се примењују на сва лица лишена слободе (...). Такве гаранције обухватају, између осталог, вођење званичне евиденције притвореника, право притвореника да буде обавештен о својим правима, право на брзо добијање независне правне помоћи, независне медицинске помоћи и да контактира рођаке (...)”. Погледајте и општи коментар бр. 2 Комитета за људска права у вези забране мучења и свирепог поступања или кажњавања (члан 7).

25 У свом општем коментару бр. 20, Комитет за људска права каже да “треба такође дефинисати [одреде] против притвора без комуникације” (став. 11). Погледајте, такође, Полај Кампос против Перуа, Комитет за људска права, Саопштење 577/1994, ставови усвојени 06. новембра 1997. године.

Право да се обавести трећа страна

Суштинско је да се лицу које је ухапшено дозволи да контактира чланове породице, пријатеље, адвоката, представнике конзултата или било које друго лице по њиховом избору и да их обавести о свом хапшењу и где се држи.

Приступ адвокату

Обезбеђивање да лице има приступ адвокату непосредно након његовог или њеног хапшења, нарочито током саслушања, може знатно да умањи ризик од мучења. Уз то, адвокат ће моћи да да савет о законитости притварања његове странке и да предузме активности жалбе која се може поднети.

Приступ адвокату треба да укључи и право да га/је контактира и посећује адвокат и, у принципу, право да адвокат буде присутан приликом обављања разговора.

Приступ лекару

Право да се има медицински преглед од стране независног лекара – и, ако је могуће, лекара по личном избору лица – такође помаже да се ублажи развој културе тајности на местима притвора. Медицински преглед може утврдити физичко стање лица у време његовог или њеног хапшења или привођења. Ово може бити од значајног утицаја на мучење и може, такође, да помогне откривање мучења, ако се догоди. Здравствени преглед може, такође, да утврди да ли особа пати од неких здравствених проблема који могу бити отежани притвором²⁶. Резултат здравственог прегледа треба званично евидентирати у притворском органу и ставити на располагање лицу или његовом/њеном адвокату.

Појављивање пред судијом

Свако ко је ухапшен треба брзо да буде изведен пред судију. Судија треба да обезбеди да хапшење и притварање лица буду законити. Судија, такође, треба да буде у могућности да истражи сваку жалбу коју лице можда уложи. Чак и у одсуству формалне жалбе, судија треба да буде у могућности да предузме активности *ex officio* уколико има видљивих повреда или других показатеља да се догодило мучење или злостављање.

3.2. Друге притворске процедуре

Поштовање притворских процедура се посебно концентрише на лишавање слободе од стране полицијских службеника. То даје препоручену најбољу праксу од стране међународних и регионалних механизма, попут европског Комитета за спречавање мучења.

Азијско-пацифички форум националних институција за људска права је 2006. године усвојио детаљне процедуралне стандарде за вођење разговора – Минимални стандарди обављања разговора – које је развио Саветодавни савет правника.

Евиденције

Вођење јавних евиденција пружа кључну заштиту за притворенике. Оне су важан алат за бележење локације сваког лица кроз период његовог притвора, као и обезбеђивање поштовања одговарајућих притворских процедура. Евиденције треба да се воде строго, у свим притворским јединицама и полицијским станицама. Евиденције треба да буду лако доступне свим странама којих се могу тицати²⁷.

Празнине и недоследност у уносима у евиденцијама могу да упозоре тимове за надзор на потенцијалне ризике од мучења или злостављања.

Раздвајање вођења разговора и притвора

Вођење разговора и притвор треба да буду одговорности различитих тела. Различите службе треба да имају различите приоритете, различите области стручности и различите ланце команде. Укљученост различитих служби може да помогне да се заштите притвореници од могућности да се искористе различити услови њиховог притвора да би се утицало на њихово понашање током саслушања. Поред тога, свака служба може да делује као контрола рада оне друге службе.

Кодекс вођења разговора

Требало би да постоји кодекс понашања који поставља детаљне и посебне стандарде за вођење полицијских разговора. Кодекс такође треба да се бави питањима попут дозвољене дужине разговора, периодима одмора, локацијом и идентитетом лица које је присутно током разговора и обављања разговора са лицем које је под дејством наркотика. Процес разраде оваквог кодекса је користан, јер сам по себи охрабрује полицијске службенике да разматрају која је пракса одговарајућа и делотворна у њиховом раду. Кодекс понашања треба да буде доступан и јавности и дат свим лицима лишеним слободе.

Аудио и/или видео снимање разговора

Аудио или видео снимање не само да даје велику транспарентност процесу обављања разговора, већ полицији даје и знатне предности. Аудио или видео снимање помаже да се прати и осигура да се поштује успостављени кодекс понашања од стране полицијског службеника током разговора.

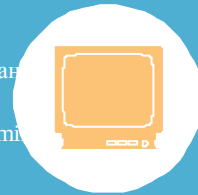
²⁷ У свом општем коментару бр. 20, Комитет за људска права каже да “[се] гарантује делотворна заштита притворених лица, треба усвојити одредбе које помажу притвореницима у местима која су званично призната као места притвора и да се њихово име и место притвора, као и имена лица одговорних за њихово притварање, воде у евиденцијама које су на располагању и приступачне лицима којих се тичу, укључујући рођаке и пријатеље” (став 11).

Механизми независних инспекција

Редовне и ненајављене посете местима притвора од стране независних тела за надзор помажу спречавању развоја културе тајности и пружају важну заштиту лицима лишеним слободе.

ПОГЛЕДАЈТЕ

Уђите на диск Спречавање мучења да погледајте више о томе како НИЉП могу да унапреде реформе закона и програмских политика зарад спречавања мучења и злостављања. Кликните на „Снимљени материјал“ и затим одаберите „ставка 3 – НИЉП: реформисање закона и програмских политика“ (‘Feature materials’, ‘Item 3 – NHRIs: Reforming laws and policies’).

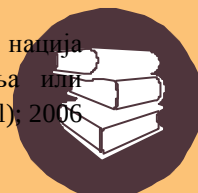
КЉУЧНЕ СТАВКЕ: ПОГЛАВЉЕ 3

- НИЉП могу да унапреде ратификацију релевантних међународних уговора о људским правима, попут Конвенције против тортуре и њеног Опционог протокола.
- НИЉП могу да унапреде правне реформе, нарочито да мучење учине кривичним делом у домаћем закону.
- НИЉП могу да унапреде реформе притворских процедура.

ДОДАТНА ЛИТЕРАТУРА

Криминализација мучења: Државне обавезе према Конвенцији Уједињених нација против мучења и другог свирепог, нељудског и понижавајућег поступања или кажњавања; сер Нјадел Родлеј и Мат Плард (E.H.R.L.R. Issue 2, Sweet and Maxwell); 2006.

НА ЦД-у

Комитет против мучења, општи коментар бр. 2., Спровођење члана 2. од стране држава чланица

Комитет за људска шправа, општи коментар бр. 20: замењује општи коментар број 7. у вези забране мучења и свирепог поступања или кажњавања (члан 7.)

Саветодавни савет правника о мучењу (укључује Минималне стандарде за вођење разговора); Азијско-пацифички форум националних институција за људска права; 2005.год.

Довођење међународне забране мучења кући: Национални водич за спровођење Конвенције УН против мучења и другог свирепог, нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања (The Redress Trust); 2006.год.

Мучење у међународном праву: Водич ка јуриспруденцији; Удружење за спречавање мучења и Центар за правду

и међународно право; 2008.год.

Право приступа правницима за лица лишена слободе (Legal Briefing Series),

Удружење за спречавање мучења; март 2010. године

Одељак II

Допринос спровођењу правног оквира

Поглавље 4: Истраживање наводног мучења

Поглавље 5: Вођење разговора

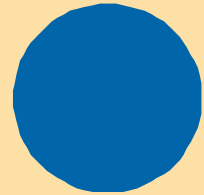
Поглавље 6: Обука јавних службеника

Поглавље 4:

Истраживање наводног мучења

Кључна питања

- Која врста информација помаже у процени кредибилитета сведочења жртве?
- Које још врсте информација треба прикупити у току истраге наводног мучења?
- Како треба евидентирати информације о наводним мучењима?

ПРАВНИ ОСНОВ ЗА УКЉУЧЕЊЕ НИЉП

Париски принципи

Методе рада

У оквиру свог деловања, национална институција је у обавези да изврши следеће:

- а) Саслуша сваку особу и прибави сваку информацију и документе неопходне за процену ситуација које спадају у њену надлежност

Додатни принципи који се односе на статус комисија са квази-правном надлежношћу
Национална институција може бити овлашћена да саслуша и размотри жалбе и петиције које се тичу појединачних ситуација. Случајеве могу износити појединци, њихови заступници, трећа лица, невладине организације, синдикати или друге репрезентативне организације.

УВОД

Истрага и документовање наводних мучења представљају кључ сваке стратегије за спречавање мучења. НИЉП би требало да истражују и документују све жалбе које до њих стигну од жртава или њихових рођака, а требало би да покрећу и сопствене истраге уколико верују да може доћи до таквог поступања у појединим противорским јединицама.

Важно је напоменути да жртве мучења могу претрпети озбиљне физичке и психичке повреде. Као резултат, они можда и не буду вољни да говоре о својим искуствима.

1. САКУПЉАЊЕ ИНФОРМАЦИЈА

Када нека особа тврди да је жртва мучења, важно је прикупити све могуће информације које могу поткрепити такву тврдњу.

Први корак у том правцу је разговор са наводном жртвом, што је пре могуће (за више информација, види Поглавље 5.). Након разговора, изузетно је важно проверити информације до којих сте дошли и проценити поузданост наведених тврдњи²⁸.

У вршењу такве процене, важно је размотрити да ли:

- је сведочење убедљиво и доследно у интерном смислу
- је сведочење доследно информацијама из других независних извора
- сведочење одговара познатим обрасцима мучења и злостављања
- друга сведочења подржавају изјаву жртве
- је током посета месту догађаја пронађена и нека физичка потврда таквог дела
- постоји медицински доказ о мучењу
- су видљиви физички показатељи мучења (мада, одсуство физичких знакова не значи да није било мучења)
- постоје психолошки показатељи мучења.

Сведочење је убедљиво и интерно доследно

У неким наводима о мучењу може бити веома тешко пронаћи доказе, осим самог сведочења жртве. Уколико изјава жртве звучи истинито – другим речима, изјава је доследна и није контрадикторна у односу на саму себе – то је добар први корак у вашој истрази. Када је могуће, изјаву треба упоредити са другим врстама информација које јој могу пружити подршку. Стога је од изузетног значаја прикупити што више детаљних информација.

Важно је имати на уму посебне потешкоће у узимању изјаве од жртава мучења, јер је за многе то било трауматично искуство. Они вам могу дати нетачне информације јер их је срамота због тога што им је урађено, или можда не желе да одају информације из неких других разлога. Њихова несрећа може узроковати да они изгледају као да избегавају такву ситуацију. Поготово особе које су претрпеле сексуално насиље поготово могу имати потешкоћа у давању изјаве због осећаја стида, и могу бити потпуно неспособне да говоре о свом искуству.

Сведочење је доследно информацијама из других, независних извора

Сведочење одговара познатим обрасцима мучења и злостављања

Често може бити тешко детаљно проверити појединости неког конкретног навода мучења; међутим, могуће их је упоредити са већ познатим информацијама. Те информације могу имати везе са агенцијама за које постоји вероватноћа да врше мучење, са местима на којима се може десити мучење, или са наводима мучења који су пријављивани раније.

Друга сведочења подржавају изјаву жртве

По својој изворној природи, мучење се готово увек врши у тајности. Као резултат тога, може се јавити потешкоћа у проналажењу и испитивању оне врсте сведока која може бити доступна у истрагама других кршења људских права.

Међутим, ипак може бити и таквих сведока који могу подржати наводе жртве о мучењу, укључујући:

- лица која су била присутна када је жртва приведена. Они могу дати информације о томе ко је одвео жртву, када се то десило, како је поступано са особом и у каквом стању је особа била у том тренутку.

- лица која су приведена са жртвом. Они могу дати информације о томе ко је одвео особу на испитивање, колико је испитивање трајало, физичко стање жртве пре и после испитивања и изјаву коју је жртва њима дала тада.
- заторвски чувари или полицајци који су били присутни за време мучења и који су против примене таквих метода. Они могу бити вољни да у тајности дају информације.

Информације до којих се дошло током посета притворским јединицама

НИЉП које имају приступ притворским јединицама могу приликом посета које представљају одговор на наводе о мучењима, прикупити информације за подршку. Током таквих посета, представници НИЉП могу потврдити опис објката и просторија, проверити евиденцију датих изјава и потврдити друге информације, као што су датум и време привођења лица, удаљавање из ћелије и имена стражара на дужности.

Постоји медицински доказ о мучењу

Постоје четири типа потенцијалних медицинских доказа који се могу употребити за подршку наводима о мучењу.

Они обухватају:

- медицински преглед жртве у време или убрзо након наводног мучења
- физички преглед жртве у време када је он/она поднео/ла жалбу
- психолошки преглед жртве
- постмортални преглед (аутопсија).

Медицинске доказе треба опрезно користити јер сам медицински преглед не може доказати наводе о мучењу. Међутим, он може бити доследан наводима, што значи да може послужити као информација за подршку. Препорука је да све медицинске доказе сакупља и обједињује лекар са одговарајућим форензичким вештинама.

НИЈП могу наићи на потешкоће у проналажењу добро квалификованог медицинског особља. Истина је да се неке НИЈП могу наћи у ситуацији да не могу пронаћи медицинско особље са одговарајућим форензичким вештинама у земљи. У том случају, једино могуће решење може бити тражење стране помоћи за обуку медицинског особља у области форензике. У другим земљама, међутим, може се јавити проблем мањка независног форензичког медицинског особља, посебно ако они раде за државне агенције, односно ако пружају услуге у области форензике полицији или јавном тужиоцу. НИЈП ће тада морати да процене да ли они и жртва могу веровати у независност и професионализам таквог особља.

Постоје физички знаци мучења

Медицински преглед жртава мучења мора бити препуштен медицинским стручњацима. Међутим, искуством и истражитељ из области људских права може препознати неке најчешће знаке мучења. Често је корисно фотографисати физичке знаке мучења, уколико је то уз сагласност жртве. Међутим, те фотографије не би требало да садрже и идентификацију жртве (нпр. приказивањем лица жртве). Требало би направити неколико фотографија како би се забележили сви аспекти тих физичких знакова. Јасне фотографије у боји, снимљене при добром осветљењу, могу чинити део доказа подршке и могу се доставити медицинском особљу на стручну процену. Битно је фотографије повреда снимити изблиза, затим и из ширег угла како би се приказао њихов положај на конкретним деловима тела.

Поједини чести типови мучења, те и физички знаци који представљају његов резултат, обухватају:

- батинање и друго безобзирно насиље, које може изазвати лом костију, убоје, ожиљке и пруге (од удараца нпр. штапом или прutom)
- ударање по табанима, које може оставити последицу испрекиданог бола у стопалима и ногама, пецкање и „боцкање“ у пределу ногу и стопала, као и тврде, грубе ожиљке на стопалима
- печење, које оставља ожиљке разних облика и величина
- вешање, које изазива осећај печења и оштрих болова у рукама и ногама
- мучење електричном струјом, које може изазвати промене на кожи и пуцање или испадање зуба
- дављење у води, које може довести до хроничног бронхитиса
- сексуално злостављање, које може имати за последицу повреде у гениталној регији, нередовне менструације, спонтане побачаје, болове у тестисима, анални свраб, сексуално преносиву болест и сексуалну дисфункцију.

Image: P alestinian Independent Commission for Human Rights

Одсуство физичких знакова мућења не значи да се мучење није догодило. Неке методе мучења не остављају физичке знаке, као што је сензорна депривација и други облици психолошког мучења.

Постоје психолошки знаци мучења

Сваки облик мучења оставља психичке трагове на особи. Чињеница је да је примарна сврха мучења исказивање моћи над беспомоћном жртвом с циљем да се понизи, обезљуди и разједини његова или њена личност. Утицај таквог искуства може потрајати дуго након што физички ожиљци мучења зацеле. Постоје два различита, мада тесно повезана, аспекта која треба размотрити када се крене у сакупљање доказа о психичком мучењу.

Израз „психичко мучење“ се односи на методе мучења које не укључују непосредан физички бол. Те методе могу обухватити претње смрћу, лажно погубљење и сензорна депривација. У тим случајевима, неће бити физичких доказа о мучењу, и психолошки знаци ће вам можда бити једини доступан доказ.

С друге стране, психолошки докази мучења се односе на последице мучења по ментално здравље, без обзира да ли је мучење било физичко, ментално или комбинација обе методе.

Психолошки ефекат мучења се понекад описује као пост-трауматски стрес. Међутим, неки психолози оспоравају овакав опис, верујући да је он исувише културолошки укорењен у западном друштву. Жртве мучења из других култура можда неће патити од исте комбинације симптома, и они верују да није од помоћи користити етикетирање на овај начин.

Међутим, особе које су претрпеле мучење могу:

- имати константна стрена сећања тог догађаја
- имати периодичне ноћне море о том догађају
- се осећати стресно при сусрету са стварима које их подсећају на над њима извршено мучење
- покушавати да избегну ситуације које их подсећају на над њима извршено мучење
- имати тешкоће да се присете аспекта онога што се догодило
- осећати одвојенима од света око њих.

Ови одговори се могу показати у читавом низу физичких симптома, као што су:

- отежано спавање
- раздражљивост или љутња
- ослабљена концентрација
- претеран опрез
- претерано шокантан одговор.

Важно је утврдити да ли особа показује симптоме психичке трауме и да ли је она у вези са његовим или њеним наводима о мучењу.

ПОГЛЕДАЈ

На компакт диску о спречавању мучења може се наћи више податка о НИЉП и њиховој улози у истраживању навода мучења и других облика злостављања. Кликни на „Снимљени материјал“, одабери „Предмет 4 – НИЉП: Истрага навода“.

2. ЕВИДЕНТИРАЊЕ ИНФОРМАЦИЈА

Једина сврха сакупљања информација о наводном мучењу од стране НИЈП јесте да се те информације евидентирају и искористе. Изјаве и разговоре са жртвама треба записати.

Све информације сакупљене у вези са наводним мучењима треба упаковати у предмет на одговарајући начин, што обухвата:

- сведочења
- изјаве или жалбе
- медицинске извештаје
- фотографије
- изјаве под заклетвом
- информације и одговоре од органа власти
- остале информације (као што су извештаји са посета притворским јединицама).

Поред тога, НИЈП такође треба да воде евиденцију са извештајима о мучењу и другим облицима злостављања из других извора, укључујући и:

- пресуде из релеватних судских случајева
- извештаје које припремају невладине организације
- извештаје међународних и регионалних тела (као што су Специјални извештач УН о мучењу или Европски комитет за спречавање мучења)
- извештаји медија о мучењима.

Ове информације су корисне јер помажу приликом провера тврдњи и у идентификацији образаца злостављања.

Све сакупљене информације треба службено евидентирати применом стандардног формата којим се другим лицима у оквиру НИЈП омогућава њихова анализа и адекватна примена. Стандардни формат извештаја омогућава поређење различитих случајева и утврђивање образаца мучења и других облика злостављања.

НИЈП које располажу одговарајућим капацитетима, треба да воде компјутерску базу података или листу пријава случајева мучења које су им упућене.

Записнике са поверљивим информацијама треба све време држати на безбедном месту. Као додатну меру опреза, НИЈП могу размотрити идентификацију случајева по броју, а не према имену, уз вођење одговарајуће листе имена која се чува одвојено од важних записника.

10. августа 1993. године, након изражених сумњи у квалитет извршених обдукција у оквиру постморталних истрага, Национални комитет за људска права Индије је издао налог премијерима држава да се све обдукције у постморталним истрагама смрти притвореника морају снимати и слати Комитету.

НКЈП је изразио своју забринутост за намерно прикривање, напомињући да је у питању „систематски покушај прикривања истине и да су извештаји полицијска верзија несреће. Извештај са обдукције би требало да буде највреднији запис и тај документ представља велики значај у извођењу закључака о узроцима смрти.“

НКЈП је такође истакао своју забринутост за притиске које полицијски службеници намећу медицинској професији. „Комитет превасходно сматра да локални лекари подлежу притисцима полиције који доводе до изобличавања чињеница. Комитет жели да се све обдукције које се врше у оквиру истрага смртних случајева у притворима и затворима снимају, а снимци заједно са извештајима са обдукције шаљу Комитету. Комитет је свестан чињенице да ће снимање повући за собом и додатне трошкове, али сложићете се да је људски живот вреднији од цене видео записа, а такви случајеви треба да буду веома ограничени.“

Кључне тачке: ПОГЛАВЉЕ 4

- Интерна доследност сведочења је битан елемент који може подржати наводе о мучењу. Такође је потребно тражити и друге информације за подршку.
- Медицинска документација, као и физички или психички знаци мучења могу обезбедити још доказа о извршеном мучењу.
- Службено евидентирање сакупљених доказа је од изузетног значаја.

ДОДАТНА ЛИТЕРАТУРА НА КОМПАКТ ДИСКУ

Националне институције за људска права: Приручник о успостављању и јачању националних институција за промоцију и заштиту људских права, Стручна обука, серија бр. 4.; *OHCHR*; 1995.године

Приручник за обуку о мониторингу људских права; Стручна обука, серија бр. 7.; *OHCHR*; 2001. године

Истанбулски протокол: Приручник о делотворном истраживању и документовању мучења и другог свирепог, нељудског и понижавајућег поступања или кажњавања; Стручна обука, серија бр. 8.; *OHCHR*; 2001. године

Приручник о извештавању о мучењу, Камил Жифард, Центар за људска права, Универзитет у Есексу, 2000.године

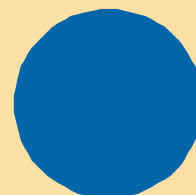

ПОГЛАВЉЕ 5:

Вођење разговора

КЉУЧНА ПИТАЊА

- Шта је сврха обављања разговора са жртвом или сведоком?
- Како треба да се припремите за вођење разговора?
- Која су кључна питања која треба да размотрите када водите разговор?
- Који су посебни изазови укључени у вођење разговора са жртвама траума?

ПРАВНИ ОСНОВ ЗА УКЉУЧИВАЊЕ НИЉП

Париски принципи

Начин рада

У оквиру свог рада, националне институције ће:

- б) Саслушати свако лице и добити сваку информацију и сваки документ неопходан за процену ситуације која потпада под њену надлежност

УВОД

Постоји један број различитих ситуација када ће се од представника НИЉП тражити да обаве разговор, укључујући:

- део формалне или званичне истраге
- када особа посети НИЉП да поднесе жалбу
- током посете места притвора
- током истраге на терену
- на састанку са неким званичником.

Припрема за вођење разговора треба увек да се обави са специфичним контекстом на уму.

Примена свега од следеће наведене праксе можда неће бити могућа у свакој ситуацији; међутим, вредно је напоменути кључне принципе.

1. СВРХА РАЗГОВОРА

Разговор вам омогућава да:

- прикупите различите делове информација од једног испитаника
- одговорите на информацију коју вам испитаник даје
- унакрсно проверите информације које већ имате
- процените да ли је испитаник поуздан
- дате испитанику прилику да исприча своју причу.

Кључни изазов са којим можете да се суочите јесте да разлог због ког обављате разговор можда неће бити исти као разлог због кога је испитаник пристао да говори са вама. Као резултат имаћете да оно што испитаник жели да вам каже можда неће бити информација коју сте ви тражили да прибавите. У овим ситуацијама треба да наставите ка вашем циљу, истовремено поштујући жеље испитаника да подели информацију која је њему/њој важна. Немате овлашћења да натерате некога да вам каже нешто што не жели да подели.

Прикупљање много информација од једног испитаника

Разговор омогућава људима да опишу догађај који су искусили. На најједноставнијем нивоу, неко са ким се обавља разговор може примарно да говори о нечему што се догодило њему/њој. Међутим, они могу да имају и сазнања о случајевима других људи и информације које су кључне да помогну да се подкрепи сведочење другог лица. Оне могу, такође, помоћи да се одреди да ли постоји образац мучења или да ли је то системска пракса.

Одговор на информацију коју испитаник даје

Једна од предности вођења разговора јесте могућност да директно одговорите на информацију коју даје испитаник и да поставите повезана даља питања. Ова интеракција са испитаником може да вам помогне да боље разумете питање или да пружи нову информацију која открива неку ствар коју нисте очекивали.

Унакрсна провера информација

Разговори могу, такође, да вам омогуће унакрсну проверу и потврђивање – или не – информација које сте већ прикупили од друге особе.

Процена да ли се сведоку може веровати

Поступак обављања разговора даје вам важну могућност да процените кредибилитет особа и информација које дају. Иако је тешко описати прецизно како се ово оцељује, нема сумње да је разговор „лицем у лице“ много делотворнији него уздање у писани исказ. Ово је разлог зашто се суд ослања на усмена сведочења сведока, пре него само на писане исказе. Када неко прича своју причу својим речима, то вам омогућава да одредите да ли он/она говоре истину. Разговор, такође, омогућава да се поставе тешка питања, која ће особа која не говори истину можда радије избегавати. То, такође, тражи од испитаника да одговори одмах, пре него да му се да времена да се припреми у писаном одговору. Питање истог питања на различите начине, такође, може да помогне провери да ли је прича те особе доследна.

Омогућите сведоцима да испричају своју причу

Жртве кршења људских права често осећају да су занемарене, маргинализоване и заборављене. Понекада ће им кршења права која су претрпеле нанети мрљу и изазвати изолацију из њихових заједница. Често неће имати прилику да испричају своју причу органима. Разговор би могао бити прва прилика за особу да говори о свом искуству. Самим тим, слушање је много важније него постављање питања.

2. ЗАШТИТА ИСПИТАНИКА

Када се води разговор са жртвама или сведоцима, важно је размотрити њихову потребу за заштитом. Иако не може бити потпуног уверавања да се испитаник неће сустрести са осветом или одмаздом након разговора, неколико мера се може предузети да се испитаник заштити, попут:

- обављања разговора са знатним бројем људи као би се избегло концентрисање пажње на само једну особу
- вођење разговора на безбедном месту где је могућност праћења минимална
- постављање питања које безбедносне предострожности особа верује да треба предузети на почетку и на крају разговора
- позивање лица да остане у контакту са вама након разговора
- посете притворској јединици убрзо након разговора и састајање са истим притвореницима
- никада се током разговора изричито не позивајте на исказ дат од стране другог лица и никада не откривајте идентитете сведока.

3. ПРИПРЕМА ЗА РАЗГОВОР

Многим потенцијалним потешкоћама са којима се суочавамо у разговорима може се успешно управљати кроз одговарајуће припреме. Разрада рутине планирања пред разговор често неће захтевати много времена, а након неког времена ће постати природна ствар.

Када се обавља разговор са жртвом или са сведоком мучења или злостављања, важно је следити етичке принципе и да разговор буде, што је више могуће, предвидљив. Ово омогућава испитанику да се осећа јаким. Ово је посебно важно за жртве, јер мучење и злостављање често ствара снажна и упорна осећања немоћи. Када се припрема за разговор, испитивач треба увек да буде свестан потребе да охрабрује жртву.

Локација

Ако обављате разговор у просторијама НИЈП, окружење треба да буде удобно и да одаје утисак добродошлице, што је више могуће, са чашом воде или шољицом чаја или кафе за понудити испитанику.

Ако не обављате разговор са особом у вашим просторијама, одаберите локацију која даје највећи осећај приватности и умањује могућности за прислушкивање или освету. Соба треба да буде што је могуће удобнија и да нема негативних асоцијација за испитаника. У притворским јединицама, разговор треба водити на локацији где се особа може осећати уверено да нико неће чути разговор. Питајте особу да ли се осећа удобно и безбедно.

Избор испитивача

Важно је одабрати најприкладнију особу из НИЈП да обави разговор. Питања попут пола, познавања предмета, језичких вештина и осећаја за културолошке разлике су важна за разматрање. У неким случајевима, можда неће бити избора око тога ко ће водити разговор. Међутим, важно је увек промислити како испитаник може да доживи особу која води разговор и да ли би то могло да створи одређене баријере за вођење делотворног разговора. Питајте особу да ли се осећа пријатно ако је испитује мушкарац или жена. Ако не добијете мишљење, особа која води разговор треба да опише своје искуство у бављењу оваквим случајевима и да увери испитаника да он/она има осећаја за потешкоћу да се о трауматичним искуствима прича.

Трајање разговора

Важно је за жртве мучења да имају времена да испричају своју причу сопственим темпом и својим речима, без пожуривања или прекидања. Неуспех да се ово испоштује може значити за неке људе да не буду вољни даље да причају. У исто време, сесије не треба да буду предуге, јер би то могло да буде стресно за жртву. Стога је потребно успоставити равнотежу између два супротна прохтева. Уз то, може бити неопходно да се обави више од једног разговора како би се испричала прича у целости. Треба размотрити могућност изаостаних разговора приликом фазе планирања. Међутим, како можда неће увек бити могуће имати више од једног разговора, треба да покушате да прикупите што је више могуће суштинских информација постављањем правих, отворених и конкретних питања.

Упознавање са предметом

Разговор може бити у вези са инцидентом о ком већ нешто знате. Ако је то случај, потребно је да прикупите и обједините све расположиве информације, као што су извештаји из медија, затим извештаји невладиних организација или група цивилног друштва, као и белешке из разговора са другим сведоцима.

Припрема питања

Понекад се може десити да не знате тему разговора, као ни особу са којом ћете разговор водити; то је на пример случај када особа дође у НИЈП да поднесе жалбу. У већини случајева, међутим, знаћете о чему ће се разговарати, и тада можете припремити питања. Питања треба да буду отворена и ненаводећа. Она такође треба да буду усмерена на кључне елементе – ко, шта, када, где, како и зашто. Међутим, не треба претерано да се ослањате на припремљени упитник или извештај о инциденту. То вам може помоћи да запамтите кључна питања. Контакт погледом и успостављање односа са испитаником су много важнији него рад према утврђеној листи питања. На крају разговора ипак можете консултовати листу како бисте се уверили да сте поставили сва битна питања.

У већини случајева ћете хтети да испитате особу насамом, како бисте осигурали поверљивост обављеног разговора. Међутим, жртва некада може желети да буде у пратњи особе од поверења, и такав захтев треба испоштовати.

4. ВОЂЕЊЕ РАЗГОВОРА

4.1. Опште напомене

Вођење разговора је осетљив задатак и може захтевати да испитивач:

- буде способан да саслуша саговорника
- буде стрпљив
- буде објективан
- буде саосећајан
- одржи битну дистанцу
- има добро памћење
- има способност преформулације.

Поверљивост и безбедност

На самом почетку разговора, потребно је објаснити питање поверљивости, и испитивач мора поштовати поверљивост. Треба јасно да наведете како ће се информације користити (на пример, у интерном извештају, екстерном извештају, или у саопштењу према органима власти), и да ли је потребно користити име и личне податке испитаника. Потребно је и да од испитаника добијете претходну сагласност. Током разговора, не треба да помињете изворе других информација (осим ако је у питању јавни извор), а идентитет сведока треба да сачувате у тајности.

..

Рад са преводиоцем

Разговор треба водити на језику који је најпогоднији за испитаника, а обавља га испитивач који течно говори тај језик. Уколико то није могуће, може се јавити потреба за ангажовањем преводиоца.

Превођење је тежак посао, а само знање оба језика није довољно за добар превод. У неким ситуацијама је тешко наћи непристрасног преводиоца. Испитивач треба да поразговара са испитаником и утврди да ли постоје разлози који би неког преводиоца учинили неподобним.

Припрема за разговор је веома важна, а испитивач треба преводиоцу насамом да објасни основна правила пре почетка самог разговора. То може бити и прилика да се прође кроз предлог листе питања. Преводиоца треба још и подсетити на строгу поверљивост свих информација о којима се дискутује током разговора.

Испитивачи не смеју заборавити да са испитаницима разговарају директно и да их директно и слушају, јер често постоји тенденција да разговор иде „преко“ преводиоца. Много тога се може научити гледајући разговор чак и када не разумете језик на ком се води. Када је у разговор укључен преводилац, битно је да питања буду формулисана у другом, а не у трећем лицу (на пример, „Шта сте урадили?“, а не „Шта му се следеће десило?“).

Било би корисно припремити упутство за рад преводилаца. То упутство не било корисно само испитивачу и преводиоцу; оно би помогло и испитанику да боље разуме улогу и задужења преводиоца. Поред тога, преводилац би требало да потпише упутство за рад, а примерак да дâ испитанику на језику који он/она разуме.

Питање поверљивости је у притворским јединицама још и важније у изградњи односа поверења са притвореником. У складу с тим, затворске чуваре, друго затворско особље и друге притворенике не би требало ангажовати као преводиоце.

Вођење белешки

Потребно је водити детаљан записник о разговору, и на крају треба направити белешку. Белешка треба да буде урађена у директном говору уз употребу што је више могуће тачно оних речи које је испитаник користио. Са испитаником треба проверити да ли је забележена информација тачна. То не значи да треба читати комплетну забелешку; потребно је прочитати само оне делове у којима може бити недоумица. Снимање разговора може представљати озбиљан проблем у смислу безбедности, и треба га детаљно размотрити. Уколико безбедносни услови дозвољавају, снимање може бити боље решење од писаних белешки, јер се њиме гарантује дословни запис целог разговора. Међутим, израда транскрипта након обавезеног разговора може изискивати доста времена, те стога може бити довољно транскрибовати само најрелевантније делове разговора. За вођење белешки или снимање разговора мора се на почетку разговора добити сагласност испитаника. Када се разговори обављају у притворским јединицама, коришћење аудио записа може представљати неприхватљив ризик за испитаника. Чак и када се испитаник сложи са снимањем разговора, он/она можда неће бити отворен/а и екстровељан/на као што би био/ла у другом случају. Боље је имати потпун и искрен разговор, водећи писану белешку, него непотпун разговор који се снима.

Ако испитаник на почетку изабере да се разговор обави без снимања, увек је могуће питати касније у току разговора, када се он/она осећају смијеније, да ли је изводљиво снимити остатак разговора. Алтернативно, испитаник се може припремити на краћи снимљени говор у закључку разговора који је вођен без снимања.

Када се разговори снимају, потребно је извршити одређене техничке припреме, као што је провера батерија, да ли има довољно празних трака и провера опреме. Писане белешке се свакако морају водити чак и када се разговор снима.

Информације прикупљене у разговору се могу користити за попуњавање листа о инциденту, или их треба убацити у неки други формат за евиденцију података.

4.2. Различите фазе разговора

Почетак разговора

Почетак разговора је изузетно важан за успостављање односа са испитаником и за иградњу осећаја поузданости и поверења. Веома је важан и начин на који ћете се представити, јер се њиме изражава поштовање према испитанику. Ви знате зашто желите да водите разговор, али испитаник можда и не зна. У току представљања можете објаснити ко сте, каква је улога НИЈП, какве информације тражите и шта ћете урадити са информацијама након разговора. Важно је да не претите или обећавате нешто и да не градите лажна очекивања. Изузетно је важно да јасно изнесете шта можете, а шта не можете урадити.

Потребно је да објасните шта ћете урадити са информацијама које добијете од испитаника (да ли ће се те информације користити за интерне или екстерне извештаје, или ће се достављати и органима власти), и треба продискутовати границе до којих испитаник може захтевати да информације остану поверљиве. Већина испитаника неће имати ништа против да детаљи њиховог случаја буду укључени у јавни извештај, али они могу тражити да њихови лични подаци или било какве информације које могу открити њихов идентитет остану у тајности. Не заборавите да је потребно да од испитаника добијете претходну сагласност за коришћење информација, и да ту сагласност евидентирате на почетку белешки из разговора.

Разговор треба почети отвореним питањем, као што је „О чему бисте желели да разговарамо?“. Неке жртве мучења могу бити збуњене или потиштене, док неке могу желети да кажу толико тога да не знају одакле да крену. Охрабрите испитаника да своју причу исприча логичним, ако је могуће, и хронолошким следом догађаја. То се може извести тако што ћете испитанику рећи „Крените од почетка...“, а затим наставити са питањима „Шта се десило након тога?“

Ако је нешто нејасно, немојте прекидати излагање ако то није апсолутно неопходно. Прибележите ту нејасноћу, па се вратите на то питање касније. Можда буде потребно прибавити конкретне детаље о посебним аспектима приче, али је пре свега неопходно саслушати причу у целости.

Вођење разговора

У првим фазама разговора треба користити отворена и ненаводећа питања.

Отвореним питањем се особа позива на пружање детаљног одговора, за разлику од „да“, „не“ или неке штуре чињенице. Отворена питања омогућавају испитанику да контролише разговор, јер он/она могу одабрати колико ће информација изнети.

Наводеће питање је оно које у самом питању сугерише и одговор. На пример, уместо да питате „Да ли вас је полиција мучила?“, питајте „Како вас је полиција мучила?“ Како разговор напредује, можда ће се јавити потреба да поставите нека потпитања како бисте разјаснили или потврдили одређену информацију.

Испитивач такође мора бити опрезан како не би испитаника наводио у току разговора, сугеришући му одговор на питање или неки низ доказа.

Уметност слушања је кључна у вођењу делотворних разговора. Следећи принципи дају корисне смернице за разговор са жртвама мучења.

- Допустите испитанику да исприча своју причу. Испитаник зна шта хоће да исприча. Немојте доминирати разговором и немојте ви много причати.

- Саслушајте ту особу. Добро слушање значи чути оно што испитаник заиста говори, а не оно што ви мислите да он/она говори.
- Постављајте питања која одговарају на оно што вам особа говори. Немојте само да пролазите кроз листу питања, а да занемарујете оно што вам се говори.
- Својим чулима пратите како се особа осећа док вам износи информације и пратите и невербалне знакове, као што је говор тела.
- Дозволите краће прекиде разговора – не пожурите испитаника.
- Будите свесни свог говора тела.
- Одржавајте пријатељски, учтив и саосећајан став према испитанику.
- Осетите културну разлику између *испитивати* и *бити испитиван*.

Чак и када хоћете да проверите информацију – или ако не верујете у причу која вам је испричана – важно је да испоштујете испитаника и да му/јој омогућите да исприча причу својим речима и према својој динамици говора.

Може се размотрити и присуство трећег лица за време разговора, мада и то треба да буде уз сагласност испитаника. Та особа може потврдити да је разговор био производ слободне воље и да испитаник није био изложен никаквом притиску од стране испитивача. Он/она може помоћи у праћењу нивоа стреса код испитаника и може проценити да ли је потребно направити паузу или одгодити разговор за касније. Та особа такође може водити белешке из разговора, омогућавајући испитивачу да се концентрише искључиво на разговор и изградњу односа са испитаником.

Закључење разговора

На крају разговора се саветује узимање стандардних информација о лицу – име, адреса, занимање, етничка припадност и старост. Тиме се отклања ризик да разговор на почетку личи на испитивање.

Пре закључења разговора, треба јасно да предочите шта ће се следеће десити и шта ћете урадити са информацијама које сте забележили. Проверите да ли је испитаник то добро разумео. Такође је изузетно важно да разјасните да ли су информације дате анонимно или је испитаник вољан да дâ сагласност на коришћење информација о његовом/њеном имену.

Важно је закључити разговор отвореним питањем „Да ли имате још нешто да додате?“ Тако ћете подсетити испитаника да је то његова/њена последња шанса да говори и изнесе додатне важне податке. Испитивач такође треба да успостави процес одржавања везе са испитаником, било путем телефона или преко неке друге поуздане везе. Испитаник би такође требало да зна како да контактира НИЛП – брзо и било које време – у случају претњи или репресије, или ако жели да достави додатне информације.

ПОГЛЕДАЈТЕ

Отворите диск Спречавање мучења и погледајте снимак који истиче приступ из добре праксе разговора вођеног у притворској јединици.

Кликните на „Снимљени материјал“, изаберите „Случај 5 – Симулација: Разговор са притвореником“.

5. НАКОН РАЗГОВОРА

Непосредне активности

Може бити тешко одвојити времена за размишљање о разговору одмах по његовом окончању, посебно ако обављате више разговора у малим временским размацима. Међутим, може бити од помоћи да неколико минута посветите прегледу ваших забелешки из разговора. То вам може обезбедити идеје за разговоре са другим лицима или додатним изворима информација о истом случају.

Направите белешку са разговора или транскрибујте снимак разговора, што је пре могуће. Предност је што је већа вероватноћа да ћете запамтити информацију која можда буде и нејасна у вашој белешци. Такође вам може пружити и шансу да се вратите на испитаника ако имате додатних питања.

Када правите белешку, користите директни говор и што је више могуће тачне речи које је испитаник користио. Најбољи доказ је оно што је особа заиста рекла, а не оно што сте ви протумачили или резимирали од информације. Када правите белешку, пожељно је да информације обједињујете према хронолошком реду.

Изјаве и изјаве под заклетвом

Изјава је једноставно записан исказ о неком инциденту који особа даје служећи се својим речима.

Изјава под заклетвом је исказ дат под заклетвом. То значи да се особа у присуству адвоката или судије заклела да је садржај дате изјаве истинит. Не постоји гаранција да је изјава под заклетвом заиста и истинита, мада она има већу тежину као доказ него белешка са разговора. Такође постоје и законске санкције за давање лажне изјаве под заклетвом.

Да ли ће информација коју прибавите бити у облику изјаве или изјаве под заклетвом зависи од овлашћења НИЈП, односно од сврхе прибављања информација. Ако информација представља део интерног или екстерног извештаја, онда може бити довољно узети изјаву од испитаника. Међутим, ако се та информација намерава користити у судском поступку, као на пример у кривичном гоњењу, или ће она бити основ за завично подношење жалбе, онда можда буде потребно прибавити изјаву под заклетвом.

Лакше је припремити изјаву под заклетвом ако пре разговора донесете одлуку да је то оно што намерава да урадите. Почните разговор тако што ћете упутити испитаника да своју причу исприча полако. Испитаник треба да опише само оно што је он/она видео/ла, а не оно што су му/јој други испричали. Треба да записујете само оно што вам је испричано, и да избегавате да додајете било шта или да намећете своје тумачење. Ако је икако могуће, изјава под заклетвом треба да буде у директном говору, уз употребу речи које је особа користила. Сваки правни систем ће тражити да изјава под заклетвом буде припремљена у складу са одређеним форматом. То нажалост некада може значити употребу језика који је сложенији него што је заиста потребно.

6. ВОЂЕЊЕ РАЗГОВОРА СА ЖРТВАМА ТРАУМЕ

Вођење разговора са жртвама трауме

Особе које су доживеле екстремне ситуације често пате од тешких стресних реакција, које се најчешће називају поремећај услед пост-трауматског стреса (ППТС).

ППТС је обично подељен у две фазе:

- акутна фаза, у којој су најчешћи симптоми сцене догађаја из прошлости, ноћне море и наметљиве мисли
- хронична фаза, која долази после акутне уколико није било третмана, а у којој су најчешћи симптоми депресија и мањак концентрације.

Када се особа налази у хроничној фази ППТС-а, она можда и не схвата да су симптоми које има у вези са траумом коју је преживела.

Друге карактеристике које особа која је преживела трауматичан догађај показује обухватају:

- непрестано сећање на догађај
- покушај избегавања сећања на догађај
- физички симптоми, као што су несаница, раздражљивост или претеран опрез.

Сви ови фактори представљају изазове у вођењу разговора. На пример, ако је неко ненаспаван или има проблема са одржавањем концентрације, онда је за такву особу тешко да издржи разговор у неком дужем временском периоду. У таквој ситуацији је боље имати неколико краћих разговора.

Такође је проблематично водити разговор са неким ко покушава да се не сећа догађаја. У неким ситуацијама, блокада сећања није свесна одлука. Чест је случај да особе које су доживеле трауму пате од амнезије. Процес вођења разговора, мада болан, може уствари помоћи особи да превазиђе овакав одговор на трауму, мада се разговор у том случају мора водити на сензитиван и саосећајан начин.

У неким околностима, испитаник може поново да прође искуство одређеног трауматичног догађаја. Као испитивач, морате бити у приправности на ту могућност. Ако вам се учини да испитаник поново проживљава или призива успомене на трауматично искуство, без одлагања прекините разговор и продискутујте то са особом.

Вођење разговора да жртвама мучења

Вођење разговора са жртвама мучења је изузетно осетљив процес. Као испитивач, морате бити спремни да се изборите са тешким осећањима и да саосећате са жртвом. Не треба приморавати људе да говоре о својим искуствима ако им то причињава непријатност. Поред тога, особе које су преживеле мучење могу имати потешкоћа у присећању конкретних детаља, што може изазвати појаву недоследности.

Како је већ речено, процес разговора може изазвати ефекат призивања трауматичних сећања код особе. Ако се то деси, важно је да прекинете разговор, да изразите своју забринутост и свест о томе што особа проживљава, и да објасните поверљиву природу разговора. Можда ће бити потребно направити паузу у разговору како би се особи омогућило да се опорави и врати на други разговор у неко друго време.

Вођење разговора са жртвама силовања

Жртве силовања и других облика сексуалног насиља често пате од трауме. Неки психолози то називају синдром трауме од силовања (СТС).

СТС је обично подељен у три фазе:

- ударна фаза, у којој жртва обично пролази кроз читав низ емотивних реакција, које могу бити отворено изражене или задржане под чврстом контролом
- акутна фаза, у којој су симптоми слични акутној фази ППТС-а, и обухватају сцене догађаја из прошлости, страхове и наметљиве мисли; поред тога, физичке последице силовања могу бити веома тешке, посебно страх од инфекције HIV-ом или других болести које се преносе сексуалним односом
- хронична фаза, која као и код ППТС-а прати акутну фазу, ако је у међувремену изостао третман.

Нерестано позивање на повраћај самопоуздања не може нанети никакву штету жртвама силовања или другим особама које су под утицајем трауме. Ако су вољни да говоре, позовите их да говоре о томе како су њихове емотивне реакције повезане са оним што су проживели. Међутим, о детаљима њиховог искуства их питајте само кад су спремни за тако нешто. Особе које су силоване често деле сличне одговоре са жртвама мучења. Низак ниво самопоштовања је заједничка особина. То је делимично психолошка последица трауме, али често и одраз социјалних ставова који делимично окривљују жртве силовања. Стога је од изузетног значаја да приликом разговора не наступите осуђујуће, нити да било чиме навестите кривицу те особе. Жртве силовања можда неће желети да говоре о томе шта им се десило; немојте их ни приморавати.

Вођење разговора са особама лишеним слободе (види Поглавље 8.)

Разговори са особама у притворским јединицама се разликују од разговора који се воде у приватности и сигурности канцеларије НИЈП. Не може се довољно истаћи колико је битно задобити поверење испитаника. Још је важније не учинити ништа чиме би се њихово поверење изгубило. Потребно је предузети све кораке како би се осигурало да сигурност и безбедност испитаника не буде угрожена. Ове разговоре треба водити без сведока и насамо, изван домаћаја очију и ушију других. Сврха вођења разговора у притворским јединицама може варирати, нарочито ако се ради о превентивној посети. Како притвореник можда неће у потпуности разумети сврху разговора, и може гајити одређена очекивања у вези са својом конкретном ситуацијом, важно је да јасно и на самом почетку истакнете циљ разговора. Као испитивач, такође треба да опишете шта можете, а шта не можете урадити. Поред тога, немојте давати никаква обећања, нити покретати или подгревати лажна очекивања. Особе лишене слободе које су проживеле мучење треба питати да ли се информације које оне износе могу користити, и ако могу, на који начин. На пример, треба јасно да затражите сагласност особе у вези са коришћењем његовог или њеног имена. Међутим, услед страха од одмазде, он/она може тражити да та информација остане тајна.

ПОГЛЕДАЈТЕ

Отворите диск Спречавање мучења и погледајте професора Манфреда Новака,

Специјалног извештача УН о мучењу, који говори о неким корацима разговора са особама у притвору.

Кликните на „Снимљени материјали“, изаберите „Предмет 6 – Вођење разговора у притворским јединицама“

Вођење разговора са женама

Могу се јвити тешкоће у вођењу разговора између мушкарца и жене, чак и када предмет разговора није осетљив. Жена често више воли да разговара са женом. Ово је посебно важно када се дискутују искуства из сексуалног насиља. Жени је већ довољно тешко да о искуству такве природе говори са било киме, а мушкарац, ма колико био саосећајан, може покренути страхове и осећај угрожености који се повезује са претрпљеним насиљем. Стога је веома битно питати испитаницу какав је њен став у том смислу.

Вођење разговора са децом

Деца поимају свет на потпуно другачији начин од одраслих, и ту чињеницу треба уважити када се спремате да водите разговор са дететом. Питање односа моћи треба такође пажљиво размотрити, јер се дете увек осећа инфериорно у односу на одраслог испитивача, па је стога вероватно очекивати да ће дете давати попустљиве одговоре.

Тakoђе треба узети у обзир старост и развојну фазу детета, јер то умногоме утиче на капацитет детета да исприча своју причу. На пример, да ли дете може говорити слободно и без прекида? Или дете боље одговара на конкретна питања?

Ако се разговор односи на наводе физичког злостављања, детету ће вероватно бити мучно да о томе говори и биће повучено. Потребно је бити изузетно стрпљив. Често је потребно да прође и по неколико разговора пре него што дете у вама види особу којој се може поверити. Може бити од помоћи да се размотри коришћење других метода комуникације, као што су цртежи или слике (тужна лица / насмејана лица).

Дете треба питати да би више волело мушког или женског испитивача. Током разговора треба да будете под будном пажњом да ако код детета приметите знакове растуће напетости или савладавања, понудите паузу.

Кључне тачке: ПОГЛАВЉЕ 5

- Вођење разговора је важно из више разлога, као што су сакупљање информација, процена кредибилитета и провере поређењем.
- Веома је важно припремити се за разговор и бити тачно одређени чему се надате од тог разговора.
- Вођење разговора је осетљив задатак, а његов примарни циљ је изградња односа са испитаником. Треба пратити основне принципе у погледу отварања разговора, постављања отворених и ненаводећих питања, закључења разговора и поштовања поверљивости.
- Пратеће активности су веома важне, нпр. припрема изјаве под заклетвом или идентификација других особа за разговор.
- Вођење разговора са жртвама трауме представља посебан изазов; испитивач мора бити спреман на то и знати како на прави начин одговорити.

ДОДАТНА ЛИТЕРАТУРА НА КОМПАКТ ДИСКУ

Приручник за обуку у области мониторинга људских права (види Поглавље 8: Вођење разговора);
Стручна обука, серија бр. 7; *OHCHR*; 2001. год.
Истанбулски протокол: Приручник о делотворном истраживању и документовању мучења и другог свирепог, нељудског и понижавајућег поступања или кажњавања;
Стручна обука, серија бр. 8.; *OHCHR*; 2001. године.
Приручник о извештавању о мучењу, Камил Жифард, Центар за људска права, Универзитет у Есексу, 2000. године

Поглавље 6:

Обука јавних службеника

Кључна питања

- Којим врстама активности у оквиру обуке се могу посветити НИЈП како би помогле у спречавању мучења и злостављања?
- Које су предности и мане директне организације курсева обуке за јавне службенике од стране НИЈП?

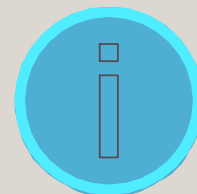
Правни основ за укључење НИЈП

Париски принципи

Надлежности и задужења

3. Национална институција, између осталог, има и следећа задужења:

- f) Да помаже у формулацији програма подучавања о и истраживања људских права, и да узме учешћа у њиховом спровођењу у школама, на универзитетима и у стручним круговима

Референца СВП по питању мучења

Обука и едукација

НИЈП треба да имају активну улогу у едукацији свих сектора заједнице, нпр. правници, новинари, лекари, медицинско особље, наставници, полиција, војска, високи јвни званичници, судије и законодавци о значењу и примени међународног права у области мучења, свирепог, нељудског и понижавајућег поступања и кажњавања.

Конвенција против тортуре и других облика свирепог, нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања

Члан 10.

1. Свака држава чланица мора обезбедити да су едукација и информисање о забрани мучења у потпуности укључене у обуку припадника органа за примену закона, цивилних или војних, медицинског особља, јавних службеника и других особа које могу бити укључене у привођење, испитивање или поступање са појединцима који су на било који начин ухапшени, задржани у притвору или затвору.

Стандардна минимална правила за поступање са затвореницима

Правило 47

1. „Запослени морају имати одговарајући стандард образовања и интелигенције.
2. Пре ступања на дужност, запосленима се организује курс обуке о општим и конкретним дужностима, и од њих се тражи да положе теоретски и практични испит.
3. Након ступања на дужност и током радног века, запослени одржавају и побољшавају своје знање и стручне капацитете похађањем курсева обуке у оквиру службе који се организују у одговарајућим интервалима.“

Правило 85

Запослени треба да прођу обуку којом ће се оспособити за делотворно вршење дужности, а посебно обуку из области дечје психологије, дечје социјалне заштите и међународних стандарда и норми људских права и права детета, укључујући и ова правила.

УВОД

Омогућавање програма стручне обуке за јавне службенике представља кључну стратегију за спречавање мучења и злостављања особа лишених слободе²⁹.

Све особе укључене у хапшења, испитивања и стављања лица у притвор треба да похађају курсеве о људским правима, а посебно о апсолутној забрани мучења. НИЉП могу одиграти битну улогу и допринети омогућавању таквих обука и развоју алата за обуку, као и организовати курсеве обуке. Међутим, важно је напоменути да ће програми обуке из понуде НИЉП бити генерално корисни само тамо где постоји јасна политичка воља за спречавање мучења.

У тим случајевима, програме обуке треба интегрисати у општи рад и процедуру институције, било да се ради о полицији или затворског служби. У циљу постизања најјачег утицаја, програм обуке треба да ужива снажну подршку и потврду водеће структуре те институције.

Када се мучење деси на основу подстицања управљачке структуре неке институције, или када та структура толерише такво поступање, обука неће бити прави приступ. Она уствари може бити контрпродуктивна јер пружа могућност руководству те институције да се јавно рекламирају као институција која чини напоре на спречавању мучења.

Полицијаци и управници затвора такође могу имати непријатељски став према мешању споља у њихов посао и начин на који га обављају. Они понуду представника НИЉП за обуку могу сматрати увредом, јер они у њима виде идеалисте без практичног разумевања тежине њиховог посла.

Стога је битно да НИЉП пажљиво размотре своју стратегију за израду и организацију програма обуке. У неким случајевима, НИЉП могу бити непогодне за организацију обуке. Уместо тога, оне могу допринети развоју и ревизији програма и материјала за обуку, и могу пратити и процењивати делотворност програма обуке.

1. ИЗРАДА И РЕВИЗИЈА ПРОГРАМА И МАТЕРИЈАЛА ЗА ОБУКУ

Обезбеђивањем укључења стандарда и принципа људских права у програме обуке за јавне службенике укључене у хапшења, испитивања и стављања особа лишених слободе у притвор представља изузетно важну превентивну меру.

У складу са Конвенцијом против тортуре, државе чланице су у обавези са обезбеде да се информације о забрани и спречавању мучења уврсте у програме обуке за припаднике органа за примену закона и других јавних службеника.

29

Види општи коментар Комитета за људска права, бр. 20: „припадници органа за примену закона, полицијаци и све особе укључене у привођење или поступање са ухапшеником, притвореником или затвореником морају проћи одговарајућу инструктажу и обуку. Државе чланице треба да обавештавају Комитет о организованој инструктажи и обуци и начину на који се забрана из члана 7. укључује у оперативна правила и етичке норме које ти припадници морају поштовати“, (став 10.)

НИЛП могу пратити како се ова обавеза проводи у пракси. Они могу проценити да ли су обуке о људским правима, а посебно о спречавању мучења, ваљано интегрисане у основне програме обуке за полицајце, затворско особље, војно особље итд. Поред тога, треба ревидирати и програме и друге материјале за текућу стручну обуку за поменуте групе. Када програми обуке и материјали за обуку о људским правима не постоје, или су недовољни, НИЛП може допринети изради или ревизији програма, у сарадњи са органима задуженим за обуку.

Важно је подвући да сврха обуке у области људских права и сусретања мучења није да се органима за примену закона пружи вредно теоретско знање. Њена сврха је и да им понуди практичне информације и вештине које им могу помоћи у свакодневном послу. Обуке у области људских права и спречавања мучења треба дакле посматрати као јединствени део оперативне обуке.

На пример, спречавање мучења треба да буде срж основне обуке полицајаца у знатном броју кључних оперативних области, нпр:

- хапшење
- испитивање
- истрага
- одржавање јавног реда и угледа у јавности.

Поред израде и ревизије програма, НИЉП могу допринети и изради и ревизији других материјала за обуку, као што су брошуре о спречавању мучења или приручника за „обуку тренера“.

Саветодавна комисија за људска права из Луксембурга је покренула пројекат за детаљну ревизију програма обуке у области људских права за полицију и друге државне службенике укључене у лишавање слободе. Извештај Комисије ће обухватити препоруке за ревизију ових програма.

Авганистанска Независна комисија за људска права је превела Смернице о реформи затвора на два службена језика у Авганистану, на персијски и пашту језик.

Смернице је издао Међународни центар за затворске студије, Краљев колеџ, Лондон, 2004.године.

У оквиру пројекта о реформи затвора, Национална комисија за људска права из Кеније је организовала редовне програме обуке у области људских права за затворске чуваре. Међутим, схватајући да је потребно увести обуку о људским правима на самом почетку, Комисија је радила у сарадњи са колеџом за обуку затворског особља у Кенији, како би укључила модул о људским правима у основни наставни програм обуке. Детаљнији модул који ће садржати информације о стандардима УН за поступање са преступницима и о другим аспектима у вези са затворским казнама и условима у затвору ће такође бити развијен.

2. ОРГАНИЗАЦИЈА КУРСЕВА ОБУКЕ

НИЉП могу размотрити организацију курсева обуке за стручне групе које су директно укључене у лишавање слободе, као што је полиција, затворски службеници или војно особље. Међутим, услед снажног колективног етоса ових група, обично се препоручује да ове службенике о људским правима и спречавању мучења обучавају особе из њихове струке.

Друга опција је успостављање мешовитог тима за обуку, који би био сачињен од представника НИЈП и представника стручне групе. Алтернативно, НИЈП се могу усредсредити на развој и вођење курса „обука тренера“, са редовним пратећим активностима и проценом као делом ове стратегије.

Када је прикладно, НИЈП се могу директно укључити у обуку јавних службеника. Преузимајући такву улогу, НИЈП треба да узму у обзир следеће принципе:

- **Процена потреба:** садржај, структура и методологија програма треба да буду прилагођени идентификованим потребама дате организације.
- **Избор учесника:** обука мора бити доступна службеницима који су у непосредном контакту са притвореницима, а не само високо ранжираним полицајцима или новозапосленима који пролазе основну обуку.
- **Циљеви:** обука треба да буде практично оријентисана како би помогла службеницима у свакодневном раду и помогла им у адекватном одговору за изазове са којима се сусрећу.
- **Процена:** мониторинг утицаја обуке треба интегрисати у процес обуке, укључујући евентуално и пратеће посете, упитнике или менторство.

Венецуелански Заштитник грађана (*Defensoría del Pueblo*) је са невладином организацијом (*Red de Apoyo por la Justicia y la Paz*) потписао споразум о заједничкој обуци 5.000 полицајаца у области заштите људских права и спречавања мучења.

Национална комисија за људска права Кореје води обуку о кључним међународним и националним стандардима у области људских права, који се односе са корективне системе. Обука је заснована на приступу студије случаја. Радећи на практичним примерима, учесници испитују ситуације из стварног живота са различитих гледишта, укључујући и становиште притвореника, и разматрају успостављене праксе. Комисија је од 2004.године обучила 2.617 корективних полицајаца и организовала је тродневну радионицу о људским правима за тренере у притворским установама.

ПОГЛЕДАЈТЕ

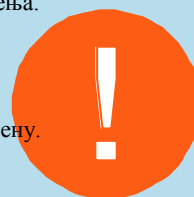
На диску **Спречавање мучења** можете пронаћи више податка о НИЈП и о њиховој улози у обучавању припадника органа за примену закона у области борбе против мучења и других облика злостављања.

Кликните на „Снимљене материјале“, затим одаберите „Предмет 7 - НИЈП: Обука припадника органа за примену закона“

Кључне тачке: ПОГЛАВЉЕ 6

- Обука јавних службеника је важан начин на који НИЈП могу допринети спречавању мучења.
- НИЈП се могу укључити у израду и ревизију програма обуке и релевантног материјала за обуку о спречавању мучења.
- НИЈП могу развијати и организовати курсеве обуке засноване на процени потреба, који обухватају практичне садржаје, укључују релевантне учеснике и подразумевају процену.

ДОДАТНА ЛИТЕРАТУРА

Борба против мучења: Приручник за судије и тужиоце; Конор Фоли,

Центар за људска права, Универзитет у Есексу, 2003.год.

Служимо и штитимо: Људска права и хуманитарно право за полицијске и безбедоносне снаге
Међународни комитет Црвеног крста, 1998.год.

Полиција и људска права: Приручник за наставнике, особе за обезбеђење ресурса и учеснике
програма о људским правима; Ралф Крашо, *Kluwer Law International*; 1999.год.

Приступ управљању затворима заснован на људским правима: Приручник за затворско особље;
Ендру Којл, Међународни центар за затворске студије, 2002.год.

Разумевање полицијског посла; *Amnesty International*, Холандија, 2007.год.

НА КОМПАКТ ДИСКУ

Националне институције за људска права: Приручник о успостављању и јачању националних
институција за промоцију и заштиту људских права, Стручна обука, серија бр.4; *OHCHR*; 1995.год.

Људска права и органи за примену закона: Приручник о обуци полиције у области људских права;
Стручна обука, серија бр.5; *OHCHR*; 1997.год.

Људска права и органи за примену закона: Водич за тренере полиције у области људских права;
Стручна обука, серија бр.5/додатак 2.; *OHCHR*; 2002.год.

Људска права и спровођење правде: Приручник о људским правима за судије, тужиоце и адвокате;
Стручна обука, серија бр.9; *OHCHR*, у сарадњи са Међународном адвокатском комором; 2003.год.

Пакет обуке за затворске службенике. Људска права и затвори: Приручник о људским правима за
затворске службенике; Стручна обука, серија бр.11; *OHCHR*; 2005.год.

Одељак III Деловати као контролни механизам

Поглавље 7: Сарадња са међународним механизмима

Поглавље 8: Мониторинг притворских јединица

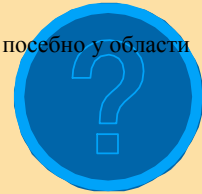
Поглавље 9: Унапређење јавне свести

Поглавље 7:

Сарадња са међународним механизмима

Кључна питања

- Да ли међусобни односи између тела установљених на основу уговора – а посебно са Комитетом УН против мучења – иду даље од подношења алтернативних извештаја?
- Какве су могућности да НИЛП остваре узајамни однос са Саветом УН за људска права, а посебно у области универзалних периодичних прегледа и у погледу Специјалног известиоца о мучењу?
- Да ли НИЛП играју улогу у регионалним жалбеним механизмима?
- Како НИЛП могу узајамно деловати са регионалним телима за обављање посета?

ПРАВНИ ОСНОВ ЗА АНГАЖОВАЊЕ НИЛП

Париски принципи

Надлежност и одговорности

3. Национална институција између осталих има и следеће одговорности:

- d) Она даје свој допринос у извештајима које државе чланице у складу са својим уговорним обавезама подносе телима и комитетима УН и регионалним институцијама, и када је неопходно изражавају своје мишљење о предмету, уз дужно поштовање своје независности.
- e) Она сарађује са Уједињеним нацијама и организацијама система УН, регионалним и националним институцијама земаља које су надлежне за област промоције и заштите система људских права.

Референца СВП по питању мучења

Међународна тела

НИЛП треба да подстакне своју државу да изда стални позив Специјалном известиоцу УН о мучењу и другим релевантним известиоцима УН да врше посете и подносе извештаје.

НИЛП треба да охрабрују своје државе да гарантују да су услови о извештавању у оквиру међународних споразума ажурирани. Они би такође могли да размотре израду алтернативних извештаја. НИЛП треба да подстичу своје државе на спровођење свих препорука и закључака датих у извештајима које подносе релевантни комитети за мониторинг и специјални известиоци. У том смислу, улога НИЛП је да пружају подршку.

УВОД

Већина инструмената из области људских права којима се забрањује мучење (описано у Поглављу 2.) су успоставили различите механизме за праћење њиховог спровођења. НИЉП могу помагати у раду ових механизма тако што ће обезбедити алтернативне изворе информација и тако што ће пратити спровођење њихових препорука.

Прва два одељка овог поглавља испитују механизме успостављене у систему људских права у оквиру УН. Разлика се традиционално прави између механизма успостављених у оквиру Савета људских права, који су применљиви у свим државама чланицама (зову се тела заснована на повељи), и механизма успостављених на основу конкретних споразума (зову се тела заснована на споразуму), који су применљиви само у државама чланицама које су ратификовале те споразуме. Такође ће се детаљно испитати и мандат Комитета против мучења. Трећи одељак овог Поглавља се бави регионалним жалбеним механизмима, док последњи одељак разматра улогу механизма посета чији је конкретан мандат окренут спречавању мучења.

1. УГОВОРНА ТЕЛА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

Уговорна тела која делују у области људских права су уствари комитети независних стручњака који прате спровођење међународних споразума о људским правима. Они се успостављају на основу споразума чије спровођење управо они прате, а њихова основна функција је разматрање извештаја које подносе државе чланице.

Нека уговорна тела испитују појединачне жалбе (квази-судска функција). Међутим, то обично зависи од државе чланице која прихвата такву одредбу из споразума. Уговорно тело које је испитивало жалбу може након тога дати и своје мишљење, мада та одлука није правно обавезујућа.

Мада се овај одељак детаљно бави улогом и функцијом Комитета против мучења, веома је важно напоменути да Комитет за људска права игра важну улогу у спречавању мучења. У оквиру своје стратегије о спречавању мучења, НИЉП треба да настоје да остваре тесну сарадњу са овим телом, како у процедури подношења извештаја, тако и у оквиру процедуре подношења појединачних жалби.

Уговорно тело	Уговор	Испитивање извештаја	Појединачне жалбе
Комитет за људска права	Међународни уговор о политичким и цивилним правима (1966)	Да	Први Опциони протокол (1966)
Комитет за економска, социјална и културна права	Међународни уговор о економским, социјалним и културним правима (1966)	Да	Опциони протокол (2008) ³⁰
Комитет за укидање расне дискриминације	Међународни уговор о укидању свих облика расне дискриминације (1965)	Да	Члан 14
Комитет за укидање дискриминације жена	Међународни уговор о укидању свих облика дискриминације жена (1979)	Да	Опциони протокол (1999)
Комитет против мучења	Конвенција против тортуре и других свирепих, нељудских или понижавајућих поступака и кажњавања (1984)	Да	Члан 22

Уговорно тело	Уговор	Испитивање извештаја	Појединачне жалбе
Комитет за права детета	Конвенција о правима детета (1989)	Да	Не
Комитет за раднике мигранте	Међународна конвенција о правима радника миграната и чланова њихових породица (1990)	Да ³¹	Члан 77
Поткомитет за спречавање мучења	Опциони протокол уз Конвенцију против тортуре и других свирепих, нељудских и понижавајућих поступака (2002)	Не	Не
Комитет о правима лица са инвалидитетом	Конвенција о правима лица са инвалидитетом (2006)	Да	Опциони протокол
Комитет за присилни нестанак ³²	Међународна конвенција о заштити свих лица од присилног нестанка (2006)	Да	Члан 31

1.1. Улога НИЉП у процедури извештавања према уговорним телима

Сваким споразумом се успоставља процедура извештавања којом се од држава чланица захтева да редовно подносе извештаје о поштовању и спровођењу обавеза које проистичу из споразума. Нека тела одржавају састанке пре заседања, на којима усвајају листу питања на која државе чланице треба да одговоре. Извештај се затим разматра на јавним заседањима уговорних тела у присуству делегације државе чланице, којом приликом се узимају у разматрање све информације које је држава чланица доставила, али и информације из других извора. На основу овог процеса, уговорна тела усвајају закључке који се односе на позитивне аспекте спровођења у држави чланици и на области у којима државе чланице, сходно препорукама, треба да предузимају даље кораке.

1.1.1. Поступак пре извештавања

НИЉП могу одиграти важну улогу у процесу који претходи извештавању. Они нарочито могу дискутовати процес подношења извештаја са Владом и помоћи држави у благовременом подношењу извештаја.

Комисија за људска права Уганде је у претходним годишњим извештајима набрајала закаснеле извештаје према уговорним телима УН. Како је то кашњење било узроковано мањком ресурса у Влади, Комисија, *OHCHR* и *UNDP* су уложили заједничке напоре са органима власти како би се изградили капацитети за припрему извештаја.

1.1.2. Процедура извештавања

Улога НИЉП у процедури извештавања се може разликовати од једног уговорног тела до другог. Међутим, НИЉП може у сваком случају:

- подносити независне извештаје о томе колико држава поштује и спроводи одредбе споразума
- присуствовати заседањима када држава подноси извештај уговорном телу.

31 Процедура у вези са појединачним жалбама није још прихваћена у довољно држава чланица да би била оперативна (фебруар 2010.год.).

32 Овај Комитет још није основан (фебруар 2010.год.).

Државни и алтернативни извештаји

НИЈП могу информативно допринети извештајима држава према уговорним телима. Уговорна тела све више очекују да ће НИЈП бити укључена у консултације током припреме државних извештаја. Међутим, НИЈП би требало да се уздрже од припреме извештаја у име државе, јер је изузетно важно да они не искомпромитују свој положај, односно став независног, контролног тела.

НИЈП могу такође израдити алтернативни извештај (енг. „*shadow report*“) (који се још назива и паралелни извештај), који директно подноси уговорном телу. НИЈП могу изнети своје коментаре на извештај који припрема Влада, ако за то имају довољно времена. Државне извештаје би требало објављивати шест недеља пре састанка уговорног тела.

Алтернативни извештај може испратити структуру Конвенције, узимајући у обзир сваки члан и наглашавајући области у којима се постиже напредак или које изазивају забринутост у смислу спровођења одредаба ове конвенције у тој држави. Он такође може бити усредсређен на одређена питања. Међутим, тај извештај би свакако требало да буде добро избалансиран и да разматра како позитивна, тако и негативна кретања. Ако је Влада предузела конструктивне кораке ка унапређењу и заштити људских права, таквим поступцима треба одати признање.

Алтернативни извештаји би требало да наговесте теме и питања за дискусију између уговорног тела и државе, они затим могу садржати и препоруке које уговорно тело разматра када доноси закључак о одређеној држави.

Други могући доприноси

Нека уговорна тела националним институцијама за људска права додељују и друге могућности у смислу учешћа у процесу извештавања, као нпр.:

- одржавање посебног састанка са уговорним телом
Канцеларија Заштитника грађана (Омбудсмана) је одржала састанак са Комитетом за људска права у новембру 2007.године.
- достављање информација којима се помаже у изради писане листе питања која се шаље држави пре заседања
Боливијски Заштитник грађана (*Defensor de Pueblo de Bolivia*) је поднео извештај са листом питања пре заседња Комитета о радницима мигрантима у новембру 2007.године.
- саопштења за време пленарног заседања
Августа 2005.године, Национална комисија за људска права Замбије је имала усмену презентацију пред Комитетом за укидање расне дискриминације, што су касније урадиле и друге националне институције за људска права (Северна Ирска 2005.год., Јужна Африка 2006.год., Република Кореја и Нови Зеланд 2007.год., Филипини 2008.год.). Препоруке које су НИЈП дале су имале снажан утицај на израду закључка.
На заседању Комитета за укидање дискриминације жена, Комисија за људска права Северне Ирске је добила посебно време за представљање након заседања НВО, а додељена су јој и посебна места за седење у односу на државе и НВО.

1.1.3. Поступак након подношења извештаја

НИЈП имају кључну улогу у фази након подношења извештаја. Оне могу урадити превод, објавити и дистрибуирати закључке које су уговорна тела усвојила. Оне такође могу подстицати Владу на спровођење препорука, и могу пратити напредак Владе у овој области.

Немачки Институт за људска права је 2004.године организовао низ од 4 конференције са кључним националним заинтересованим странама како би се омогућила дискусија о спровођењу закључака које су у вези са Немачком усвојила уговорна тела (Комитет за људска права, Комитет против мучења, Комитет о правима детета и Комитет за укидање дискриминације жена)³³. Записник и препоруке усвојени на овим конференцијама су послате кључним актерима и уговорним телима. Канадска Комисија за људска права је 2006.године охрабрила Владу да спроведе закључке Комитета за људска права и укине одељак из Закона о људским правима Канаде.

1.2. Улога НИЈП и уговорног тела у жалбеном поступку

1.2.1. Жалбени поступци код уговорних тела

Пет Комитета/уговорних тела³⁴ може разматрати жалбе које улажу особе које верују да су њихова права прекршена у оквиру релевантног споразума. Жалбе се могу уложити само против држава које су признале надлежност Комитета у разматрању жалби од појединаца. У зависности од датог споразума, држава чланица признаје надлежност Комитета путем декларације коју издаје у складу са чланом споразума или тако што постаје страна потписница Опционог протокола.

Сва лица имају право да Комитету поднесу жалбу против државе која испуњава ове услове. Жалба се може поднети и у име трећег лица уколико је то лице дало сагласност за тако нешто, или ако подносилац може оправдати деловање без сагласности. Не постоји утврђена временска граница за подношење жалбе. Међутим, ипак је боље поднети жалбу одмах или убрзо након што сви домаћи правни лекови буду исцрпљени. У хитним случајевима, комитети могу преко државе чланице тражити да уведе „привремене мере“ како би се спречила „непоправљива штета“. Такви захтеви се обично упућују у циљу избегавања радњи чије последице се не би могле поправити, као што је извршење смртне казне или депортација лица које може бити изложено мучењу.

Жалбе се на затвореним састанцима разматрају на основу писаних информација које доставља подносилац или његов заступник и држава чланица. Одлуке комитета о појединачним жалбама се уносе у годишњи извештај. Ако се открије кршење, држава је у обавези да обезбеди делотворан правни лек и да Комитету достави одговор у одређеном року. Препоручени правни лек зависи од откривеног кршења права. Држава има обавезу да у доброј вери спроведе налазе Комисије и да одреди одговарајуће правне лекове.

Члан сваког комитета, који се назива Специјални извештац, подноси редовне извештаје комитету о спровођењу сваке од одлука, и ти подаци се објављују у извештајима комитета. Специјални извештац охрабрује државу да спроводи одлуку Комитета издавањем конкретних захтева, слањем редовних информативних подсетника, обављањем консултација са представницима државе и повременим посетама предметној држави. Савет за људска права такође подстиче државе на спровођење одлука комитета преко универзалног периодичног прегледа.

Мада неке државе не испоштују одлуке комитета, велики број земаља је након изречених одлука подносиоцима жалби одредио знатан број правних лекова. У многим случајевима је обезбеђена надокнада штете, подносиоци жалби су пуштани из затвора, поново су отворани кривични случајеви, прекинута је депортација појединаца, додељене су дозволе за боравак, мењане су смртне пресуде и закони и политике за које се сматрало да су у супротности са споразумима.

³³ Види: Испитивање државног извештаја од стране уговорних тела за људска права: Пример следећих радњи на националном нивоу које су вршиле националне институције за људска права, аутор Фрауке Сајденстикер, немачки Институт за људска права (Frauke Seidensticker, German Institute for Human Rights), 2005.год.

³⁴ Комитет за људска права, Комитет за укидање расне дискриминације, Комитет против мучења, Комитет за укидање дискриминације жена и Комитет за права особа са инвалидитетом. У будућности ће и Комитет о радницима мигрантима и Комитет за присилно нестајање моћи такође да разматрају појединачне жалбе.

2.1.2. Улога НИЉП у жалбеном поступку пред уговорним телом

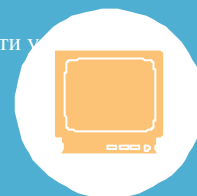
Ако је држава прихватила поступак појединачних жалби, НИЉП може радити на подизању јавне свести о тој одредби споразума и може разматрати пружање помоћи лицима која улажу жалбе. У зависности од њиховог овлашћења, НИЉП такође могу у име појединаца подносити случајеве уговорним телима. Они такође могу вршити дистрибуцију одлука уговорних тела у вези са појединачним жалбама, као и пратеће активности у погледу тих одлука, покушавајући да обезбеде да Влада заиста и спроведе те одлуке.

Закључци ових уговорних тела такође представљају важан извор јуриспруденције која може бити корисна у раду НИЉП.

Комисија за људска права Аустралије је 2007. године искористила јуриспруденцију Комитета за људска права која је закључила у свом налазу да су 58 федералних закона у супротности са обавезама Аустралије у погледу људских права.

ПОГЛЕДАЈТЕ

Отворите диск Спречавање мучења и погледајте како се НИЉП могу делотворније укључити у међународни систем људских права у питањима која се односе на мучење и злостављање. Кликните на „Снимљени материјали“, изаберите „Предмет 8. – НИЉП: Рад са међународним системом за људска права“.

1.3. НИЉП и Комитет против мучења

Конвенција против тортуре представља основ за успостављање Комитета против мучења, тела које прати учинак држава чланица у смислу испуњења њихових обавеза у оквиру споразума. Комитет има проширена овлашћења. Он не само да испитује извештаје које му подносе државе чланице, већ може и да врши поверљиве истраге навода систематског мучења, може разматрати појединачне жалбе (када државе прихватају такав поступак), и може износити своје коментаре како би пружио помоћ државама, НИЉП и другима у тумачењу и разумевању споразума.

1.3.1. Процедура подношења државних извештаја

Државе чланице су у обавези да подносе извештаје Комитету против мучења на сваке четири године, истичући које су кораке предузеле у циљу испуњења обавеза које проистичу из споразума. Као што је случај и са извештајима који се припремају за друга уговорна тела, могуће је вршити консултације са НИЉП у току припреме државног извештаја.

НИЉП такође може Комитету поднети свој алтернативни извештај, и може доставити информације за писану листу питања која се шаље државама чланицама пре разматрања извештаја. Листа питања се усваја на заседању које претходи заседању на ком Комитет разматра државни извештај. На интернет страници Комитета налазе се информације о учешћу НИЉП (и НВО) у процесу извештавања³⁵.

НИЉП која је од 2005. године поднела писану информацију може такође заказати посебан састанак са Комитетом дан пре дијалога са државном делегацијом. Ови једночасовни састанци омогућавају националним институцијама за људска права да Комитету укажу на кључна питања и да их обавесте о текућим збивањима.

НИЛП не могу интервенисати у времену у ком Комитет разматра државни извештај, **и за време** трајања дијалога са државном делегацијом. Међутим, како су ти састанци јавни, НИЛП на њима могу учествовати као посматрачи, чак и када нису поднеле писану информацију.

НИЛП такође могу одиграти важну улогу дистрибуирајући закључке Комитета у јавности, међу заинтересованим странама и релевантним органима власти. НИЛП такође могу пратити и помагати државама у спровођењу препорука Комитета.

Комитет је 2003.године усвојио процедуру која се односи на активности после подношења извештаја, а која од држава чланица захтева да Комитету доставе информације о корацима које предузимају у циљу спровођења његових препорука. У оквиру ове процедуре, НИЛП такође могу поднети писану информацију Комитету.

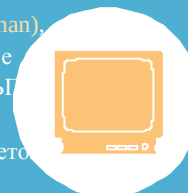
Новембра месеца 2008.године, Национална комисија за људска права Кеније је поднела извештај у ком је коментарисала први државни извештај Комитету. Представници Комисије су били присутни на заседању, што је и унето у закључак.

У мају 2009.године, Комисија за људска права Новог Зеланда је поднела алтернативни извештај и имала је посебан састанак са Комитетом пре заседања на ком је вођен дијалог са државном делегацијом.

ПОГЛЕДАЈТЕ

Отворите диск Спречавање мучења и погледајте Рослин Нунан ([Rosslyn Noonan](#)), председавајућом Међународном координационог комитета и Први повереник Комисије људска права Новог Зеланда. На овом снимку, она говори о значају ангажовања НИЛП сарадњи са Комитетом против мучења.

Кликните на „Снимљени материјал“, затим изаберите „Предмет 9 – ангажовање са Комитетом против мучења“.

1.3.2. Истражна процедура у оквиру Комитета

Комитет против мучења може водити поверљиве истраге случајева мучења уколико добије поуздану информацију да се мучење систематски врши у одређеној земљи. Таква истрага може обухватити и посету предметној држави.

Мада ће извештај из истраге бити поверљив, резиме извештаја из истраге ће бити укључен у годишњи извештај Комитета. Поред тога, сама чињеница да вођења истраге сама по себи има позитиван ефекат. Известан број земаља не жели да Комитет води такве истраге, те су се оне приликом ратификације Конвенције против тортуре из тог разлога оградиле од релевантног члана 20.

Након посете одређеној држави, Комитет ће утврдити да ли се пракса мучења спроводи систематски. Комитет је развио следеће критеријуме за утврђивање значења речи „систематски“:

- Мучење је уобичајено, распрострањено и намерно на знатном делу територије одређене државе.
- Оно може, али не мора бити резултат директне политике Владе.
- Када доношење закона о спречавању мучења изостане, тада мучење поприма систематску природу.

Улога НИЉП у процедури истраге

Националне институције за људска права могу Комитетима обезбедити поуздане информације у вези са применом систематског мучења у земљи, и могу пружити подршку у испитивању ових навода. Пре и током посете, националне институције за људска права се могу састати са делегацијом и изнети додатне информације водећи рачуна о поверљивости истраге. Те додатне информације могу садржати предлоге у вези притворских јединица које треба посетити, наводе о мучењу и питања које Комитет може поставити држави.

1.3.3. Појединачне жалбе

Комитет против мучења може саслушати појединачне жалбе уколико је релевантна држава прихватила ову процедуру у складу са чланом 22. Конвенције против тортуре. Уколико је то случај, појединац може уложити жалбу наводећи случај мучења или злостављања. Алтернативно, ако жртва није у могућности да лично уложи жалбу, то може урадити њена родбина или именовани представник НИЉП. Нема временских органичења у смислу подношења жалбе. Међутим, наводно кршење права је морало наступити након што је држава прихватила поменути жалбену процедуру.

Поред навода мучења или злостављања, појединац се може жалити и ако држава није испунила своје обавезе у смислу Конвенције против тортуре. Најтеже жалбе могу обухватити следеће:

- претњу да ће особа бити протерана у земљу у којој јој прети опасност од мучења
- пропуст да се без одлагања и делотворно истражи навод мучења
- пропуст да се жртви мучења надокнади штета
- коришћење изјава добијених применом метода мучења у судским поступцима.

Комитет неће истраживати жалбу у следећим случајевима:

- држава није прихватила процедуру појединачне комуникације
- комуникација је анонимна
- комуникација представља „злоупотребу права на вршење такве комуникације“
- предмет жалбе није у надлежности Конвенције против тортуре
- исти предмет је био или је још увек под истрагом у оквиру неке друге међународне процедуре
- нису исцрпљени сви домаћи правни лекови (може се сматрати да су домаћи правни лекови исцрпљени када су процедуре неоправдано продужене).

Улога НИЉП у појединачним жалбеним поступцима

НИЉП могу у својим државама да заговарају прихватање процедуре појединачне комуникације у складу са чланом 22. Конвенције против тортуре. Ако држава то и прихвати, НИЉП може кренути у кампању подизања јавне свести о томе како овај механизам функционише и шта обухвата израда жалбе. Националне институције такође могу помагати појединцима у подношењу жалби Комитету, као и касније, у активностима које следе после испитивања извештаја и праћењем одговора државе.

1.3.4. Општи коментари

Комитет може усвојити опште коментаре како би државама помогао у тумачењу њихових обавеза у складу са Конвенцијом. Он је до данас усвојио опште коментаре у вези са чланом 2. и 3. Конвенције.

Током израде нацрта општих коментара, НИЉП су отворене за консултације, и могу се подстицати на слање својих одговора Комитету. Оне такође могу Комитету предложити питање које треба размотрити када се захтева општи коментар или када би он био користан.

2007.године Комитет је упутио допис председавајућем Међународног координационог комитета тражећи од НИЉП да прокоментаришу нацрт општег коментара на члан 2. Велики број националних институција за људска права су прегледале нацрт општих коментара и поднеле су своје одговоре Комитету.

2. МЕХАНИЗМИ У ОКВИРУ САВЕТА УН ЗА ЉУДСКА ПРАВА

Савет за људска права је стално тело УН чији је циљ јачање унапређења и заштите људских права широм света. Основан је 2006.године као замена за Комисију о људским правима. Нови Савет је добио јасан мандат да свој посао обавља поштујући принципе универзалности, једнакости, неселективности и објективности.

Савет за људска права чини 47 држава чланица које је тајним гласањем изабрала Генерална скупштина. Најбитнији и иновативни аспект Савета је универзални периодични преглед, процес којим се ситуација у области људских права редовно испитује у свим државама чланицама. Савет за људска права такође предузима посебне процедуре развијене у оквиру некадашње Комисије за људска права.

Националним институцијама за људска права које испуњавају Париске принципе (имају статус „А“) признато је право учешћа у Савету за људска права, и то:

- имају посебан акредитациони статус (који се разликује од статуса држава и НВО)
- имају право да говоре по свим тачкама агенде Савета
- имају право на израду писаних изјава које улазе у званичан записник са састанака
- имају одређено место за седење.

Image: APF / Ben Lee

2.1. Посебне процедуре

Механизми прикупљања доказа и истраге у оквиру Савета за људска права су заједнички познати као посебне процедуре. Оне обухватају Специјалне известиоце, Специјалне представнике Генералног секретаријата и радне групе које Савет за људска права овашћује с циљем документовања кршења људских права у одређеним тематикама или ситуацијама у држави.

Снага ових посебних процедура почива у њиховој независности; имаоци овлашћења су стручњаци из области људских права, који се именују у сопственом својству.

Следеће посебне процедуре су од нарочитог значаја за спречавање мучења:

- Специјални извештац о мучењу и другом свирепом, нељудском или понижавајућем поступању или кажњавању
- Радна група за произвољно лишавање слободе
- Радна група за присилне или недоброволне нестанке
- Специјални извештац за вансудска, масовна или произвољна лишавања слободе/погубљења
- Специјални извештац за унапређење и заштиту основних слобода у борби против тероризма
- Специјални извештац за насиље над женама, његовим узроцима и последицама
- Представник Генералног секретаријата за људска права интерно расељених лица

Што се тиче спречавања мучења, из посебних процедура се као најважнија издваја улога Специјалног извештаца за мучење и друго свирепе, нељудско и понижавајуће поступање или кажњавање.

2.1.1. Специјални извештац за мучење

Специјални извештац за мучење је независни стручњак који извештаје подноси Савету за људска права и Генералној скупштини.

Улога Специјалног извештаца је укључење влада у дијалог о кредибилним наводима мучења и вршење посета с циљем прикупљања доказа.

Дијалог

Дијалог који Специјални извештац успоставља са владама заснива се на две врсте комуникације.

- Хитним обраћањем се од влада тражи да што пре одговоре на информацију која каже да нека је особа у опасности од мучења. То је неоптужујући поступак, којим се од владе генерално захтева да предузме одређене кораке у циљу спречавања евентуалних случајева мучења без усвајања позиције према наводним ризицима.
- Писма са наводима скрећу пажњу влада на случајеве појединаца или група који наводе случајеве мучења или злостављања. Од владе се тражи да објасни суштину навода и да проследи информацију о статусу свих истрага. У зависности од одговора, Специјални извештац може одлучити да води даље истраге или да да препоруке.

Важно је истаћи да за разлику од других механизма УН у области људских права, у случају обраћања Специјалном извештацу није потребно претходно исцрпити све домаће правне лекове.

Годишњи извештај Специјалног извештаца који се доставља Савету за људска права и Генералној скупштини садржи преглед свих послатих и примљених комуникација током године. Извештај се такође може тицати и кључних тематских питања – као што је некажњавање, против-терористичке мере, гаранције за лица лишена слободе и *non-refoulement* – и може садржати препоруке.

Посете с циљем прикупљања доказа

Специјални извештац нема аутоматско право да посети неку земљу ради прикупљања доказа (за разлику од Поткомитета за спречавање мучења у оквиру Опционог протокола). Уместо тога, Специјални извештац може извршити посету тек након што му влада пошаље позив.

За време посете чији је циљ прикупљање доказа, Специјални извештач контактира велики број заинтересованих страна, као што су службеници владе, НВО, наводне жртве и њихову родбину, затим посећује притворске јединице, као што су затвори и полицијске станице. Извештај из посете за прикупљање доказа обухвата закључке о ситуацији у земљи и садржи препоруке намењене влади.

ПОГЛЕДАЈТЕ

Отворите диск Спречавање мучења и погледајте професора Манфреда Новака ([Manfred Nowak](#)), који говори о Специјалном извештају УН о мучењу.

Кликните на „Снимљени материјали“, затим изаберите „Предмет 10 – Улога Специјалног извештаја УН за мучење“.

2.1.2. Допринос НИЈП раду Специјалног извештаја за мучење

НИЈП су кључни партнери Специјалног извештаја у дијалогу. Оне Специјалном извештају могу понудити поуздане информације, помоћи у припремама посета за прикупљање доказа, пратити спровођење препорука и предузимати друге радње у периоду после посете.

Пружање информација

НИЈП Специјалном извештају могу понудити независни и поуздани извор информација. Оне могу припремати информације о појединачним случајевима или о целокупној ситуацији у области људских права које могу представљати основ за комуникацију Специјалног извештаја са владом. Оне му такође могу скренути пажњу на питања из законодавства или нацрта закона која изазивају забринутост.

Поред тога, НИЈП могу предлагати конкретна питања или теме које могу бити предмет тематске студије Специјалног извештаја.

Посета с циљем прикупљања доказа

НИЈП могу препоручити влади да позове Специјалног извештаја који би извршио службену посету за прикупљање доказа. Током припреме посете одређеној држави, НИЈП треба да Специјалном извештају доставе извештај са релевантним информацијама, и да му предложи одговарајуће саговорнике.

За време посете, Специјални извештац се среће са представницима НИЉП. Тај сусрет представља важну прилику за НИЉП да представи недавне и ажуриране информације о мучењу и другим облицима злостављања у земљи. Том приликом НИЉП могу посаветовати Специјалног извештаца о притворским јединицама које би требало обићи.

Активности после извештавања и препоруке

Будући да су нека врста релеја на државном нивоу, националне институције за људска права играју важну улогу у активностима које следе након извештаја који подноси Специјални извештац после посете чији је циљ био прикупљање доказа. НИЉП треба да преведу, ако је потребно, и распростране извештај ка свим кључним заинтересованим странама. Друга, веома битна чињеница је да оне могу пратити кораке које држава предузима у спровођењу препорука које даје Специјални извештац.

НИЉП могу организовати семинаре или дискусије за округлим столом о извештају и његовим препорукама, као и користити извештај у припреми савета, препорука и извештаја према влади, Скупштини или релевантним органима. Он такође може бити вредан ресурс за НИЉП у припреми стратешког радног плана или у формулисању националног акционог плана за људска права.

Конечно, НИЉП могу одржавати редовну комуникацију са Специјалним извештацем и пружати информације о напретку постигнутом у спровођењу препорука из извештаја.

Након посете Парагвају 2006.године, која је обухватила и састанак са Заштитником грађана (*Defensor del Pueblo*), Специјални извештац је дао следеће препоруке: „Канцеларија Заштитника грађана је подстакнута да предузме више проактивну улогу у испитивању навода мучења и у покретању гоњења одговорних за такве радње, као и у гаранцији остварења права жртве на надокнаду причињене јој штете. Специјални извештац наглашава значај независности ове канцеларије када је реч о заштити људских права, и позива све укључене стране да испоштују овај захтев.“ (*A/HRC/7/3/Add.3*).

2.2. Универзални периодични преглед (УПП)

2.2.1. УПП процедура

УПП представља нови механизам, који је у примени од 2008.године, а којим се једном у четири године испитује евиденција о људским правима из држава чланица Уједињених нација.

Преглед је заснован на три врсте информација:

- извештај који подноси држава, у писаној и усменој форми
- скуп свих докумената УН и уговорних тела, њихових коментара и препорука у вези са одређеном државом, које припрема Канцеларија високог комесара УН за људска права (*OHCHR*)
- резиме кредибилних и поузданих информација које достављају националне заинтересоване стране, као што су НИЉП, НВО, групе из цивилног сектора и академске институције, што такође припрема *OHCHR*.

Све државе пролазе кроз преглед, који се врши на трочасовном заседању радне групе Савета за људска права, коју чини 47 држава чланица Савета. Преглед има облик интерактивног дијалога између државне делегације и чланова савета, као и било које друге државе. Преглед се бави великим бројем тема из области људских права, а обухвата дискусије о законима разних држава чланица, политикама и праксама у вези са мучењем и другим облицима злостављања.

Затим група од три државе чланице Савета припрема извештај, који иде на полчасовну дискусију у оквиру заседања радне групе. На следећем заседању Савета за људска права тај извештај се ставља на усвајање, након једночасовне дискусије на пленарном састанку Савета.

2.2.2. Улога НИЉП у УПП

Специфична улога НИЉП је препозната у процедури УПП. НИЉП представљају важан извор независних информација о ситуацији у области људских права у држави, укључујући и ситуацију која се односи на мучење и друге облике злостављања лица лишених слободе. Стога је веома важно да НИЉП искористе ову прилику и допринесу процесу УПП.

Припрема за преглед

Имајући у виду њихова овлашћења, НИЉП могу сакупљати и обједињавати независне, поуздане и добро документоване информације о ситуацији у области људских права у њиховој земљи. Те информације могу бити основ за њихов извештај према УПП.

Савет за људска права је издао детаљне смернице о структури и дужини извештаја, заједно са роковима за њихово подношење³⁶. НИЉП могу, као минимум, поднети њихов последњи годишњи извештај или релеватне тематске извештаје.

Документи које подносе НИЉП и друге националне заинтересоване стране су у целости доступне на интернет страници Савета за људска права, а њихов сажетак у обједињеном формату припрема *ОНСНР*. Извештај се такође може јавно представити на националном нивоу, у току припреме за преглед.

Поред тога, НИЉП могу предлагати питања и теме које државе чланице могу покренути током прегледа неке државе, и могу давати конкретне предлоге о томе шта би процедура УПП могла да учини за ту државу.

Преглед државе

Преглед ситуације у области људских права врши радна група Савета за људска права, при чему преглед има форму интерактивног дијалога са државном делегацијом. Тај дијалог је отворен само за државе чланице и посматраче Савета за људска права. НИЉП не могу узети учешћа у дијалогу, мада могу присуствовати заседању у својству посматрача. Тиме им се омогућава да наставе да у државама чланицама заговарају, предлажу питања и дају препоруке.

Усвајање извештаја

НИЉП могу учесовати у генералној дебати о извештају са прегледа сваке државе чланице, која се одвија на наредном заседању Савета за људска права. Како НИЉП не могу доприносити дијалогу за време прегледа земаља, важно је то што оне могу искористити прилику да учествују у дискусији на овом пленарном заседању. Уствари, многе НИЉП су већ конструктивно укључене у овај форум, где покрећу разна питања и дају конкретне препоруке.

Активности које следе након препорука

Улога НИЉП иде даље од пуког учешћа у УПП процесима извештавања и прегледа. Будући да су оне кључне националне заинтересоване стране, њихов положај предвиђа праћење спровођења препорука Савета за људска права. НИЉП се могу ангажовати заједно са државом и цивилним друштвом како би на најбољи и најделотворнији начин пратиле спровођење и активности које следе након УПП процедуре.

Поред тога, добар положај НИЉП омогућава распрострањивање резултата УПП процеса на националном нивоу, кроз развој едукативних и програма подизања свести.

Азербејџан је учествовао на УПП заседању у фебруару 2009.године. Пре тога, Повереник за људска права (Заштитник грађана) је покренуо серију активности на подизању јавне свести у земљи, укључујући и одржавање састанака са релевантним органима власти и цивилног друштва и једнодневну радионицу, која је окупила стручњаке из Комисије за људска права Ирске и Регионалног координатора *ОНСНР* за јужни Кавказ. Заштитник грађана је организовао превод на азерски свих релевантних информативних материјала Уједињених нација о УПП процесу.

Заштитник грађана је припремио и извештај према УПП, заснован на опсежним и инклузивним консултацијама. Организовани су и једнодневни састанци са свим релевантним заинтересованим странама 2008.године, и то у свих 54 округа у целој земљи. Извештај Заштитника грађана је припремљен у складу са смерницама *ОНСНР*, и о њему је било доста речи у сажетку документа којег је такође припремио *ОНСНР*.

Током прегледа Азербејџана, 58 делегација је дало изјаве. Нацрт извештаја који је на крају прегледа и усвојен, обухватио је 32 препоруке. Коначни извештај је јуна месеца 2009.године усвојио Савет за људска права, уз присуство Заштитника грађана на том заседању. Канцеларија Заштитника грађана намерава да преведе препоруке на азерски и да организује пратеће консултације са органима власти у вези са спровођењем тих препорука.

2.3. Жалбени поступак пред Саветом за људска права

2.3.1. Жалбени поступак

У оквиру Савета за људска права успостављен је нови жалбени поступак како би се решавали непроменљиви обрасци крупних и поуздано потврђених кршења људских права који се јављају било где у свету и под било каквим околностима.

Резолуција Економског и социјалног савета 1503 из 1970.године обезбеђује основ за успостављање тог новог поступка, који задржава поверљиву природу. У овом поступку се од подносиоца жалбе тражи да је претходно исцрпео све домаће правне лекове пре подношења жалбе Савету са људска права. Жалбени поступак нема за резултат појединачну пресуду или правни лек, већ је пре усмерен на решавање систематских образаца кршења људских права.

Жалбени поступак успоставља две јасно другачије радне групе, и то: Радну групу за саопштења и Радну групу за ситуације.

Радна група за саопштења, коју чини пет независних стручњака, има улогу да оцени прихватљивост и вредност примљеног саопштења. Сва прихватљива саопштења и препоруке се прослеђују Радној групи за ситуације.

Радну групу за ситуације чини пет чланова које именују регионалне групе из држава чланица Савета за људска права. Она Савету подноси извештај о непроменљивим обрасцима крупних и поуздано потврђених кршења људских права и даје препоруке о току наредних акција. Савет прегледа извештаје Радне групе за ситуације на поверљив начин, затим доноси одлуку за сваку предочену ситуацију.

2.3.2. Допринос НИЉП жалбеном поступку

НИЉП могу подизати јавну свест на националном нивоу о жалбеном поступку, како он функционише, какви су могући резултати, и о чињеници да се ради о поверљивом процесу. НИЉП такође могу достављати информације када имају поуздане доказе да постоје непроменљиви обрасци кршења људских права, као што је мучење и злостављање.

3. ЖАЛБЕНИ МЕХАНИЗМИ НА РЕГИОНАЛНОМ НИВОУ

Три регионална система за заштиту људских права – европски, афрички и међуамерички – су усвојили двојаки механизам за испитивање појединачних жалби, а он се састоји од Комисије и Суда.

Комисије су квази-судски органи, који имају овлашћења да доносе одлуке и препоруке. Судови могу изрицати правоснажне пресуде. Реформе европског система 1999.године донеле су новину по којој се жалбе у овој надлежности подносе директно Европском суду за људска права.

3.1. Преглед регионалних жалбених механизма

3.1.1. Европски систем

Појединачне жалбе се подносе директно Европском суду за људска права.

Како би Суд узео жалбу у разматрање, потребно је испунити следеће услове:

- мора бити из оквира Европске Конвенције
- домаћи правни лекови су претходно исцрпљени (или су неоправдано одлагани)
- мора бити поднесена у року од шест месеци од одлуке домаћих органа
- не сме се разматрати у оквиру других међународних жалбених поступака.

3.1.2. Афрички систем

Афричка комисија о људским и народним правима је основана с циљем праћења поштовања Афричке повеље о људским правима. Она такође може испитивати појединачне или колективне жалбе.

Како би Комисија узела жалбу у разматрање, потребно је испунити следеће услове:

- она не сме бити анонимна
- мора бити из оквира Афричке повеље
- не сме се искључиво ослањати на извештаје из масовних медија
- сви домаћи правни лекови су исцрпљени
- мора бити поднесена у разумном временском року након што су сви домаћи правни лекови исцрпљени.

Протокол о упостављању Афричког суда за људска права је усвојен 1998.године. Ступио је на снагу 2004.године, али је његова примена одлагана услед одлуке да се овај суд споји са Афричким судом правде Афричке уније.

Суд ће моћи да разматра жалбе које подноси/е:

- Комисија
- држава чланица која је уложила жалбу Суду
- држава чланица против које је уложена жалба
- држава чланица чији је држављанин жртва кршења људских права
- афричке међувладине организације.

Афрички суд ће такође моћи да разматра жалбе које улажу невладине организације и појединци, уколико је дотична држава изјавила да прихвата такво решење.

3.1.3. Међуамерички систем

Међуамерички систем за људска права има две процедуре: Међуамеричку комисију за људска права и Међуамерички суд за људска права.

Жалбе које се подносе Комисији могу бити засноване на Америчкој конвенцији о људским правима или на основним принципима људских права, посебно на Америчкој декларацији о правима и обавезама људи. Декларација се као основ за жалбу примењује када држава која улаже жалбу није потписница Конвенције. Поред тога, Комисија има задужење да прати поштовање Међуамеричке конвенције о спречавању и кажњавању мучења.

Жалбе се подносе Суду само ако:

- се тичу државе потписнице Конвенције, и
- је држава потписница прихватила надлежност Суда.

3.2. Улога НИЉП у регионалним жалбеним механизмима

НИЉП могу на више начина користити жалбене механизме. Они могу помагати појединцима у подношењу жалби, или случај могу директно поднети. Они такође могу презентовати *amicus curiae* извештаје. Поред тога, НИЉП могу код регионалних механизма тражити акредитацију или статус припадника, како би им се омогућило представљање доказа и заговарање сопствених становишта.

Априла 2008.године, Ирска комисија за људска права је у име Европске групе НИЉП Европском суду за људска права доставила *amicus curiae* поднесак у случају ДД против Литваније. То је био први такав поднесак који је једном међународном суду доставила регионална група НИЉП.

Након достављања овог поднеска, Европска група НИЉП је развила процедуру за праћење случајева пред Европским судом за људска права. Случајеви који укључују приоритетне области од интереса, а баве се системским питањима људских права се сада истражују и прегледају периодично, помажући тиме идентификацију стратешких случајева погодних за интервенцију *amicus curiae*. Када случај испуњава ове критеријуме, Ирска комисија за људска права, као председавајућа регионалне групе, случај упућује релевантној НИЉП у одговарајућој земљи, или Европској групи, ако у тој земљи не постоји национална институција за људска права.

НИЉП такође играју улогу у подизању јавне свести о исходима жалби на националном нивоу, а заинтересованим странама у области права и судства шире информације о грађанским парницама. Поред тога, НИЉП треба детаљно да прате спровођење одлука и пресуда од стране органа власти.

Гватемалски Заштитник грађана (*Procurador de los Derechos Humanos*) пружа помоћ појединцима у изношењу случајева пред Међуамеричку комисију за људска права.

4. МЕХАНИЗМИ ПОСЕТА

Већина међународних механизма делују реактивно и интервенишу пошто се мучење или злостављање већ десило. Међутим, недавно су успостављени механизми са важном превентивном улогом, посебно кроз систем посета независних стручњака притворским јединицама.

4.1. Опциони протокол уз Конвенцију против тортуре

Генерална скупштина УН је усвојила Опциони протокол уз Конвенцију против тортуре у децембру 2002.године, и он је ступио на снагу у јуну 2006.године.

Опционим протоколом је успостављен систем редовних посета свим притворским јединицама, који функционише преко два типа механизма:

- Поткомитет за спречавање мучења
- „Национални механизми спречавања“ (НМС), који су све државе које су ратификовале Опциони протокол основале.

Опциони протокол поставља нове основе у систему заштите људских права из три основна разлога.

Прво, нагласак је сада јасно стављен на спречавање, и то применом проактивног система посета притворским јединицама, за разлику од реактивног система који је реаговао тек након што је дошло до кршења.

Друго, њиме је омогућено комплементарно зближавање између превентивних радњи на међународном и националном нивоу, чиме је створен „троугли“ однос између државних органа, Поткомитета за спречавање мучења и националног механизма спречавања.

На крају, овај приступ је заснован на сарадњи са државама чланицама у циљу спречавања кршења и побољшања заштите особа лишених слободе, а не на јавној осуди. Од држава чланица се захтева да уђу у стални дијалог са Поткомитетом и националним механизмима спречавања у циљу спровођења препорука.

Имајући у виду значај Опционог протокола у области спречавања мучења, Поглавље 10. се бави конкретно питањима националних институција за људска права и Опционог протокола. Наредне информације садрже уводне податке о Опционом протоколу.

4.1.1. Поткомитет за спречавање мучења

Поткомитет за спречавање мучења представља стручно тело које чини 10 независних чланова, мада се планира да тај број порасте на 25 у октобру 2010.године³⁷.

Поткомитет има два мандата, а то су посете притворским јединицама у државама које су ратификовале Опциони протокол, и пружање саветодавне и друге помоћи у вези са успостављањем националних механизма спречавања у тим државама.

Једна од иновативних особина Опционог протокола је што Поткомитет може вршити државне посете и прегледати притворске јединице без прибављања претходног овлашћења од те државе чланице.

Током посета, Поткомитет ступа у дијалог са државним органима и националним механизмима спречавања у циљу побољшања заштите особа лишених слободе од мучења и злостављања. Државне посете такође представљају јединствену прилику да се Поткомитет директно ангажује са другим релевантним националних актерима, а посебно са НИЉП и цивилним друштвом.

За време државне посете, Поткомитет за спречавање мучења врши ненајављене посете одређеним притворским јединицама. Циљ тих посета је да се изврши анализа корена узрока мучења и злостављања, затим да се идентификују показатељи који могу указати на нека будућа злостављања, као и да се продискутују евентуалне заштитне мере.

Након државне посете, Поткомитет израђује нацрт извештаја и припрема препоруке, које се као поверљив материјал подносе Влади. Државе, међутим, могу одлучити да објаве извештај Поткомитета. На пример, Поткомитет за спречавање мучења је у децембру 2007.године посетио Малдиве, а Влада је његов извештај објавила одмах по пријему истог, у фебруару 2009.године. Шведска, коју је Поткомитет посетио априла месеца 2008.године, је одобрила објаву извештаја у јулу 2008.године, као и одговора који је у јануару 2009.године достављен Поткомитету.

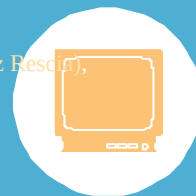
Уколико државе не сарађују, Поткомитет о спречавању мучења може тражити да Комисија за борбу против мучења обелодани закључак или да објави извештај.

Поткомитет такође издаје и годишњи извештај, који је јавно доступан. У свом првом извештају усвојеном 2008.године, Поткомитет је дао преглед својих активности и припремио је „Прелиминарне смернице за текући развој националних механизма спречавања“.

Опционим протоколом се такође Поткомитету за спречавање мучења омогућава сарадња са међународним и регионалним телима у овој области рада.

ПОГЛЕДАЈТЕ

Отворите диск Спречавање мучења и погледајте Виктора Родригеза Ресу ([Victor Rodriguez Rescu](#)), председавајућег Поткомитета за спречавање мучења, који дискутује Опциони протокол уз Конвенцију против тортуре и улогу Поткомитета. Кликните на „Снимљене материјале“, затим изаберите „Предмет 11. – Улога Поткомитета за спречавање мучења“.

4.1.2. Национални механизми спречавања

Од државе чланице која је ратификовала Опциони протокол се захтева да изради или успостави један или више националних механизма спречавања (НМС). Опциони протокол не садржи конкретне услове или смернице за структурирање НМС.

Држава стога може:

- успоставити сасвим нов механизам заснован на Опционом протоколу
- за то одредити неко већ постојеће тело (нпр. НИЉП или Заштитник грађана)
- одредити неколико механизма, који могу укључити постојећа или нова тела.

У Поглављу 10. дата је детаљна анализа појединих изазова са којима се НИЉП које делују и као национални механизми спречавања сусрећу.

НМС имају право да врше редовне, ненајављене посете свим местима на којима бораве лица лишена слободе. Они могу своја запажања упутити на нацрте или постојеће законе релевантне за спречавање мучења. НМС такође припремају годишњи извештај о својим активностима, а те извештаје треба објавити тако што ће их одређени органи власти ширити у јавности.

НМС такође треба да су независни од државе и њених органа управе, како у финансијском, тако и у функционланом смислу. Овлашћења НМС треба да се одсликавају у његовом саставу. Родна равноправност треба да буде видљива, уз чланство припадника мањина и других особа различите професионалне биографије.

4.1.3. Овлашћење за посете притворским јединицама

Опционим протоколом се, по први пут у једном међународном споразуму, обезбеђују овлашћења и гаранције којима се националним механизмима за спречавање и Поткомитету за спречавање мучења омогућавају посете свих места на којима бораве лица лишена слободе, као што су:

- затвори
- полицијски притвори
- притворске јединице у предсудском поступку
- притворске јединице за малолетнике
- административне притворске јединице
- војне притворске установе
- притворске јединице за мигранте и азиланте
- привремене притворске јединице у лукама или на аеродромима
- гранични прелази
- медицинске установе
- психијатријске установе.

За време посета они имају могућност да:

- обаве разговор са притвореником насамо
- обаве разговор са неким релевантним званичником
- обаве разговор са члановима породице притвореника
- прегледају предмете свих притвореника
- прегледају документацију, као што су дисциплински правилници и затворска евиденција
- прегледају целокупни објект притворске јединице.

4.2. Регионална тела за вршење посета

4.2.1. Европски комитет за спречавање мучења

Европска Конвенција о спречавању мучења, коју је Савет Европе усвојио 1987.године обезбеђује правни основ за успостављање Комитета за спречавање мучења.

Европски комитет за спречавање мучења је овлашћен да обилази притворске јединице у свим државама чланицама Савета Европе. Комитет може вршити две врсте посета:

- периодичне посете, које се врше редовно, једном у пет година; листа са именима држава које се планирају посетити у наредној години се уређује према абеди, и објављује се на крају претходне за следећу годину
- *ad hoc* посете, које представљају на конкретан догађај и обично се обављају уз непосредну најаву.

Европски комитет може у свако доба посетити сва места на којима бораве лица лишена слободе. То укључује места као што су затвори и полицијски притвори, али и психијатријске болнице или домови за децу и старе. Комитет има неограничено право приступа било којој институцији. Комуникацију са особама лишеним слободе може водити слободно и насамо, као и са сваком другом особом која му може обезбедити релевантне информације.

Након посете, Европски комитет припрема извештај са препорукама, који се држави доставља на одговор. Мада је овај процес извештавања на почетку био поверљиве природе, до сада су све државе изјавиле спремност да одобре објаву тих извештаја. Комитет такође може издати јавну изјаву уколико одређена Влада не сарађује (што је и учинио у пет случајева).

У свом општем извештају о активностима, Европски комитет је усвојио низ стандарда који се односе на питања као што су полицијско привођење, затворска казна, здравствене службе у затворима, недобровољно смештање у психијатријску установу, млади људи лишени слободе, мере заштите за илегалне мигранте лишене слободе и борба против некажњавања.

4.2.2. Механизми посета у Северној и Јужној Америци

Међуамеричка комисија за људска права може вршити посете државама чланицама Међуамеричке конвенције о људским правима како би се испитали конкретни случајеви кршења људских права.

Комисија је 2004.године успоставила институцију Специјалног известиоца за права лица лишених слободе, који имају право посета притворским јединицама „без претходне најаве затворској управи“.

Специјални извештац може такође подносити јавне извештаје и давати препоруке за одређену притворску јединицу, или за одређену државу или региона, а може вршити и накнадне посете.

4.2.3. Специјални извештац за затворе и услове притвора у Африци

Ову институцију је успоставила Афричка комисија за људска и народна права 1996.године. специјални извештац има овлашћење да испитује стање затвора у Африци и да даје препоруке за побољшање услова. Специјални извештац припрема годишњи извештај о својим активностима и подноси га Комисији.

4.2.4. Допринос НИЉП регионалним телима за вршење посета

НИЉП могу телима која врше посете обезбедити редовне независне информације о ситуацији мучења у држави; те информације се могу доставити и пре посете држави, када је то познато. Регионална тела се обично током својих посета састају са НИЉП. Тиме се стиче прилика да се представе најскорије информације и да се размене становишта о посебним потребама и приоритетима у погледу спречавања мучења. Положај НИЉП је такав да оне могу пратити спровођење препорука тела која врше посете, и да обезбеде објаву извештаја.

Током прве периодичне посете Црној Гори септембра месеца 2008.године, Комитет за спречавање мучења је одржао састанак са Заштитником људских права и слобода за Републику Црну Гору.

Током посете Етиопији 2004.године, Специјални извештач за затворе и услове притвора у Африци је имао састанак са Комисијом за људска права Етиопије, која је такође обезбедила одређену логику пре саме посете.

Кључне тачке: ПОГЛАВЉЕ 7

НИЉП могу допринети делотворном раду међународних и регионалних тела. Оне могу достављати кредибилне и поуздане информације, учествовати у процедури прегледа и пратити активности на спровођењу препорука.

За спречавање мучења и злостављања је битан узајамни однос са следећим механизмима:

- Савет УН за људска права, а посебно универзални периодични преглед
- Уговорна тела, а посебно Комитет против мучења
- Посебне процедуре, а нарочито Специјални извештач УН за мучење
- Регионални жалбени механизми
- Механизми посета на међународном нивоу, још што је Поткомитет за спречавање мучења, као и на регионалном нивоу.

ДОДАТНА ЛИТЕРАТУРА НА КОМПАКТ ДИСКУ

Улога националних институција за људска права у процесу уговорних тела УН; Мареј Милер и Фрауке Сејденстикер, Немачки институт за људска права (Marei Müller and Frauke Seidensticker, German Institute for Human Rights); 2007.год.

Националне институције за људска права и Савет Ун за људска права;
Документ о положају МКК, Прво издање (27.06.2006.)

Националне институције и Механизми посебних процедура и УПП; Документ о положају МКК, Друго издање (22.09.2006.)

Ангажовање НИЉП у механизму УПП; Документ о положају МКК, Треће издање (нацрт, март 2007.год.)

Ангажовање НИЉП у посебним процедурама;

Документ о положају МКК, Четврто издање (нацрт март 2007.год.)

Рад са Програмом УН за људска права: Приручник за цивилно друштво;
ОНСНР; 2008.године

Поглавље 8:

Мониторинг притворских јединица

Кључна питања

- Која је разлика између превентивног и истражног мониторинга?
- Које кораке је неопходно предузети у смислу припреме за посету притворској јединици?
- Које кораке подразумева спровођење посета?
- Какво извештавање је неопходно након посете?

ПРАВНИ ОСНОВ ЗА УКЉУЧИВАЊЕ НИЉП

Париски принципи

Надлежност и одговорности

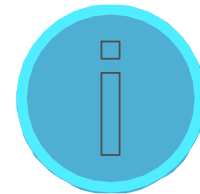
3. Национална институција ће, између осталог, имати следеће одговорности да:

(а) Влади, скупштини и сваком другом надлежном органу, на саветодавној основи, било на захтев тог органа или кроз вршење свог овлашћења да саслуша о ствари, без икаквог позивања, да (...). Ова мишљења, препоруке, предлози и извештаји као и сви прерогативи ове националне институције односиће се на следеће области:

(ii) Сваки случај повреде људских права којим одлучи да се бави

(iv) Указивање Влади на оне случајеве кршења људских права у свим деловима државе, као и састављање предлога за иницијативе за заустављање таквих кршења људских права и када је то неопходно, давање мишљења на ставове и реакције Владе.

(б) Унапређење и обезбеђивање усклађивања националног законодавства, прописа и праксе са међународним инструментима којих је држава потписница и њихово делотворно спровођење

Референце по питању мучења АСП

Алтернативне мере за борбу против мучења

НИЉП треба да сарађују са владама како би побољшале тренутну инфраструктуру притворских јединица и обезбедиле поштовање људског достојанства.

Мониторинг

НИЉП би такође требало да преузму проактивну улогу у мониторингу притворских јединица. Како би се оваква улога олакшала, НИЉП (и све друге посматрачке агенције) треба да имају слободан и неометан приступ свим притворским јединицама, могућност да обављају разговоре са лицима насамо, као и потпун приступ целокупној релевантној документацији. Посматрачи тим би требало да буде више-дисциплинаран и да укључује правнике и медицинско особље.

Увод

Иако на основу Париских принципа „мониторинг“ није изричито поменут као један од главних мандата националних институција за људска права, једна од њихових најважнијих улога јесте да истраже случајеве кршења људских права, укључујући и оне до којих долази у притворским јединицама.

НИЉП могу вршити мониторинг притворских јединица или у склопу опште истражне стратегије, или као посебну тематску активност.

Саветодавно веће за људска права Марока (*Conseil consultatif des droits de l'homme*) је у априлу 2004. године објавило Извештај о стању у затворима, који је заснован на посетама у 50 притворских јединица. Овај извештај омогућио је детаљну анализу свих аспеката притвора: материјалних услова, запослених, попуњености капацитета, пружених услуга, контаката са спољним светом, програма рехабилитације и активности и третман затвореника.

НИЉП могу установити програм за редован мониторинг притворских јединица, који се заснива на спречавању, уместо на истраживању. Редовне превентивне посете притворским јединицама представљају једно од најефикаснијих средстава за спречавање мучења и злостављања. Неке НИЉП су већ установиле систем за редован мониторинг притворских јединица, док су неке од њих именоване за национални механизам спречавања (НМС) у оквиру Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре (за детаљније информације видети поглавље 10).

Оно што их на основу циља и методологије чини различитим од других врста посета које НИЉП могу спроводити, а посебно од посета с циљем да се истраже или документују појединачне жалбе од стране затвореника, јесте најпре превентивна природа оваквих посета.

Одлике превентивних посета

• Редовне, уместо једнократних посета

Ове посете представљају део систематског и трајног процеса, што значи да ће се посете свакој одређеној притворској јединици одвијати редовно.

• Проактивне, уместо реактивних

Ове посете се одвијају пре неког посебног догађаја или жалбе од стране затвореника, а не након наведеног. Оне се могу одвијати у било које време, чак и када нема неког посебног проблема.³⁸

• Опште, уместо појединачних

Ове посете не представљају покушај да се одговори на појединачне случајеве. Уместо тога, фокус је на анализирању притворске јединице као система, као и на процени свих аспеката који се односе на лишавање слободе. Циљ је идентификација оних аспеката притварања који би могли довести до мучења или злостављања затвореника, или других облика кршења људских права.

• Засноване на сарадњи, а не на оптуживању

Посете представљају саставни део трајног и конструктивног дијалога са релевантним органима, уз обезбеђивање конкретних препорука како би се дугорочно побољшао притворски систем.

У оквиру овог поглавља дата је методологија за мониторинг притворских јединица, коју могу применити оне НИЉП које имају законски мандат да га обављају.

Постоје извесна овлашћења која су неопходна НИЉП како би на ефикасан начин предузеле превентивни мониторинг притворских јединица. Ова овлашћења су по први пут јасно дефинисана у Опционом протоколу уз Конвенцију против тортуре и укључују следеће:

- спровођење редовних и ненајављених посета свим притворским јединицама
- приступ свим оним местима у којима се налазе особе лишене слободе

- приступ свим објектима у којима се налазе притворске јединице
- приступ свим неопходним евиденцијама и информацијама
- приступ свим лицима лишеним слободе, као и свим другим лицима
- слобода да се изабере лица са којима ће се обављати разговор, као и место за обављање разговора
- могућност обављања разговора насамо са затвореницима

У случајевима када нешто од наведеног није дозвољено, НИЈП треба пажљиво да размотре предности и недостатке спровођења активности превентивног мониторинга. Од изузетне је важности да НИЈП добију овлашћење да са затвореницима разговоре обављају насамо.

Основни принципи мониторинга

• Не наносити штету

Лица лишена слободе су у посебно осетљивом положају и њихова безбедност мора увек бити у првом плану. Тимови који обављају посету притворској јединици не би требало да учине било шта што би могло да угрози појединца или групу. Лоше планиране посете – или посете током којих се не придржава основних принципа и методологије – потенцијално могу да нанесу више штете него користи.

• Поштовати надлежне, као и лица лишена слободе

Тимови који обављају посету притворској јединици би увек требало да поштују улогу и функције притворних органа. Успостављање међусобног поштовања са запосленима и руководством притворског центра представља основу за изградњу конструктивног односа и ефективних радних пракса. Затворенике такође треба третирати са поштовањем и уљудно.

• Поштовати поверљивост

Од изузетног је значаја да сви чланови тима који обавља посету притворској јединици, укључујући и преводиоце, поштују поверљивост информација које затвореници дају током приватних разговора. Информације не би требало да буду објављене без претходне сагласности затвореника.

• Поштовати безбедност

Питање безбедности подразумева три различита аспекта. Најпре, тим који обавља посету притворској јединици би требало да поштује захтеве који се тичу безбедности установе које посећује, као и да поштује интерна правила. Друго, безбедност затвореника – која је у блиској вези са питањем безбедности – требало би да представља приоритет. На самом крају, чланови тима који обавља посету притворској јединици се морају бавити и питањем сопствене безбедности. Питање сопствене безбедности може представљати разлог забране приступа одређеним деловима притворске установе или разлог забране обављања разговора са одређеним затвореницима од стране надлежних органа. Сваки члан тима који обавља посету притворској јединици дужан је да утврди на који начин ће реаговати на овакве савете.

• Бити објективан и имати кредибилитет

Тимови који обављају посету притворској јединици се морају трудити да забележе доступне и видљиве чињенице и да и са запосленима и затвореницима поступају на независан и непристрасан начин. Посетиоци би такође требало да буду схваћени као непристрасни. Улога тима који обавља посету притворској јединици – оно што сме и не сме да чини – требало би да на јасан начин буде објашњена и запосленима и затвореницима, а такође не треба давати никаква обећања или се обавезивати за нешто што је немогуће испунити.

• Бити доследан и упоран

Легитимност и кредибилитет мониторинга који НИЈП спроводи ће бити установљени временом. Ово захтева доследност, континуитет и стрпљење. Исту методологију би требало доследно применити и током редовног програма посета притворским јединицама.

1. Пре посете

1.1. Вођење преговора у вези приступа

Већини НИЉП је у оквиру њиховог мандата омогућен извесан степен приступа притворским јединицама. Међутим, када ово није случај, НИЉП мора да приступи преговорима у вези приступа директно са надлежним органима. Најбољи начин за обезбеђивање дугорочног приступа притворским јединицама јесте путем меморандума о сагласности са надлежним министарствима или владиним секторима (обично су то Министарство унутрашњих послова и Министарство правде, али могу бити и министарства здравља, за имиграције, за социјална питања и др.). Меморандум о сагласности би требало да на експлицитан начин гарантује националној институцији за људска права она овлашћења која су јој неопходна за обављање ефикасног мониторинга (видети у претходном делу текста). Меморандум би посебно требало да пружи гаранције за неограничен приступ у било које време, као и могућност обављања разговора насамо са затвореницима одабраним од стране тима који обавља посету.

1.2. Успостављање програма за мониторинг

Приликом успостављања програма за мониторинг, НИЉП би најпре требало да припреме списак свих врста притворских јединица које је неопходно посетити. Овај списак треба да садржи врсту установе (затвор, установа за притвор лица до изрицања пресуде и сл.), његове смештајне капацитете (званичне и стварне), као и његову локацију. У идеалном случају, НИЉП треба да обиђу сва она места на којима су лица лишена или би могла бити лишена слободе: затворе, полицијске станице, институције за ментално здравље, домови за малолетне делинквенте, војне објекте, центре за досељенике и др.

Након састављања овог иницијалног списка, НИЉП треба да одаберу притворске јединице које намеравају да обиђу, што би могло да укључује следеће:

- пресек различитих категорија објеката по регионима или на нивоу државе
- избор места који се заснива на одређеним критеријумима, као што су:
 - примљене жалбе (или недостатак жалби)
 - висок ниво ризика (места са угроженим категоријама затвореника, или места која су позната по испитивањима)
 - удаљене локације.

Саветодавно веће за људска права у Мароку је у оквиру извештаја о процени стања у затворима из 2004. године, утврдило следеће критеријуме за избор затвора које ће посетити:

- *скорије изграђене затворе*
- *затворе који нису посећени од 1996. године*
- *затворе препуњених смештајних капацитета*
- *затворе на удаљеним локацијама*
- *два затвора великих смештајних капацитета*
- *један затвор у којем је дошло до избијања пожара*

Програм посета ће такође зависити и од врсте и дужине посета које НИЉП намерава да спроведе. У идеалном случају, НИЉП би требало да комбинује детаљне обиласке који трају неколико дана и да анализира све аспекте услова и поступања у некој установи, са кратким, ненајављеним посетама које омогућавају општи увид у стање у притвору.

Као један од аспеката програма редовног мониторинга, важно је утврдити учесталост посета притворским јединицама. У идеалним случајевима, притворске јединице би требало обилазити једном годишње, док оне јединице са вишим степеном ризика, треба обилазити и чешће.

1.3. Израда практичних алата

НИЈП може одлучити да осмисли нека практична помагала као што су спискови за проверу или упитници за обављање разговора, који служе за помоћ при обављању посета. Ови алати могу обезбедити доследан приступ приликом сваке посете притворској јединици, а посебно на оним местима које обилазе различити тимови НИЈП. С друге стране, они би требало и да представљају једно оквирно упутство за обављање посете, а не форму коју је неопходно стриктно поштовати. Мониторинг притворских јединица захтева способност адаптације различитим ситуацијама, као и одговор на специфичне околности у појединим притворским објектима.

Филипинска Комисија за људска права спроводи редовне посете свим затворима како би проценила услове у смислу националних и међународних стандарда људских права за поступање са затвореницима и притвореницима. Комисија је израдила сет упутстава за мониторинг притворских објеката како би стандардизовала процедуру инспекције.

1.4. Припрема за посету

Од изузетног је значаја да свака НИЈП издвоји довољно времена за припрему посете, јер то омогућава оптимално коришћење времена које тим има на располагању приликом посете притворској установи.

1.4.1. Дефинисање циља посете

Током прве посете некој притворској јединици, циљ НИЈП би требало да представља стицање оквирног увида у услове у притвору, третман затвореника у датој установи, као и прикупљање информација о најважнијим проблемима.

Током наредних посета, тим који обавља посету може одлучити да се фокусира на посебне аспекте притворске установе, као и на жалбени систем у оквиру исте, дисциплинске поступке, здравствену заштиту или насиље међу затвореницима.

1.4.2. Формирање тима за посете и организовање рада

Приликом формирања тима за посете НИЉП би требало у обзир да узме следеће:

- врсту стручности која је неопходна, што зависи од циљева посете и врсте установе која се посећује (често је веома корисно учешће лекара)
- уједначену заступљеност представника оба пола међу члановима тима
- величину тима који обавља посету (уобичајено је између два и осам чланова)
- именовање вође тима
- поделу задатака међу члановима тима, при чему треба осигурати да сваки члан тима схвата своје дужности током посете

Корејска Национална Комисија за људска права је током 2007. године спроводила мониторинг четири притворска центра, као и два центра за малолетне делинквенте. Посете су спровели тимови за мониторинг који су се састојали од Комесара, лекара, правника, представника невладиних организација и истражитеља из редова Комисије.

1.4.3. Прикупљање доступних информација

Тим који обавља посету би пре саме посете требало да се потруди да прикупи и прегледа све доступне информације о притворској јединици коју намерава да посети и то:

- извештаје других организација
- извештаје медија
- број и врсте жалби које су поднете НИЉП или другим органима надлежним за жалбе (и недостатак жалби може бити индикативан).

Такође је важно да сви чланови тима међусобно деле информације и имају увид у њих пре обављања посете.

1.4.4. Успостављање претходних контаката

НИЉП би пре посете требало да размотри и контактирање других група или појединаца који поседују информације о некој притворској јединици, што укључује невладине организације, чланове породица затвореника, адвокате и лица пуштена из притвора.

НИЉП може одлучити и да унапред најави своју посету. Иако НИЉП имају овлашћење да спроводе ненајављене посете, у неким ситуацијама може бити корисно најавити посету (на пример, како би се обезбедило присуство управника затвора).

2. Обављање посете

Како би се на одговарајући начин проценили услови у притвору и третман затвореника, НИЉП морају унакрсно да провере различите изворе информација (процес познатији под називом „триангулација“), што укључује:

- информације од надлежних и других извора
- информације од лица лишених слободе
- запажања тима који обавља посету

2.1. Спровођење посете

Превентивна посета притворској јединици би требало да се састоји од следећег:

- уводни разговор са лицем одговорним за управљање установом
- обилазак просторија

- увид у различите евиденције
- обављање разговора насамо са затвореницима
- завршни разговор са лицем одговорним за управљање установом

2.1.1. Уводни разговор са одговорним лицем

Посета обично започиње уводним разговором са лицем одговорним за управљање установом, или уколико оно није присутно, посета започиње разговором са лицем које је следеће по хијерархији.

Овај разговор представља важан први корак у успостављању конструктивног дијалога са надлежнима и омогућава да се:

- представи мандат НИЈП и тим који обавља посету
- објасне циљеви посете
- објасни метод рада током посете, а посебно да се објасни потреба за обављањем разговора насамо са одабраним затвореницима
- објасни на који начин ће се користити документација прикупљена за време посете
- затраже актуелне и специфичне информације
- затражи мишљење лица одговорног за управљање установом у вези изазова са којим се сусреће током рада, као и могућих решења.

ПОГЛЕДАЈТЕ

На компакт диску *Спречавање мучења* приказана је **одглумљена ситуација** која показује приступе добре праксе приликом одржавања уводног разговора са лицем одговорним за управљање установом пре спровођења превентивне посете.

Кликните на опцију „Снимљени материјал“, а затим изаберите ‘Предмет 12 – Одглумљена ситуација: Уводни разговор са лицем одговорним за управљање притворском јединицом‘

2.1.2. Обилазак просторија

Након уводног разговора, тим за обављање посете би затим требало да започне обилазак просторија. Кратак обилазак читаве установе на самом почетку користан је како би се добила представа о самом изгледу центра, као и о локацији различитих просторија које затвореници користе. Она такође омогућава тиму и да стекне први утисак о атмосфери на датом месту.

Након оваквог обиласка, тим се затим може поделити на мање групе како би детаљније прегледао посебне делове центра, као што су кухиња, амбуланта, казнене ћелије, спаваонице и санитарне просторије.

2.1.3. Увид у различите евиденције

Један или више чланова тима би требало да изврши увид у различите евиденције које се воде у центру. Овакав преглед је најбоље извршити на самом почетку посете, како би се информације добијене из евиденција могле потврдити током посете и разговора са затвореницима, уколико је то неопходно. Постоје различите евиденције које се воде у притворским јединицама, али у контексту спречавања мучења и злостављања, евиденција инцидената и евиденција дисциплинских мера су од посебног значаја. Други документи – као што су интерни правилници, спискови запослених или распореда рада – такође су важни и омогућавају бољи увид и разумевање начина на који центар функционише.

2.1.4. Обављање разговора са затвореницима

Најважнији део сваке посете представља време проведено насамо са затвореницима и слушање онога шта они говоре о њиховом третману и искуству у вези услова у притвору.

Сам разговор представља деликатан процес, чији је циљ успостављање односа поверења између особе која обавља разговор и затвореника (за детаљније информације о припремању за разговор и његовом обављању, видети Поглавље 5.).

Затворенике са којима ће разговарати мора да одабере тим који обавља посету, а не надлежни. Најбоље би било обавити велики број разговора како би се добио репрезентативни узорак затвореника у центру (на пример, десет процената укупног броја затвореника)

Тим који обавља посету може да се одлучити за насумичан узорак затвореника заснован на евиденцији (на пример, свака десета особа са списка), или може одлучити да изабере репрезентативни узорак затвореника заснован на претходним информацијама или специфичној ситуацији (на пример, затвореници који су недавно лишени слободе или затвореници који су под дисциплинским казнама).

Комбинација насумичног и критичког избора обезбеђује разговор са одговарајућим категоријама затвореника и може допринети добијању информација корисним за процес превентивног мониторинга. Тим би требало да обезбеди не само обављање разговора са оним затвореницима који желе да их контактирају, већ и са свима осталима.

Од изузетне је важности обезбедити поверљивост разговора који се обављају. Разговор би требало да се води на месту где га запослени или остали затвореници не могу чути, а по могућству ни видети. Избор локације за обављање разговора је такође важан како због поверљивости, тако и због успостављања поверења. Треба избегавати свако место које би посетиоца могло да доведе у везу са запосленима у центру, као што су рецимо канцеларије где се налазе административне канцеларије центра.

Вођење појединачних разговора може бити процес који одузима много времена. Како би се оптимизовало време које тим има на располагању, од користи је комбиновати појединачне и групне разговоре са затвореницима.

Групни разговори омогућавају тиму да успостави контакт са више затвореника и корисни су у том смислу што се током њих могу чути заједнички проблеми, добити увид у расположење или културу у оквиру самог места, као и идентификовати појединачни затвореници са којима треба обавити разговор насамо. Међутим, како не постоји поверљивост, групни разговори искључују могућност дискутовања о осетљивијим проблемима. Веома је важно да током групних разговора не дође до откривања било каквих информација које би могле представљати ризик или опасност по појединца.

2.1.5. Разговори са запосленима

Поред разговора са лицем одговорним за управљање установом, такође је важно да тим разговара и са разним запосленим лицима. Иако је можда тешко обављати разговоре насамо, а посебно са запосленима у обезбеђењу, делегација која обавља посету би требало да покуша да разговара са репрезентативним узорком запослених. Такође, требало би разговарати и са осталим запосленима, као што су лекари или социјални радници.

Запослени могу представљати веома добар извор информација. Они могу указати на проблеме које је неопходно даље истражити, а могу и допринети сопственим сугестијама и мишљењима о проблемима са којима се установа суочава. Разговор са запосленима је такође значајан како би се провериле информације или оптужбе од стране других извора.

На самом крају, треба напоменути и то да треба искористити сваку прилику за разговор са запосленима и затвореницима, укључујући и неформалне разговоре.

2.1.6. Финални разговор са лицем одговорним за управљање установом

Важно је и формално окончати посету разговором са лицем одговорним за управљање установом. Овај разговор је неопходно договорити унапред, а тим би требало да одвоји извесно време за кратко извештавање и разговор о сазнањима, пре одржавања поменутог састанка. Циљ завршног разговора је да се резимирају сазнања и специфични проблеми уочени током посете. Ургентна питања је неопходно одмах поменути, али се саветује да веома озбиљне случајеве упутите директно на више званичнике. Завршни

разгово би такође требало да укључи и кораке који ће уследити након посете, укључујући и припрему писаног извештаја о посети који ће бити прослеђен релевантним органима.

Заштитник грађана Перуа (*Defensoría del Pueblo*) обавља редовне ненајављене посете у 1.000 полицијских станица и 84 затвора у земљи. Неке полицијске станице, као што су оне у областима у којима је стопа криминала висока и где постоје бројне жалбе, посећују се чешће него остале. Ове посете се понекада обављају и ноћу или викендом. Такође, Заштитник грађана може посетити војне базе, институције за ментално здравље и центре за административни притвор.

ПОГЛЕДАЈТЕ

На компакт диску „Спречавање мучења“ приказана је др Силвија Казале, бивша Председница Европског комитета за спречавање мучења и бивша Председавајућа Поткомитета за спречавање мучења, која говори о неопходним корацима за обављање ефикасне превентивне посете притворској јединици.

Кликните на опцију „Снимљени материјал“, а затим изаберите ‘Предмет 13 – Обављање превентивне посете притворској јединици

3. Након посете

3.1. Извештавање

Посета сама по себи не представља крај, већ је пре први корак у оквиру дугорочног процеса побољшања третмана затвореника, као и услова у притворима. Након посета би требало саставити поуздане извештаје упућене релевантним органима, који укључују и практичне препоруке за промене.

3.1.1. Интерно извештавање

НИЈП треба да направи стандардни формат извештаја о посети притворским јединицама. Ове белешке омогућавају јасан опис посете који се заснива на чињеницама и доприноси развоју институционалног знања. Оне су посебно важне када НИЈП планира тематске извештаје који покривају неколико посета.

3.1.2. Извештај о посети

Извештаји о посети су обично поверљиви и упућени су лицу одговорном за управљање установом који је посећен. Они би требало да буду састављени убрзо након посете и не би требало да буду непотребно дугачки. Дobar извештај је тематски структуриран и када се ради о проблематичним областима, он треба да садржи чињенице до којих се дошло, анализу проблема и предложене препоруке.

Извештаји о посети се такође могу проследити и вишим инстанцама (као што је надлежни владин сектор или министарство) и могу се у неком тренутку учинити доступним јавности, у ком случају треба обезбедити лак приступ њима и треба их учинити широко распрострањеним.

Такође је важно и уверити се да извештаји не садрже поверљиве информације или било какве информације које могу представљати ризик по лице од којег су добијене.

3.1.3. Тематски извештаји

Поред извештаја о одређеним посетама, НИЈП могу такође припремити и тематске извештаје који се тичу посебних питања (на пример, здравствене услуге или полицијског насиља) током одређеног временског периода и за различите врсте притворских јединица. Овакав приступ омогућава аналитички осврт који помаже у идентификацији образаца проблема и у истицању фактора који им доприносе и то на различитим местима. Они такође треба да обухвате и практичне препоруке како би се спровела систематска промена. Тематски извештаји би најпре требало да се пошаљу надлежним органима на давање коментара, а затим би их требало учинити доступним јавности и широко распрострањити путем медија.

Аустралијска Комисија за људска права је 2008. године објавила извештај о питањима која се тичу центара за досељенике, а који садржи запажања из посета обављених у девет државних центара за досељенике и разговоре са људима који су у кућном затвору.

3.2. Састављање добрих препорука

Квалитет и искористивост препорука које су састављене након посета притворским јединицама треба проценити у складу са десет повезаних критеријума који се и међусобно допуњују, а који су дати у наставку (дупли SMART модел).

Специфичне: свака препорука треба да се односи само на једно посебно питање

Мерљиве: процена спровођења би требало да буде што једноставнија

Достижне: свака препорука треба да буде реална и изводљива

Орјентисане ка резултатима: предложене акције треба да доведу до конкретног резултата

Временски ограничене: оне треба да се односе на реалан временски оквир

КАО И

Да указују на решење: где год је то могуће, препоруке треба да дају предлог поузданих решења

Морају у обзир узети приоритете, редослед и ризике: корисно је прво дати хитније препоруке, а друге оставити за следеће извештаје.

Аргументоване: препоруке треба да се заснивају на висококвалитетним и објективним доказима и анализи, као и да упућују на стандарде.

Да представљају одговор на прави узрок: препоруке треба да се тичу узрока проблема, а не симптома

Таргетиране: препоруке треба да буду усмерене ка одређеним институцијама/актерима, а не „властима“

У пракси је често веома тешко саставити препоруке које су у складу са свим дуплим SMART критеријумима, али НИЉП треба да издвоје довољно времена да их пажљиво размотре. Састављање добрих препорука је кључно, јер обезбеђује јаку основу за трајни дијалог са надлежним органима, а оно такође омогућава и националним институцијама за људска права да прате њихово спровођење.

3.3. Годишњи извештај

НИЉП обично имају обавезу да Скупштини подносе годишње извештаје о својим активностима. Годишњи извештаји дају могућност НИЉП да резимирају кључне проблеме који се тичу људских права, као и да дају препоруке за чије су спровођење неопходне измене закона. Поред осталог, годишњи извештај може усмерити пажњу на оне проблеме који се тичу третмана затвореника и услова у притвору. Годишњи извештај такође треба да буде доступан медијима, као и широј јавности.

Авганистанска независна комисија за људска права има мандат да врши мониторинг установа као што су полицијски притвори, притворски центри и затвори и то на месечном нивоу. Тим који обавља посете прегледа опште услове притвора и третман особа лишених слободе и обавља разговоре насамо са оним затвореницима који желе да уложе жалбу.

ПОГЛЕДАЈТЕ

На компакт диску „Спречавање мучења“ приказано је више о НИЉП и њиховој улози мониторинга притворских јединица.

Кликните на опцију „Снимљени материјал“, а затим изаберите ‘Предмет 14 – НИЉП: Мониторинг притворских јединица

КЉУЧНЕ СТАВКЕ: ПОГЛАВЉЕ 8

- Мониторинг притворских јединица путем редовних посета треба да буде у складу са основним принципима, а посебно са принципом „не наносити штету“
- Посете притворским јединицама треба да буду добро испланиране у смислу увида у доступне информације, поделе задатака међу члановима тима, као и остваривање претходних контаката.
- Кључни кораци у спровођењу посете укључују: уводни разговор са одговорним лицем, обилазак просторија, увид у евиденције, разговоре са затвореницима насамо, као и завршни разговор са одговорним лицем.
- Извештавање о посетама и припрема препорука је од круцијалног значаја као механизам за праћење, као и за успостављање дијалога са релевантним надлежним органима.

ДОДАТНА ЛИТЕРАТУРА

На компакт диску

Како да стандарди функционишу: Међународни приручник о доброј затворској пракси, *Penal Reform International*; 2001

Мониторинг притворских јединица: Практично упутство; Удружење за спречавање мучења, 2004

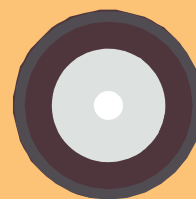
Кратко упутство за мониторинг притвора бр. 1: Сачињавање ефикасних препорука, Удружење за спречавање мучења, 2008

Кратко упутство за мониторинг притвора бр. 2: Избор лица за обављање разговора у контексту превентивног мониторинга притвора; Удружење за спречавање мучења, 2009

Кратко упутство за мониторинг притвора бр. 3: Коришћење услуга преводилаца при мониторингу притвора; Удружење за спречавање мучења, 2009

Обављање посета притворским јединицама: Каква је улога лекара и другог медицинског особља? Удружење за спречавање мучења, 2008

Приручник за обуку у области мониторинга људских права (видети Поглавље IX: посете лицима у притвору и поглавље XX: Извештавање); Стручна обука, серија бр. 7; *OHCHR*; 2001

Поглавље 9

Подизање јавне свести

Кључна питања

- На који начин се националне институције за људска права могу укључити у едуковање јавности о спречавању мучења?
- Које активности могу да помогну у подизању јавне свести о спречавању мучења?
- Које су предности започињања активности на подизању јавне свести лица лишена слободе?

ПРАВНИ ОСНОВ ЗА УКЉУЧЕЊЕ НИЈП

Париски принципи

Надлежности и одговорности

3. Национална институција ће, између осталог, имати следеће одговорности:

- g) Да унапређује људска права (...), подизањем јавне свести, посебно путем информисања и едукације, као и путем свих средстава информисања.

Увод

Подизање свести заједнице и њеног поштовања људских права представља једну од најважнијих улога НИЈП, што их чини идеалним за започињање програма едукације јавности који промовишу свест о забрани мучења и граде подршку заједнице спречавању мучења.

Програми обуке јавности и кампање за подизање свести јавности су важне зато што могу имати утицај на заинтересоване стране и доносиоце одлука, а могу допринети и промени понашања на нивоу читаве заједнице.

Активности које се тичу подизања свести обично имају више утицаја када се спроводе у сарадњи са другима, а посебно са грађанским друштвом, лидерима заједнице или другим релевантним групама. Медији су такође један од круцијалних партнера. Умрежавање и консултовање са овим различитим партнерима представља важну компоненту сваког програма за подизање јавне свести.

1. Едукација јавности

Очигледно је да људи треба да разумеју која права имају како би се обезбедило њихово поштовање од стране надлежних органа. Међутим, људи који су у највећој опасности од мучења и злостављања, као што су сиромашни, необразовани или припадници мањинских група – управо представљају оне који ће највероватније у најмањој мери разумети своја права.

Постоји јасна потреба да се људима свих профила обезбеди схватање њихових права. Када су људи свесни обавеза које влада и други надлежни органи имају према њима, тада они за кршење тих обавеза могу и одговорати.

Приликом планирања програма за едукацију јавности, НИЈП треба да дефинишу специфичан циљ и групу или групе до којих намеравају да допру. На пример, циљана кампања може бити усмерена ка пружању помоћи младим особама које немају дом да сазнају која права имају уколико их полиција ухапси.

Овакве едукативне иницијативе су обично ефикасније када се спроводе у сарадњи са другима који раде у истој области, па би стога НИЈП требало да у обзир узму повезивање са читавим низом група или професионалаца, као што су социјални радници, хуманитарне организације, невладине организације за људска права или професионална удружења лекара и правника.

Након што се дефинише циљ програма едукације, следећи корак представља разматрање најбољег начина комуникације са циљном групом, што ће се, наравно, у великој мери разликовати од групе до групе.

Уколико, на пример, програм има за циљ да допре до младих особа без дома, он може укључивати и следеће стратегије:

- постављање летака или постера на кључним местима, укључујући и полицијске станице или центре за младе
- организовање уличних позоришних представа
- дељење качкета, мајица или картица
- отварање и унапређење бесплатне информативне телефонске линије
- одржавање информативних састанака у центрима за младе, смештајним центрима или другим местима где се младе особе окупљају.

2. Кампање за подизање јавне свести

У оквиру своје обавезе да промовише људска права, НИЈП треба да подижу свест шире јавности о апсолутној забрани мучења и правима свих особа, а посебно оних које су лишене слободе, да не буду мучене или злостављане.³⁹

Мучење и злостављање се готово увек дешава ван очију јавности и као последица тога, о овим питањима се ретко разговара у медијима или другим јавним окружењима, па је самим тим и свест о томе да се оне дешавају веома мала. Управо је ту улога НИЈП веома важна, у смислу усмеравања пажње јавности на проблем мучења. Јавна свест и подршка заједнице могу бити кључни фактор у спровођењу промена у законима, политикама и праксама.

У највећем броју држава широм света, став заједнице према затвореницима може варирати од индиферентности до сумњичавости, па чак и до мржње. Оваква осећања су обично потакнута јавним дискурсом о питањима која се тичу безбедности, као и закона који могу дати легитимитет лошем опхођењу према затвореницима. На сличан начин, јавно мњење може понекада одређене облике насилног понашања, на пример током испитивања, сматрати прихватљивим делом полицијског рада. Оваква перцепција може бити потпомогнута телевизијским програмима који приказују полицијско насиље као нормално или чак неопходно.

Управо је зато важно да НИЈП редовно преносе поруку да мучење није никада прихватљиво и да сва лица лишена слободе заслужују да се са њима поступа на хуман начин. Један од најбољих начина да се обрати јавности јесте путем глобалних кампања за подизање свести јавности у којима учествују новинари и лидери мишљења.

Ефикасна кампања за едукацију јавности се заснива на договореној стратегији комуникације, која укључује специфичан циљ, јасну и једноставну поруку, главне методе комуникације и временски оквир кампање.

39 У свом општем коментару бр. 20 Комитет за људска права тражи „да буде информисан на који начин државе чланице шире међу популацијом релеватне информације кој се односе на забрану мучења и поступање забрањено у складу са чланом 7“ (став 10). Комитет против мучења такође додаје и да је „веома важно да је шири јавност едукована о историји, опсегу и потреби неоспориве забране мучења и злостављања (коментар бр. 2, став 25).

Неки од начина на које националне институције за људска права могу комуницирати са широм јавношћу укључују и следеће:

- одржавање великих конференција за штампу како би се допринело извештавању о наведеним питањима
- мобилизација водећих јавних личности за пружање подршке кампањи, што такође може укључивати и сведочење жртава
- припрема едиторијала и писама уредницима
- израда радијских и телевизијских спотова о свести заједнице
- давање огласа у највећим новинама
- увршћивање проблематике у популарне телевизијске драмске серије или радио програме
- дистрибуирање постера и летака
- организовање потписивања јавне петиције

Важно је изабрати одговарајуће време за покретање кампање. Једна могућност је искористити тренутак када се прослављају различити међународни дани, као што су

- Међународни дан подршке жртвама мучења, 26. јун
- Дан људских права, 10. децембар
- Светски дан борбе против СИДЕ (за кампању која се бави питањима у вези са ХИВ/АИДС у затворима), 1. децембар

За прославу шездесетогодишњице Универзалне декларације о људским правима, Канцеларија Високог комесара УН за људска права је започела Недељу достојанства и правде за затворенике, од 6-12. децембра 2008. године. Комисија за људска права Уганде је искористила прилику да спроведе велики број активности.

Комисија је покренула недељу шетњом колоне кроз главни град, Кампалу, која је привукла више од 200 људи из организација цивилног друштва, полиције, затворских званичника, владиних министарстава, припадника Комисије, студената, академика, новинара и припадника јавности. Колона је усмерила пажњу на права затвореника и на крају шетње дуге шест километара, представници Врховног суда, Комисије и невладиних организација одржали су говоре.

Током те недеље, Комисија је организовала округли сто за заинтересоване стране о промоцији и заштити права затвореника. Састанак је окупио 60 припадника цивилног друштва, затворског особља, Министарства унутрашњих послова и Скупштине и био је одлично покривен у штампаним и електронским медијима.

Погледајте

На компакт диску „Спречавање мучења“ можете погледати Грејема Инса, из Комисије за људска права Аустралије, који говори о томе на који начин НИЉП могу да ангажују медије како би промовисали свест и активности у вези питања која се тичу људских права. Кликните на опцију „Снимљени материјал“, а затим изаберите ‘Предмет 15 – Подизање јавне свести

3. ПОДИЗАЊЕ СВЕСТИ МЕЂУ ЛИЦИМА ЛИШЕНИМ СЛОБОДЕ

НИЉП могу такође у обзир узети и организовање едукативних програма који пружају информације лицима лишеним слободе и онима који су највише изложени ризику од мучења или злостављања.

Наведено може укључити информације о постојећим гаранцијама и процедурама, као и правима током хапшења, испитивања и у притвору. Такође, то може укључивати и информације о ступању у контакт са НИЈП или подношењем жалбе.

Информације се могу дистрибуирати путем:

- летака или брошура о правима затвореника
- картама о правима затвореника
- постерима изложеним у полицијским станицама и

Комисија за људска права у Сијера Леоне је објавила и дистрибуирала цепену књигу о правима затвореника.

Заштитник грађана у Перуу организовао је кампању о правима затвореника са слоганом „Браните своја права – притвор утиче само на вашу слободу“

Image: APF / Michael Per

КЉУЧНЕ СТАВКЕ: ПОГЛАВЉЕ 9

- Едуковање шире јавности о забрани и спречавању мучења представља важну превентивну активност.
- Кампање за едукацију јавности могу подићи свест о проблематици и подстаћи промену
- Активности за подизање свести се такође могу фокусирати и на лица лишена слободе и она која су суочена са највећим ризиком од мучења или злостављања

Додатна литература

На компакт диску

Приручник за комуникацију у медијима; Институт за медије, политику и грађанско друштво, 2001

Развијање ефикасних вештина комуникације у медијима; Институт за медије, политику и грађанско друштво, 2001

Одељак IV

Паралелно деловање

Поглавље 10: НИЉП и Опциони протокол уз
Конвенцију против тортуре
Поглавље 11: Јавна истрага

Поглавље 10:

НИЉП и Опциони Протокол уз Конвенцију против тортуре

Кључна питања

- На који начин НИЉП могу промовисати ратификацију Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре, као и отворену дебату о опцијама за националне механизме за спречавање?
- Које изазове НИЉП-у доноси њено именовање за национални механизам за спречавање?
- На који начин оне националне институције за људска права које нису именоване за национални механизам за спречавање могу успоставити сарадњу са органима Опционог протокола?

1. Увод

Опциони протокол уз Конвенцију против тортуре тежи да спречи мучење и злостављање путем успостављања система редовних посета притворским јединицама. Ове посете спроводи међународни орган, Поткомитет за спречавање мучења, као и национални механизам за спречавање (НПС). Опциони протокол представља веома важан нови инструмент за спречавање мучења и он националним институцијама за људска права омогућава преузимање неколико различитих улога (видети поглавље 7 за детаљније информације).

2. Унапређење Опционог протокола

2.1. Улога НИЉП у процесу ратификације Опционог протокола

У оквиру свог општег мандата да промовишу ратификацију међународних инструмената, НИЉП могу имати активну улогу и у промовисању ратификације Опционог протокола, што се може учинити путем формалних препорука Влади, дискутовањем о важности Опционог протокола у својим годишњим или тематским извештајима, лобирањем код релевантних министара Владе и чланова Скупштине и подизањем јавне свести и добијањем подршке од различитих заинтересованих страна и јавности.

Корејска Национална комисија за људска права је поднела неколико препорука Влади о потписивању и ратификацији Опционог протокола. У новембру 2006. године Комисија је одржала симпозијум о ратификацији Опционог протокола и његовом утицају на људска права затвореника.

На иницијативу јужноафричке Комисије за људска права, установљен је ad hoc Комитет против мучења чији је мандат да заговара ратификацију Опционог протокола. Комитет се састоји од представника из редова Владе, Скупштине, организација грађанског друштва и постојећих органа који обављају посете притворским установама.

Приликом разговора о ратификацији Опционог протокола, неопходно је у обзир узети и практичне кораке које треба предузети у смислу спровођења споразума и посебно, у смислу могућих опција за оснивање или именовање НМС.

2.2. Консултација у вези могућег НПМ-а

Национални механизми за спречавање у складу са Опционим протоколом имају мандат да спроводе редовне посете свим установама у којима се налазе особе лишене слободе. Они такође морају да дају препоруке надлежним органима о спречавању мучења и да поднесу своја запажања о релевантним постојећим законима или нацртима закона.

Како би обавиле ову дужност, државе чланице морају гарантовати националним механизмима за спречавање функционалну независност, као и независност њихових чланова. Они такође морају омогућити да неопходни ресурси буду доступни у циљу ефикасног функционисања НМС. Они морају обезбедити да чланови НМС имају потребне способности и професионална знања како би обавили своју улогу. Такође, националним механизмима за спречавање треба доделити одређена овлашћења у смислу приступа притворским јединицама, информацијама и лицима лишеним слободе.

Опциони протокол не прописује никакав посебан организациони облик националног механизма за спречавање. Државе имају могућност да одлуче о најподобнијем решењу, узимајући у обзир свој национални, политички и економски контекст. На државама је да детаљно анализирају и процене различите опције које им стоје на располагању.

Ова анализа треба да се спроведе на отворен и транспарентан начин. У свом првом годишњем извештају, Поткомитет за спречавање мучења саставио је „прелиминарна упутства за развој националних механизма за спречавање“, чија је препорука била да се ови органи оснују током јавног, инклузивног и транспарентног процеса.

Националне институције за људска права би требало да буду укључене у консултације, заједно са осталим националним актерима, као што су релевантни владини званичници, постојећи органи за мониторинг, невладине организације за људска права, синдикати, професионалне организације и чланови скупштине.

Најбоље би било да консултације започну пописом постојећих органа који обављају посете притворским јединицама у самој земљи, укључујући и детаљну анализу њихове способности да испуне захтеве Опционог протокола. Овакав попис може представљати корисну полазну тачку за састављање препорука о могућим опцијама за национални механизам за спречавање.

На основу овакве анализе и консултација, државе затим могу да одлуче који је модел најприхватљивији за национални механизам за спречавање, што би могло да укључује и:

- оснивање потпуно новог механизма који би се заснивао на Опционом протоколу
- именовање постојећег органа
- именовање неколико механизма, који су или постојећи, или нови органи, или комбинација оба

Након ратификације Опционог протокола у **Парагвају**, одржан је тродневни семинар који је окупио стотине представника из владиног и невладиног сектора. На крају форума, консензусом је основана тринаесточлани Комитет за оснивање националног механизма за спречавање, чији су чланови били представници владе и цивилног друштва. Након шест месеци консултација Конгресу је представљен нацрт закона о оснивању Националне комисије за спречавање мучења. У свом другом по реду годишњем извештају, Поткомитет за спречавање мучења „је запазио уз одобравање да процес израде нацрта закона којим се оснива НМС карактерише отвореност, транспарентност и инклузивност“. (CAT/C/42/2, став. 38).

У мају 2008. године Јавни тужилац **Аустралије** позвао је заинтересоване стране да размене мишљења о томе да ли би Аустралија требало да потпише Опциони протокол. Током консултација (познатијим као Анализа националног интереса), неколико институција, укључујући и аустралијску **Комисију за људска права**, изнело је своје ставове, који су затим послужили као основа за даље разговоре о најпогоднијој опцији за НМС у Аустралији.

2.3. Разматрања у вези са постављањем НИЉП као НМС

Када у земљи постоји независна национална институција, њено именовање за НПС представља једну од опција које су доступне влади. У том случају неопходно је испитати њену независност, постојећа овлашћења и функционисање, као и ниво кредибилитета и легитимности коју је остварила код надлежних органа и у широј јавности.

Постојеће националне институције за људска права не морају увек испуњавати све захтеве постављене Опционим протоколом. Измене закона, организационо реструктуирање, као и обезбеђивање додатних људских, логистичких и финансијских ресурса су готово увек неопходни уколико нека постојећа комисија за људска права или канцеларија Заштитника грађана преузимају улогу националног механизма за спречавање.

Такође, преузимање новог овлашћења са фокусом на спречавање, а не на заштиту или истрагу највероватније ће захтевати да НИЉП преиспита своје методе рада, структуру и професионални састав. У неким случајевима, аспекти рада НИЉП могу је учинити неподобном за именовање за национални механизам за спречавање. Ово се може односити на оне националне институције за људска права које су углавном реактивног типа, где је главни фокус на бављењу појединачним жалбама, или оне националне институције за људска права које се превасходно баве истраживањем или едукацијом и промоцијом људских права.

Декларација из Најробија, која је усвојена на деветој Међународне конференцији националних институција за промоцију и заштиту људских права, одржаној у октобру 2008. године, истиче да националне институције за људска права треба да охрабрују своје владе да „размотре именовање националних механизма за спречавање, само уколико су им доступна неопходна овлашћења и ресурси“.

Постоји читав низ питања које треба пажљиво испитати приликом разматрања именовања постојеће националне институције за људска права за национални механизам за спречавање, укључујући и следеће:

- додељивање посебног мандата за обављање превентивних посета
- довољне ресурсе за спровођење пуног програма редовних посета
- гарантован приступ свим притворским јединицама
- гарантован приступ релевантним информацијама
- право на обављање разговора са затвореницима насамо
- независност
- одговарајућа професионална стручност
- право на давање препорука влади и релевантним надлежним органима, као и на добијање разматреног одговора
- право на објављивање извештаја
- неопходне привилегије и имунитет
- да ли постоје други органи који обављају посете притворским јединицама.

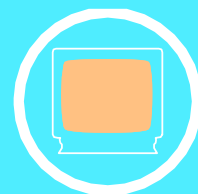
Процена горе наведених питања може бити од помоћи у утврђивању које су то додатне законске мере, реструктуирање и ресурси потребни како би национална институција за људска права била у складу са Опционим протоколом.

Такође, процес који води до именовања неке националне институције за људска права за национални механизам за спречавање би требало да буде отворен, инклузиван и транспарентан.

ПОГЛЕДАЈТЕ

На компакт диску „Спречавање мучења“ можете погледати Марка Томпсона, Генералног секретара Удружења за спречавање мучења, који говори кључним питањима које НИЉП треба да размотри пре преузимања улоге националног механизма за спречавање.

Кликните на опцију „Снимљени материјал“, а затим изаберите ‘Предмет 16 – Национални механизми за спречавање – Питања која НИЉП треба да размотри

3. НИЉП постављене за НМС

3.1. Различите структуре НПС

Постоје три различита начина на које се на основу Опционог протокола националне институције за људска права именују за националне механизме за спречавање.

3.1.1. НИЉП као једини НМС

Ову опцију налазимо у различитим деловима света.

Америка

Заштитник грађана Костарике, Национална комисија за људска права Мексика

Африка

Комисија за људска права Малија, Национална Комисија за људска права Маурицијуса

Азија

Комисија за људска права Малдива

Европа

Канцеларија Заштитника грађана у Албанији, Јерменији, Азербејџану, Чешкој Републици, Естонији и Пољској

3.1.2. НИЉП као НПМ, у сарадњи са другима

У оквиру овог модела НИЉП је званично именована за национални механизам за спречавање, али она формално сарађује са другима, а посебно са организацијама грађанског друштва. Овај модел се обично назива структуром „Заштитник грађана“.

Задатке и овлашћења националног механизма за спречавање у **Словенији** спроводи **Заштитник грађана за људска права у сарадњи са невладиним организацијама**. У складу са законом, невладине организације које су регистроване у Словенији могу учествовати у спровођењу инспекција на местима где су људи лишени слободе. Невладине организације које учествују су одабране од стране Заштитника грађана на основу јавног тендера, док се споразум о сарадњи потписује између Заштитника грађана и сваке невладине организације понаособ.

3.1.3. НИЉП именована као један од неколико НМС

Државе имају могућност да именују неколико националних механизма за спречавање, било на регионалној, или тематској основи. Према овом моделу, национална институција за људска права може представљати један од неколико националних механизма за спречавање и може деловати као координациони орган.

Следећи органи су именовани за националне механизме за спречавање на **Новом Зеланду**: Заштитник грађана, Независно тело за контролу полиције, Дечји комесар и Инспектор за војне казнене институције. Комисији за људска права Новог Зеланда додељена је улога координатора, као централног националног механизма за спречавање.

У **Шведској** су и Заштитник грађана и јавни правобранилац именовани за национални механизам за спречавање.

3.2. Специфични изазови са којима се суочава НИЉП која је именована за НМС

Именовање постојеће националне институције за људска права повлачи за собом извесне изазове у смислу ресурса, овлашћења и састава.

3.2.1. Ресурси

У складу са Опционим протоколом, државе морају ставити на располагање неопходна средства за ефикасно функционисање националног механизма за спречавање. Именовање постојеће НИЉП за национални механизам за спречавање влада не би требало да посматра као јефтин начин за спровођење својих одговорности у складу

са Опционим протоколом. Као што је истакнуто у Декларацији из Најробија, националне институције за људска права могу преузети ове додатне дужности само уколико су им на располагање стављени неопходни људски и финансијски ресурси.

3.2.2. Мандат

Националне институције за људска права имају мандат да се баве жалбама и да истраже и документују случајеве кршења људских права. Преузимањем улоге националног механизма за спречавање, што укључује редовне превентивне посете и успостављање конструктивног дијалога са надлежнима, може захтевати од националне институције за људска права да се подвргне значајним концепцијским и структуралним променама. Национална институција за људска права би требало да посвети довољно времена да размотри нови мандат и да осигура да сви запослени имају јасну слику о превентивном приступу. Такође се саветује и формирање посебне службе у оквиру НИЉП, која би преузела ову превентивну улогу, што може помоћи да се избегне конфузија међу надлежнима или затвореницима у вези посебног мандата националног механизма за спречавање.

Чињеница да НИЉП већ обавља посете у притворским јединицама није сама по себи довољна да осигура да ће ове посете испунити услове у складу са Опционим протоколом. Превентивне посете које су описане у Опционом протоколу разликују се по својим циљевима и приступу од других врста посета, а посебно посета које за циљ имају истраживање жалби на мучење или злостављање.

Приликом превентивних посета, националне институције за људска права ће чути оптужбе за мучење и злостављање. Њих треба евидентирати и анализирати како би се развило схватање системских празнина у оквиру институције и како би се водио процес састављања препорука надлежним властима. Иако посете националног механизма за спречавање не документују ове случајеве, националне институције за људска права треба да имају јасно дефинисан процес како би озбиљне случајеве проследили одговарајућој служби у оквиру националне институције за људска права (служба за жалбе) или одговарајућем екстерном органу, који би их истражио.

3.2.3. Састав

Како би се спровео ефикасан превентивни мониторинг, национални механизми за спречавање морају да се ослању на стручност чланова различитих професионалних профила. Неке националне институције за људска права већ имају скуп релевантних професионалних вештина и одговарајућу обуку. Међутим, многе комисије за људска права и посебно канцеларије Заштитника грађана су углавном састављене од адвоката, те стога немају неопходне стручњаке у појединим областима, а посебно на пољу медицине, па је стога могућност за ангажовање екстерних стручњака за помоћ при процесу мониторинга у овим случајевима од круцијалног значаја.

3.2.4. Годишњи извештај

Национални механизми за спречавање су у обавези да објављују годишњи извештај својих активности, што би у оквиру извештаја националне институције за људска права требало да представља посебан годишњи извештај или барем посебно поглавље у оквиру годишњег извештаја националне институције за људска права.

У **Чешкој Републици** је за национални механизам за спречавање именован **Заштитник грађана**, уз ревизију мандата, обезбеђивање додатних финансијских ресурса и оснивања нове службе у оквиру канцеларије, која се састоји од шест чланова.

Два органа која су у **Шведској** именована за националне механизме за спречавање уложила су жалбу Скупштини. Мандат **Скупштинских омбудсманна** имају је да спроводе ненајављене посете и отварају истраге, али с обзиром да је ова установа углавном реактивна и да се њен рад заснива на жалбама, способност да обавља превентивни рад прописан Опционим протоколом је ограничена. **Јавни правобранилац** има такође широка овлашћења у смислу надзора, али је такође реактивна институција састављена од правника, којој није било обезбеђено довољно додатних ресурса за обављање додатних дужности.

Током посете Поткомитета за спречавање мучења Шведској у марту 2008. године, разговарало се са оба национална механизма за спречавање и у свом извештају Поткомитет је нагласио да постоји потреба за „дубоким преиспитивањем“ именовања и истакао да „методологија посета треба да рефлектује превентивни приступ који се у многоструку разликује од њихових тренутних активности које се базирају на жалбама“. Шведске власти би требало да овим органима обезбеде неопходна додатна средства и едукацију, како би они функционисали као НМС (CAT/OP/SWE/1, став 38). Шведска влада је одговорила да ће се позабавити питањима буџета у оквиру годишњег ребаланса Скупштине и Владе (CAT/OP/SWE/1/Add.1, став 3).

ПОГЛЕДАЈТЕ

На компакт диску „Спречавање мучења“ можете погледати две НИЉП – на Малдивима и Новом Зеланду – које су именоване за национални механизам за спречавање. Кликните на опцију „Снимљени материјал“, а затим изаберите ‘Предмет 17 – НИЉП: Студије случаја два национална механизма за спречавање.

3.3. Интеракција између именованог НМС и Поткомитета за спречавање мучења

Опциони протокол подржава директан контакт између Поткомитета за спречавање мучења и националних механизма за спречавање. Када се именује за национални механизам за спречавање, нека национална институција за људска права може имати међусобни контакт и интеракцију са Поткомитетом на неколико начина:

- **Национални механизми за спречавање и Поткомитет за спречавање мучења могу бити у директном контакту** (чланови 20 (ф), 11 (б)(ii) и 12 (ц))

Национални механизми за спречавање могу Поткомитету достављати информације о свом мандату и функционисању, као и о приоритетима у смислу спречавања мучења. Они такође треба да шаљу своје годишње извештаје Поткомитету.

Поткомитет за спречавање мучења и национални механизми за спречавање могу бити у директном контакту путем састанака, које је могуће одржавати редовно уколико је то неопходно. Државе потписнице Опционог протокола имају обавезу да олакшају и подрже директан контакт између својих националних инструмената за спречавање и Поткомитета.

У случају посете Поткомитета за спречавање мучења некој земљи, национални механизми за спречавање би требало да у раној фази успоставе контакт са Поткомитетом, да обезбеде конкретне информације које се тичу приоритета, као и одређених притворских јединица које треба посетити, али и да понуде своје савете у смислу спровођења одредби Опционог протокола. Током посете, Поткомитет и национални механизам за спречавање би требало да буду у директном контакту, а након посете би национални механизми за спречавање требало да лобирају код владе да се објави извештај Поткомитета, као и да надгледају спровођење његових препорука.

Током посете Маурицијусу (у октобру 2007.године) и Малдивима (у децембру исте године), делегација Поткомитета за спречавање мучења састала се са представницима **Националних комисија за људска права које су на Маурицијусу и Малдивима** именоване за национални механизам за спречавање.

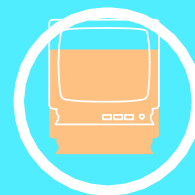
Мексичка Комисија за људска права одржала је састанак са Поткомитетом за спречавање мучења током седнице Поткомитета одржане у Женеви у новембру 2007.године. Током своје посете Мексику (од 27. августа до 12. септембра 2008.године), Поткомитет се састао са НМС службом Комисије за људска права.

- **Поткомитет за спречавање мучења има мандат за пружање помоћи националним механизмима за спречавање** (чланови 11 (b)(iii) и (iv)). Опциони протокол дефинише веома важну улогу Поткомитета у пружању помоћи националним механизмима за спречавање да критички процене своје потребе и могућности да ојачају заштиту лица лишених слободе. Поткомитет такође може да пружи савете и обуку националним механизмима за спречавање, као и да даје препоруке држави о њиховом ефикасном функционисању. Саветодавна улога је потенцијално веома важна, али је још увек у зачетку, с обзиром да је спровођење Опционог протокола још увек у раној фази развоја. У свом првом годишњем извештају, Поткомитет за спречавање мучења припремио је „Прелиминарна упутства за константан развој националних механизма за спречавање“ и тренутно разматра начине на које може даље развијати оваку своју улогу.

Погледајте

На компакт диску „Спречавање мучења“ можете погледати **Виктора Родригеза Рескиу, Председавајућег Поткомитета за спречавање мучења, који говори о неким од кључних елемената ефикасног националног механизма за спречавање.**

Кликните на опцију „Снимљени материјал“, а затим изаберите **‘Предмет 18 – НИЉП: Управљање ефикасним НМС.**

4. Допринос који националне институције за људска права које нису именоване за НМС могу да пруже Опционом протоколу

Чак и када нека национална институција за људска права није именована за национални механизам за спречавање, она може значајно допринети ефикасном спровођењу Опционог протокола.

4.1. Сарадња са Поткомитетом за спречавање мучења

Националне институције за људска права могу Поткомитету за спречавање мучења обезбедити веродостојне информације о ситуацији која се тиче мучења и злостављања у земљи у којој ове институције раде. Оне такође могу Поткомитету обезбедити и информације о мандату и функционисању националног механизма за спречавање, као и о спровођењу препорука које даје НМС.

Током посете некој земљи, националне институције за људска права би требало да се састану са делегацијом Поткомитета како би им представиле најсвежије информације и како би са њима разговарале о релевантним питањима које се тичу спречавања мучења.

4.2. Контакт са националним механизмом за спречавање

Националне институције за људска права могу бити комплементарне и пружати подршку организацији или организацијама које су именоване за национални механизам за спречавање.

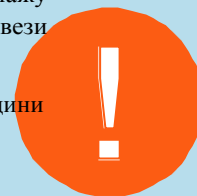
Оне треба да успоставе директан и редован контакт са националним механизмом за спречавање и уколико је то неопходно, да преко свог искуства и методологија помогну националном механизму за спречавање да ојача свој мандат. Националне институције за људска права такође могу пружити помоћ и у изналагању ефикасних начина рада са надлежним органима, као и у успостављању конструктивног и трајног дијалога.

Националне институције за људска права могу националним механизмима за спречавање да укажу на питања која се тичу мучења и злостављања. У оним државама где НИЈП имају право да обављају посете притворским установама, оне би требало да размотре могућност размене информација и координације свог рада са националним механизмом за спречавање како би се избегло дуплирање. Националне институције за људска права такође могу да надгледају функционисање националних механизма за спречавање, њихову независност и њихову ефикасност.

У Француској је на самом почетку именовање **Заштитника грађана (*Médiateur de la République*)** било разматрано као једна од опција за НМС. Међутим, 2007. године је донета одлука да се оснује потпуно нови орган који ће имати мандат НМС: **Генерални инспектор притворских јединица (*Contrôleur général des lieux de privation de liberté*)**. Инспектор одржава редован контакт са релевантним органима и потписао је споразум са Заштитником грађана, с циљем разјашњавања задатака и избегавања дуплирања.

Кључне ставке: Поглавље 10

- НИЈП имају веома важну улогу у промовисању Опционог протокола тако што се залажу за његову ратификацију и учешће у детаљним и инклузивним консултацијама у вези могућих националних механизма за спречавање.
- НИЈП могу бити именоване као национални механизам за спречавање и то или као једини механизам, у сарадњи са невладиним организацијама, или као један од неколико националних механизма за спречавање. Овакав двоструки мандат може представљати посебан изазов на националне институције за људска права.
- Оне националне институције за људска права које нису именоване за национални механизам за спречавање могу допринети раду националног механизма за спречавање и раду Поткомитета за спречавање мучења.

Додатна литература

На компакт диску

Први годишњи извештај; Поткомитет за спречавање мучења (CAT/C/40/2) (од фебруара 2007. до марта 2008.)

Други годишњи извештај; Поткомитет за спречавање мучења (CAT/C/42/2) (од фебруара 2008. до марта 2009.)

Трећи годишњи извештај; Поткомитет за спречавање мучења (CAT/C/44/2) (од априла 2009. до марта 2010.)

Извештај о посети Поткомитета за спречавање мучења Шведској (CAT/OP/SWE/1)

Извештај о посети Поткомитета за спречавање мучења Малдивима (CAT/OP/MDV/1)

2006 Упутство за оснивање и именовање националних механизма за спречавање, Удружење за заштиту мучења, 2006.

Опциони протокол уз Конвенцију УН против мучења и других свирепих, нечовечних или понижавајућих поступака или казни: приручник за спровођење прописа (допуњено издање); Удружење за спречавање мучења и Међуамерички институт за људска права; 2010.

Националне комисије за људска права и канцеларије Заштитника грађана – омбудсмани као национални механизми за спречавање, Удружење за спречавање мучења, 2008.

Поглавље 11

Јавне истраге

Кључна питања

- Које су предности, а који недостаци у спровођењу јавне истраге од стране националних институција за људска права о мучењу и злостављању?
- Који су све неопходни кораци за успостављање и вођење ефикасне јавне истраге?

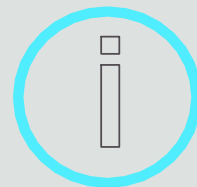
ПРАВНИ ОСНОВ ЗА УКЉУЧЕЊЕ НИЈП

Париски принципи

Надлежност и одговорности

3. Национална институција ће, између осталог, имати следеће одговорности да:

- (а) Влади, скупштини и сваком другом надлежном органу, на саветодавној основи, било на захтев тог органа или кроз вршење свог овлашћења да саслуша о ствари, без икаквог позивања, да мишљења, препоруке, предлоге и извештаје о свим стварима које се тичу заштите и унапређења људских права. Национална институција може да одлучи да то објави.

1. Увод

Спровођење јавне истраге о системским кршењима људских права, као што су мучење и злостављање може представљати веома ефикасну стратегију за једну националну институцију за људска права. Овакав приступ омогућава националним институцијама за људска права да начине један корак даље од истраживања само појединачних жалби. Прикупљањем информација и доказа од различитих извора, једна национална институција за људска права може да идентификује узрочне факторе који доприносе кршењу људских права и може предложити препоруке које би довеле до позитивне промене. Управо из разлога што је процес истраге јаван, он такође може подићи свест јавности и изградити и подржати препоруке које је сачинила НИЈП.

2. Предности и недостаци јавне истраге о мучењу

2.1. Предности

Јавна истрага је један свеобухватан процес који националним институцијама за људска права омогућава обављање неколико функција истовремено.

Бављење већим бројем жалби

Јавна истрага о мучењу и злостављању у притвору омогућава НИЈП да се на ефикасан и финансијски исплатив начин бави већим бројем појединачних случајева. Проактивна природа истраге такође може подразумевати и то да нека НИЈП добија жалбе од лица која из различитих разлога можда не би поднела кривичну пријаву (као што је необавештеност или немогућност састављања молбе), што се посебно односи на угрожене групе као што су млади људи, досељеници или затвореници који су страни држављани.

Истраживање узрока мучења унутар самог система

У многим случајевима до мучења или злостављања долази због неодговарајућих система који омогућавају или превиђају таква дела, а не због недоличног понашања појединаца. Јавна истрага може помоћи националној институцији за људска права да уочи узрочне факторе који доприносе мучењу и злостављању и да се бави проблемима у самом систему.

Анализирање националних закона и политика

Јавна истрага једној националној институцији за људска права омогућава да анализира националне законе и прописе, као и да процени да ли су они у складу са обавезама државе на основу релевантних међународних споразума о људским правима. Такође, истрага може да омогући преглед и процену политика и програма који се спроводе у притворским јединицама.

Едуковање и подизање свести

Јавна истрага може бити веома моћно средство за едукацију у смислу подизања свести о апсолутној забрани мучења и то код шире јавности, притворених лица и професионалних група. Она такође може допринети и бољем схватању и разумевању једног проблема који се не схвата баш увек као питање људских права, а то је опхођење према лицима у притвору.

Израда ефикасних препорука

Препоруке на основу јавне истраге, које се ослањају на доказе, анализу и истраживање, обезбеђују јасне и практичне кораке за решавање проблема који у систему доприносе појави мучења и злостављања у свим притворским јединицама. Такође, медијска покривеност и ангажованост јавности такође могу створити неку врсту притиска да се изврши промена. Уколико постоји интересовање јавности и медија у време објављивања извештаја, влада ће бити приморана да реагује на извештај и његове препоруке.

2.2. Недостаци

Ресурси

Ефикасна јавна истрага захтева да се у њу уложи прилична количина времена, стручности и људских и финансијских ресурса. Неопходни ресурси ће зависити и од нивоа истраге (да ли је регионална или национална), њеног опсега (да ли је фокусирана на одређене притворске јединице или различите врсте притворских установа), као и материјала које је неопходно саставити. Да би се спровела истрага, у смислу људских ресурса биће потребан извесан број стално и хонорарно ангажованих запослених, укључујући и административно особље. Јавна истрага може да подразумева и потребу за услугама медијског и стручних консуланта.

Сарадња сведока

Мучење и злостављање представљају веома осетљиво питање. За жртве може бити веома тешко и трауматично да говоре о својим искуствима. Жртве ће вероватно радије желети да воде поверљиве разговоре који укључују једног или два саговорника који интервјуишу жртву, него да говоре на јавним расправама. Жртве и сведоци се такође могу плашити одмазде, а поред тога, могле би постојати и потешкоће у смислу добијања пристанка на сарадњу од стране главних службеника и представника релевантних институција.

Једнократна активност, а не процес

Јавна истрага усмерава пажњу јавности на питање мучења и злостављања само током тачно одређеног временског периода. Међутим, како су мучење и злостављање често структурни проблеми, један трајнији и редован процес надгледања би могао бити ефикаснији за постизање дугорочне позитивне промене.

3. Кораци који су неопходни за спровођење јавне истраге

Дефинисање обима посла

Веома важан први корак представља дефинисање циља, опсега и временског оквира јавне истраге. Иако ово може бити један детаљан процес, јасно дефинисан обим посла представља кључну компоненту усмерене и ефикасне истраге.

Покретање истраге

Јавну истрагу треба да покрене национална институција за људска права, уз достављање детаљних информација о циљевима, сврси и вођењу истраге свим заинтересованим странама.

Истраживање и анализа

Неопходно је прикупити све релевантне националне законе и прописе, као и међународне и регионалне стандарде и судску праксу, што чини основу за процену нивоа до којег држава испуњава међународне обавезе у спречавању мучења.

Појединачне жалбе

Неопходно је прикупити и проценити све релевантне жалбе које су примљене путем јавне истраге како би се именовали они фактори у оквиру система који доприносе мучењу и злостављању у притворским јединицама.

Јавне расправе

Јавне расправе треба да окупе велики број како појединаца, тако и група, укључујући жртве мучења или њихове сроднике, невладине организације за људска права, адвокате, полицијске службенике, запослене и представнике релевантних притворских институција, као и представнике владиних агенција.

Посете притворским јединицама

С обзиром да је ризик од мучења и злостављања највећи код лица која су лишена слободе, јавна истрага у том смислу треба да укључује и детаљне инспекције различитих притворских јединица.

Разговори са лицима лишеним слободе

У зависности од њеног обима, главни део јавне истраге обухватиће разговоре са лицима лишеним слободе. Са затвореницима треба одржавати и фокусиране групне разговоре. Међутим, од изузетног је значаја да и национална институција за људска права такође води разговоре насамом са већим и репрезентативним бројем затвореника.

Припрема извештаја и препоруке

Припрема завршног извештаја представља веома важан исход јавне истраге, иако не мора бити и једини. Веома је важно у обзир узети структуру извештаја у раним фазама истраге, јер ово може утицати на методологију самог процеса истраге. Припрема извештаја изискује доста времена, што се никако не сме потценити током планирања фаза истраге.

Ефикасан и успешан извештај подразумева узимање у обзир следећих елемената:

- **Језик и стил:** извештај треба да буде досупан циљној групи. Реченице треба да буду кратке и сажете, уз избегавање суперлатива и стереотипа. Препоруке треба да су упућене властима надлежним за њихово спровођење и требало би да буду такве да их је лако уобличити у законе или политике.
- **Садржај:** Сва питања која су истакнута у оквиру циља истраге треба да буду обрађена и у извештају. Налази и закључци се морају чврсто базирати на прибављеним доказима. Извештај не треба само да описује чињенице, већ и да садржи анализу проблема, правни оквир и уочене недостатке. Аналитички извештај може бити од користи.
- **Изглед и време објављивања:** Изглед извештаја је важан у смислу публицитета и његовог утицаја. Такође, на самом почетку треба узети у обзир и релевантну литературу, као што је аналитички извештај. Време објављивања извештаја треба да допринесе пажњи привученој самом истрагом.

Праћење учинка

Национална институција за људска права треба да успостави дијалог са надлежним органима како би се разговарало о корацима који су неопходни за спровођење препорука датих у извештају. Они такође треба будно да прате сваки развој истраге.

Национална комисија за људска права Монголије је током 2005. године спровела јавну истрагу о мучењу у трајању од годину дана. Истрага је испитивала учинковитост националног законодавства, процедура и прописа који се односе на спречавање мучења и злостављања, анализирала је факторе који утичу на појаву незаконитих радњи и на самом крају је саставила препоруке за решавање постојећих проблема у систему.

Током истраге, вођени су дијалози са судијама, браниоцима, тужиоцима, полицијским службеницима, грађанима и представницима невладиних организација. Комисија је организовала састанке са око 600 припадника органа реда, прикупила је појединачне изјаве, организовала посете затворима и притворским јединицама у којима су затвореници до суђења с циљем мониторинга, спровела је истраживање са 1400 затвореника, разговарала са око 100 лица и добила преко 50 жалби.

Докази прикупљени током јавне истраге и документовани у извештају о истрази послужили су као основа за доношење закона о забрани мучења.

Аустралијска комисија за људска права је 2004. године објавила публикацију под називом „Последње уточиште?“, што представља извештај о националној истрази о деци која се налазе у центру за досељенике. Истрага је покренута како би се установило да ли су закони који прописују задржавање деце која у Аустралији траже азил у оваквим центрима, као и њихов третман у овим установама, у складу са обавезама Аустралије на основу међународног закона.

Комисија је посетила све овакве установе у Аустралији, организовала је 29 фокус група са преко 200 деце, родитеља и других лица која су боровила у њима, одржала је 61 јавну расправу и 24 поверљивих разговора и примила је 346 жалби. Пре објављивања завршног извештаја, властима је достављен нацрт извештаја на коментарисање.

Погледајте

На компакт диску „Спречавање мучења“ можете погледати на који начин НИЉП могу употребити јавне истраге да подигну свест и унапреде напоре за спречавање мучења и злостављања лица у притвору.

Кликните на опцију „Снимљени материјал“, а затим изаберите ‘Предмет 19 – НИЉП: Стварање промена преко националних истрага.

Кључне ставке: Поглавље 11

- Спровођење јавне истраге о мучењу и другим облицима злостављања омогућава националној институцији за људска права да истовремено обавља више функција, али оно с друге стране представља и извесне изазове које је неопходно узети у обзир.
- Вођење јавне истраге о мучењу обухвата извесне кораке, као што су дефинисање циљева истраге, истраживање и анализу, одржавање јавних расправа, посећивање притворских јединица, обављање приватних разговора са затвореницима и припрему извештаја са препорукама.

Додатна литература

НИЉП у азијско-пацифичком региону; Брајан Бурдекин и Џејсон Наума; Библиотека за људска права Раул Валенберг института; 2007.

Објављивање: Стратегије за ефикасну националну истрагу (ДВД); Азијско-пацифички форум НИЉП; 2008.

Резиме

Увод: концепт спречавања мучења и његова примена

- Државе су у обавези да спречавају мучење.
- Постоји битна разлика између непосредног спречавања (мера које се предузимају пре него што дође до мучења и мере у циљу спречавања таквог поступања), и посредног спречавања (мере које се предузимају након што је до мучења дошло и у циљу избегавања понављања таквог поступања).
- Спречавање мучења захтева интегрисану стратегију која обухвата три кључна елемента: јак правни оквир, делотворно спровођење правног оквира и контролних механизма у циљу праћења и подршке правном оквиру и његовом спровођењу.

Поглавље 1: Шта је мучење?

- Члан 1. Конвенције против тортуре дефинише мучење користећи три кумулативна елемента: намерно наношење тешког менталног или физичког бола; уз директну или индиректну умешаност јавног званичника; за посебне сврхе.
- Мучење је забрањено међународним правом и никада се не може оправдати. Забрана мучења је апсолутна и неопозива.
- Свирепо, нељудско или понижавајуће злостављање или кажњавање је, такође, апсолутно забрањено и неопозиво.

Поглавље 2: Међународни и регионални инструменти о мучењу и другим облицима злостављања

- Мучење је забрањено једним бројем међународних уговора о људским правима.
- Конвенција против тортуре садржи низ одредаба о мерама превенције.
- Регионални инструменти у Африци, америчким државама, арапским земљама и Европи, такође, забрањују мучење.
- Стандарди тзв. „меког права“, и међународног и регионланог, употпуњују забрану мучења и другог злостављања.

Поглавље 3: Унапређење делотворног правног оквира

- НИЉП могу да унапреде ратификацију релевантних међународних уговора о људским правима, попут Конвенције против тортуре и њеног Опционог протокола.
- НИЉП могу да унапреде правне реформе, нарочито да мучење учине кривичним делом у домаћем закону.
- НИЉП могу да унапреде реформе притворских процедура.

Поглавље 4: Истраживање наводног мучења

- Интерна доследност сведочења је битан елемент који може подржати наводе о мучењу.
- Такође је потребно тражити и друге информације за подршку.
- Медицинска документација, као и физички или психички знаци мучења могу обезбедити још доказа о извршеном мучењу.
- Службено евидентирање сакупљених доказа је од изузетног значаја.

Поглавље 5: Обављање разговора

- Обављање разговора је важно из више разлога, као што су сакупљање информација, процена кредибилитета и провере поређењем.
- Веома је важно припремити се за разговор и бити тачно одређени чему се надате од тог разговора.
- Обављање разговора је осетљив задатак, а његов примарни циљ је изградња односа са испитаником. Треба пратити основне принципе у погледу отварања разговора, постављања отворених и ненаводећих питања, закључења разговора и поштовања поверљивости.
- Пратеће активности су веома важне, нпр. припрема изјаве под заклетвом или идентификација других особа за разговор.
- Обављање разговора са жртвама трауме представља посебн изазов; испитивач мора бити спреман на то и знати како на прави начин одговорити.

Поглавље 6: Обука јавних службеника

- Обука јавних службеника омогућава националним институцијама за људска пава да дају свој допринос у спречавању мучења.
- НИЈП се могу укључити у израду и ревизију програма обуке и релевантног материјала за обуку о спречавању мучења.
- НИЈП могу осмишљавати и организовати курсеве обуке засноване на процени потреба, са практичним садржајима, укључујући релевантне учеснике и процену.

Поглавље 7: Сарадња са међународним механизмима

НИЈП могу допринети делотворном раду међународних и регионалних тела. Они могу достављати кредибилне и независне информације, учествовати у процедури прегледа и пратити спровођење препорука.

За спречавање мучења и злостављања је битан узајамни однос са следећим механизмима:

- Савет УН за људска права, а посебно универзални периодични преглед
- Уговорна тела, а посебно Комитет против мучења
- Посебне процедуре, а нарочито Специјални извештач УН за мучење
- Регионални жалбени механизми
- Механизми посета на међународном нивоу, још што је Поткомитет за сречавање мучења, као и на регионалном нивоу.

Поглавље 8: Мониторинг притворских јединица

- Мониторинг притворских јединица путем редовних посета треба да буде у складу са основним принципима, а посебно са принципом „не наносити штету“
- Посете притворским јединицама треба да буду добро испланиране у смислу увида у доступне информације, поделе задатака међу члановима тима, као и остваривање претходних контаката.
- Кључни кораци у спровођењу посете укључују: уводни разговор са одговорним лицем, обилазак просторија, увид у евиденције, разговоре са затвореницима насамо, као и завршни разговор са одговорним лицем.
- Извештавање о посетама и припрема препорука је од круцијалног значаја као механизам за праћење, као и за успостављање дијалога са релевантним надлежним органима.

Поглавље 9: Унапређење јавне свести

- Едуковање шире јавности о забрани и спречавању мучења представља важну превентивну активност.
- Кампање за едукацију јавности могу подићи свест о проблематици и подстаћи промену
- Активности за подизање свести се такође могу фокусирати и на лица лишена слободе и она која су суочена са највећим ризиком од мучења или злостављања

Поглавље 10: НИЉП и Опциони протокол уз Конвенцију против тортуре

- НИЉП имају веома важну улогу у промовисању Опционог протокола тако што се залажу за његову ратификацију и учешће у детаљним и инклузивним консултацијама у вези могућих националних механизма за спречавање.
- НИЉП могу бити именоване као национални механизам за спречавање и то или као једини механизам, у сарадњи са невладиним организацијама, или као један од неколико националних механизма за спречавање. Овакав двоструки мандат може представљати посебан изазов на националне институције за људска права.
- Оне националне институције за људска права које нису именоване за национални механизам за спречавање могу допринети раду националног механизма за спречавање и раду Поткомитета за спречавање мучења.

Поглавље 11: Јавне истраге

- Спровођење јавне истраге о мучењу и другим облицима злостављања омогућава националној институцији за људска права да истовремено обавља више функција, али оно с друге стране представља и извесне изазове које је неопходно узети у обзир.
- Вођење јавне истраге о мучењу обухвата извесне кораке, као што су дефинисање циљева истраге, истраживање и анализу, одржавање јавних расправа, посећивање притворских јединица, обављање приватних разговора са затвореницима и припрему извештаја са препорукама.

Литература доступна на компакт диску

Инструменти и стандарди УН

Universal Declaration of Human Rights

Treaties

Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

Optional Protocol to the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

International Covenant on Civil and Political Rights

Convention on the Rights of the Child

International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families

Convention on the Rights of Persons with Disabilities

Other standards

Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law

Principles relating to the status of national institutions for the promotion and protection of human rights

Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners

Key documents

Committee against Torture, general comment No. 2 on implementation of article 2 by States Parties

Human Rights Committee, general comment No. 20: replaces general comment 7 concerning prohibition of torture and cruel treatment or punishment (art. 7); 10 March 1992

First Annual Report, Subcommittee on Prevention of Torture (February 2007 to March 2008)

Second Annual Report, Subcommittee on Prevention of Torture (February 2008 to March 2009)

Third Annual Report, Subcommittee on Prevention of Torture (April 2009 to March 2010)

Report on the visit of the Subcommittee on Prevention of Torture to the Maldives (10–17 December 2007)

Report on the visit of the Subcommittee on Prevention of Torture to Sweden (10–14 March 2008)

Регионални инструменти и стандарди

Africa

African Charter on Human and Peoples' Rights

Robben Island Guidelines for the Prohibition and Prevention of Torture, Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment in Africa

Americas

Inter-American Convention to Prevent and Punish Torture

Principles and Best Practices on the Protection of Persons Deprived of Liberty in the Americas

Europe

European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

The CPT Standards (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment)

European Prison Rules

Извештаји и ресурси

12-Point Programme for the Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment by Agents of the State; Amnesty International; 2005 (revised) (© Amnesty International Publications, 1 easton Street, London WC1X 0DW, United Kingdom; www.amnesty.org)

Advisory Council of Jurists Reference on Torture (including Minimum Interrogation Standards); Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions; 2005

Article 3 of the European Convention on Human Rights: A Practitioner's Handbook; Ugur erdal and Hasan Bakirci, OMCT Handbook Series Vol. 1; 2006

Assessing the Effectiveness of National Human Rights Institutions; Richard Carver, International Council for Human Rights Policy; 2005

Bringing the International Prohibition of Torture Home: National Implementation Guide for the UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment; The Redress Trust; 2006

Combating Torture: A Manual for Action; Amnesty International; 2003 (© Amnesty International Publications, 1 easton Street, London WC1X 0DW, United Kingdom; www.amnesty.org)

Defusing the Ticking Bomb Scenario: Why we must say NO to torture, always; Association for the Prevention of Torture; 2007

Detention Monitoring Briefing No. 1: Making Effective Recommendations; Association for the Prevention of Torture; 2008

Detention Monitoring Briefing No. 2: The Selection of Persons to Interview in the Context of Preventive Detention Monitoring; Association for the Prevention of Torture; 2009

Detention Monitoring Briefing No. 3: Using Interpreters in Detention Monitoring; Association for the Prevention of Torture; 2009

Developing Effective Media Communication Skills; Institute for Media, Policy and Civil Society; 2001

Engagement of National Human Rights Institutions with the Universal Periodic Review Mechanism; ICC Position Paper Volume III (Draft, March 2007)

Engagement of National Human Rights Institutions with the Special Procedures; ICC Position Paper Volume IV (Draft, March 2007)

Guide on the Establishment and Designation of National Preventive Mechanisms; Association for the Prevention of Torture; 2006

Human Rights and Law Enforcement: A Manual on Human Rights Training for the Police; Professional Training Series No. 5; OHCHR; 1997

Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police; Professional Training Series No. 5/Add. 2; OHCHR, 2002

Human Rights in the Administration of Justice: A Manual of Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers;

Professional Training Series No. 9; OHCHR, in cooperation with the International Bar Association; 2003

Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment; Professional Training Series No. 8; OHCHR; 2001

Making Standards Work: An International Handbook on Good Prison Practice; Penal Reform International; 2001

Media Communications Toolkit; Institute for Media, Policy and Civil Society; 2001

Monitoring Places of Detention: A Practical Guide; Association for the Prevention of Torture; 2004

National Human Rights Institutions and the UN Human Rights Council; ICC Position Paper Volume I (27 June 2006)

National Human Rights Institutions and the Special Procedures and Universal Periodic Review Mechanism; ICC Position Paper Volume II (22 September 2006)

National Human Rights Institutions: Handbook on the Establishment and Strengthening of National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights; Professional Training Series No. 4; OHCHR; 1995

National Human Rights Commissions and Ombudspersons' Offices / Ombudsmen as National Preventive Mechanisms; Association for the Prevention of Torture; 2008

Optional Protocol to the United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: Implementation Manual (revised edition); Association for the Prevention of Torture and the Inter-American Institute of Human Rights; 2010

Preventing Torture in the 21st Century; Essex Human Rights Review (Vol. 6, No. 1); Human Rights Centre, University of Essex; 2009

The Prohibition of Torture and Ill-Treatment in the Inter-American Human Rights System: A Handbook for Victims and Their Advocates; Diego Rodríguez-Pinzón and Claudia Martín, OMCT Handbook Series Vol. 2; 2006

The Prohibition of Torture and Ill-Treatment in the African Human Rights System: A Handbook for Victims and Their Advocates; Frans Viljoen and Chidi Odinkalu, OMCT Handbook Series Vol. 3; 2006

The Right of Access to Lawyers for Persons Deprived of Liberty; Legal Briefing Series, Association for the Prevention of Torture; March 2010

The Role of National Human Rights Institutions in the United Nations Treaty Body Process; Marei Müller and Frauke Seidensticker, German Institute for Human Rights; 2007

The Torture Reporting Handbook; Camille Giffard, Human Rights Centre, University of Essex; 2000

Torture in International Law: A Guide to Jurisprudence; Association for the Prevention of Torture and the Center for Justice and International Law; 2008

Training Manual on Human Rights Monitoring; Professional Training Series No. 7; OHCHR; 2001

Training Package for Prison Officials. Human Rights and Prisons: A Manual on Human Rights Training for Prison Officials; Professional Training Series No. 11; OHCHR; 2005

Visiting places of detention: What role for physicians and other health professionals?; Association for the Prevention of Torture; 2008

Working with the United Nations Human Rights Programme: A Handbook for Civil Society; OHCHR, 2008

Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions
GPO Box 5218
Sydney NSW 2001
Australia
Email: apf@asiapacificforum.net
Web: www.asiapacificforum.net

Association for the Prevention of Torture
Route de Ferney 10
PO Box 2267
CH-1211 Geneva 2
Switzerland
Email: apt@apt.ch
Web: www.apt.ch

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
Palais des Nations
CH-1211 Geneva 10
Switzerland
Email: nationalinstitutions@ohchr.org
Web: www.ohchr.org